

2. letnik.

3. in 4. snopič.

ČASOPIS

ZA

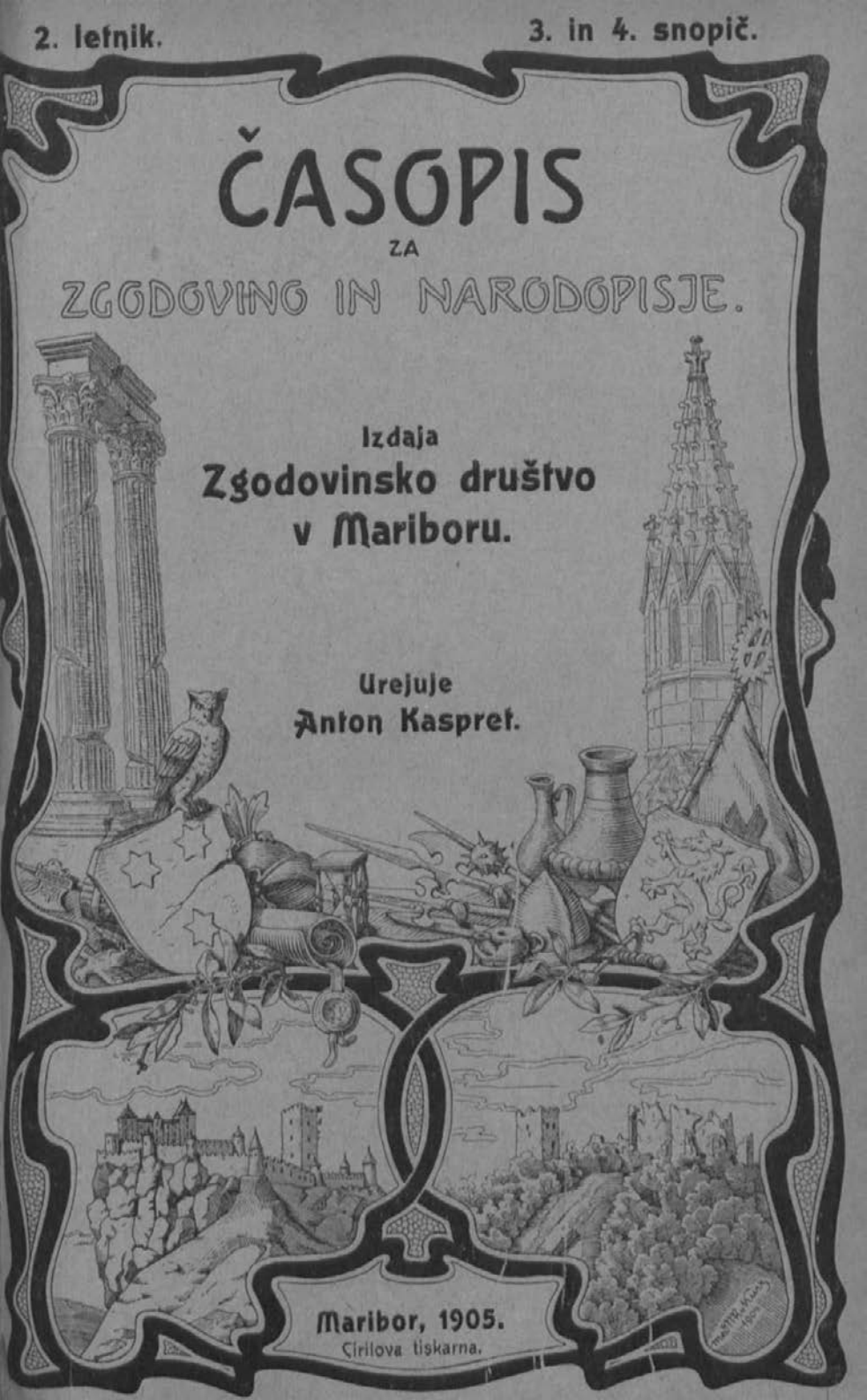
ZGODOVINO IN NARODOPISE.

Izdaja
Zgodovinsko društvo
v Mariboru.

Urejuje
Anton Kaspert.

Maribor, 1905.

Čirilova tiskarna.

Vsebina 3. in 4. snopiča.

Stran

I. Razprave:	
Ilešič Fr. Dr.: Iz borbe med »ilirsko« in ma- džarofilsko stranko leta 1848./49.	97
Kovačič Fr. Dr.: Spodnjepolskavski urbar iz leta 1504	137
Kaspret A.: Letina, die »landgerichtliche Gebühr«	147
II. Mala izvestja:	
Majcen G.: Kamenita izbokla podoba zmaja v zidu cmureškega gradu	152
Štrekelj K. Dr.: Dvoje glagoliških zapisov na ob- hodnem listu kranjskem iz leta 1556.	154
Ilešič Fr. Dr.: Dva graška žurnalista l. 1848	156
» » » Prešeren in mrtvaški list Andreja Smoleta	159
Majcen G.: Donesek k uskoški naselbini v Skokah na Dravskem polju	161
III. Književna poročila:	
v. Zahn: Styriaca. 3. Graz, 1905. Lj. H.	174
Doblinger Max dr.: Hieronymus Megisers Leben und Werke. Dr. K. Verstovšek.	176
Pirnath Makso: Ivan Vajkhard Valvazor. Lj. Hauptmann.	177
Ilešič Fr. Dr.: O izvoru Vrazova »Babjega klanca«. F. K.	178
Ilešič Fr. Dr.: Hrvatski utjecaji u starim istočno- štajerskim tekstovima. F. K.	178
Martić Grga: Zapamčenja (1829—1878). F. I.	178
Popović Pavle: Prépovetka o devojci bez ruku. F. I.	179
IV. Društvena poročila	179
V. Imenik društvenikov	187

Iz borbe med »ilirsko« in madžarofilsko stranko leta 1848./49.

(Prispevek k zgodovini teh let.)

Spisal dr. Fran Ilešič.

Sedaj ko širni svet piše o ogrski krizi in je reška resolucija hrvatskih zastopnikov med Jugoslovani zbudila ostre debate, naj gredo na dan tudi sledeči zgodovinski spomini.

Velikih dogodkov se tičejo, tistih veličastnih dni, ko je ilirizem, poosebljen v Jelačiću banu, leta 1848. na vnanje pokazal vso silo svoje ideje in oduševljenosti.

Pred dualizmom so Slovenci iztočne Štajerske in Dolenjske Kranjske imeli ožje zveze s Hrvatsko. Mnogo se jih je tam šolalo in udeleževalo hrvatskega kulturnega življenja. Duh ilirizma je zavel posebno po Slov. goricah, ki s svojih lozoslavnih brd odpirajo panoramo hrvatskega Zagorja, in dal Ilirom prvega pevca, Stanka Vraza.

Vobče pa so Slovenci le rahlo sekundirali v ilirski slogi in leta 1848. bili malo pripravljeni za vprašanja o preosnovi zgodovinsko-provincijalnih mej. Leta 1867. so bile te-le še bolj utrjene.

*

Nabral sem gradivo nekaj v arhivu županije zagrebske, večinoma pa iz raznih novin, ki so bujno klile v

razburjenem vzdušju leta 1848, nekaj ga je tudi iz ustnih izvestij. Arhivne študije v Zagrebu bodo te spomine popolnile.¹

Časniški glasovi sicer niso vedno istina, a so značilni za duh in ozračje časa. V tem smislu je uvaževati »Wahrheit und Dichtung.«

Slovenske čitatelje bi moglo vse to zanimati posebe še radi tega, ker se nahajajo v vrstah »madžaronskih« l. 1848. tudi Slovenci.

Leta 1834. je bilo plodovito vinsko leto.² Kmetu Ljutomerskih goric je dalo dijaka. Tako je iz župnije Sv. Jurija na Ščavnici šlo jeseni leta 1835. študirat 6 dijakov, kar je za ono dobo slov. šolstva vsekakor mnogo. Bili so to: Fr. Hrašovec, Korošec Fr., Matija Košar, Postružnik (?), Jakob Svetonja in Tomo Trstenjak.

Jurijevški kaplan Črnivec je svetoval dečkom, naj pojdejo študirat v Varaždin. In šli so res v Varaždin vsi razen Hrašovca, ki jo je krenil v Maribor.

»Na razna pota« je razgnal te mladeniče poznejši čas. Postružnik je — baje — umrl v osmi šoli v Gradcu, Korošec kot nekak kontrolor v Varaždinskih Toplicah³, Košar je umrl

¹ Prim. veliko delo prof. Šurmina »Hrvatski preporod«, ki bo v svojem tretjem delu obsegalo dobo od 1843—1848, dalje »Hrvatski pokret (u proljeću, u ljetu, u jeseni, u zimi) 1848«, preštampano iz »Obzora« v 4 delih, in pa »Rat Hrvata s Magjarima godine 1848.—9.« (Dionička tiskara u Zagrebu 1902.)

² »Ljudje so si vso zimo svojo živino pasli ino prez suknje delali, na sred zime na trati obedvali, kak po leti«, poroča v »Dogodivšinah« (247) Krämpelj, ki je bil takrat župnik pri Sv. Lovrencu v Slov. goricah. — Okoristil se je tedaj osobito ljutomerski dekan Jaklin, Vrazov »strice«, ki je bil prejšnja leta nakupil mnogo vinogradov. Njegovo osemnajsto štiri in trideseto je slovelo po okolici in se je po njegovi smrti prodajalo po 2 fl pint (Izvestje pok. M. Košarja).

³ Bil je Korošec »Županov« iz Dragotinjec. Juri Korošec, ki je umrl l. 1846 v Gradcu, bogoslovec 4. leta (»Novice« 1846, z dne 12. aprila), je pač tisti, ki ga omenja Marković v »Izabr. pjesmah« St. Vraza, LXV.

— pred kakima dvema letoma — kot zlatomašnik v Radomljah na Kranjskem¹, Hrašovec pa še živi kot spoštovani starosta naših domoljubov v Gradcu.²

Posebna usoda je doletela Svetonjo in Trstenjaka, ki sta bila doma iz ene vasi, iz Brezja pri Sv. Juriju na Ščavnici.

Svetonja je postal — recimo tako! — pustolovec (gl. »Dodatek«), Trstenjak pa »madžaron.«³

Od leta 1835. do leta 1841. je študiral Trstenjak gimnazijo v Varaždinu.

V Varaždinu je že bila narodna ilirska čitalnica. Baš v začetku leta 1839. se je preosnovala na novi osnovi, ki jo je izdelal gimnazijski profesor Henrik Hergovič, novi društveni tajnik. Ta nova pravila so med drugim določevala: »Mladeži kr. mestnoga gimnaziuma s njezinim u Ilirstvu učiteljem, prevrédnim sučlanom g. Henrikom Hergovičem . . . podélita več prie sloboda čitaonicu polaziti i po izminutoj uri ilirskog podučavanja ondě u njegovom pribitju knjige ilirske čitati, jest i u napredak potvrdjeno.« (Ilirske Nar. Nov. 1839, z dne 2. marca).

Pokojni Košar mi je pripovedoval, da so dijaki varaždinski znali za »ilirčka« (Gaja), učili pa so se v šoli tudi madžarski; Trstenjak je pohajal ta pouk samo v prvih raz-

¹ M. Košar je po končani gimnaziji šel v filozofijo v Gjur na Ogerskem; tja sta ga potegnili jurijevška rojaka, že imenovani Korošec in pa Rantaša (gotovo Juri R., rojen pri Sv. Juriju 1821, bogoslovje dovršil 1845). V Središču so se naložili štirje na voz ter se čez Čakovec in Bakonj peljali v Gjur; bili so to: Korošec, Rantaša, Košar in pa še Poljanec iz Središča, gotovo tisti, ki ga ima Slekovec v »Kapeli žalostne Matere božje v Središču« str. 94.—95. Košar je potem vstopil v graško bogoslovnico in služil novo mašo l. 1846.; ko se je l. 1849. prvič obhajal rojstni dan cesarja Franca Jožefa, je že kot vojni kaplan med pokanjem topov maševal v Bologni. (Od njega sem dobil več podatkov).

² Gl. »Slovana« III. 287. Ali je Hrašovec v istini 6. šolo dovršil še-le 1842?

³ Tako hočem na kratko imenovati pristaše madžarofilske stranke.

redih; učil se ga je po vsej priliki slabo, ker je n. pr. v drugi šoli v tem predmetu bil 37. v razredu.

Dovršivši gimnazijo v Varaždinu, je krenil v filozofijo v Zagreb. Roditelji so hoteli iz njega imeti svečenika, a tisto noč, ko naj bi se drugega dne z očetom popeljal v Gradec, je pobegnil z doma v Zagreb, odkoder ga ni bilo nikoli več domov. V Zagrebu je v letih 1843—1845 na pravoslavni akademiji z odličnimi uspehi študiral jus¹ in bil nato juratnotar pri banskem stolu v Zagrebu², a leta 1848. ga naha-

¹ L. 1843/44. kot privatist prvega leta (iz treh predmetov primam, iz treh eminenter), l. 1844/45. kot javen slušatelj drugega leta (vseskozi eminenter, »vladanja veoma pohvalnoga«). L. 1845/46 je čez prvo leto prava pripravljaval privatista Henrika Hartnagela iz Maribora, ki je filozofijo dovršil v Pečuhu.

V letu 1840—45 so na zagrebški akademiji študirali še sledeči Slovenci (iz Štaj. in Kranjske): Franjo Holz od Sv. Ane »u kotaru mariborskom« 1842—1844 (prvo leto privatist); Jakob Svetonja, privatist prvega leta 1843/44; Ivan Fras od Sv. Bolfanka v Slov. gor. v 1. letu 1844/45; Dragotin Čeč iz Celja, sin učitelja na glavni šoli, v 1. letu 1845/46, Maks Janežič, priv. v prvem letu 1847/48, iz Črnomlja; Martin Krulc, priv. v 1. letu 1848/49, iz Dobove v celjskem okrožju. —

En vir mi poroča, da je bil Trstenjak »smrtno ranjen, ali ne l. 1848., temveč že eno ali dve leti poprej«. Je-li bi bilo tu misliti na juli 1845? Stanoval je takrat na Markovem trgu 2.

² Županija zagrebška, ki je imela koncem l. 1847. samo devet »dnevničarjev« (»pisarjev«), jih je že februarja 1848 radi pomnoženih javnih poslov potrebovala 14 ter je bil med njimi i Tomislav Trstenjak. Eden izmed njih je bil dodeljen županijskemu odvetniku, a ostali so obavljali njim poverjene posle. Dakako z imenovanjem nove županijske uprave (v izvanredni skupščini v začetku maja) je na njih mesto prišlo nove osobje (6 »pisarjev«).

Izraz »dnevničar« (»pisar«), ki ga imam iz arhiva zagrebške županije, se ne ujema s tem, kar se mi poroča o (županijski?) seji z dne 15. jan. 1848. V »Protocollum sedriale anni 1848 in civilibus registratum«, kjer pa so popisane tudi seje »in criminalibus«, je imenovan Tomislav Trstenjak o dvetnik; šlo je za delotvorno užalitev poštenja, ki so jo Trstenjaku nanegli izgredniki (»excessus Mikulicensis«); »visum repertum« od lečnika je bilo službeno predano uradnemu fiskusu v postopanje.

jamo med odličnejšimi zagrebškimi »madžaroni«, ki so ilirski stranki prizadeli mnogo skrbi. Tipičen je za njih turopoljski »komeš« Josipović.¹

A.

Zagrebški »madžaroni.«

§ 1. V marčnih dneh.

Dne 7. jan. 1848. je bilo v ogrskem požunskem saboru na dnevnem redu pitanje o madžarskem jeziku in narodnosti. Tedaj se je oglašil tudi Josipović, turopoljski grof, ter je obžaloval, da ni bilo tam hrvatskih poslancev, češ, da bi sedaj bila prilika, se z Madžari tako spojiti, da bi se nikoli več ne mogli odcepiti. V Hrvatski da sta dve stranki, ena konservativno-ilirska, druga madžarsko-hrvatska. Prva se hvali, da želi očuvati narodnost, a ne hrvatske narodnosti, ker tej prereka ime. Za hrvatsko narodnost se bori madžarsko-hrvatska stranka, ki želi skupno z Madžari ostati pod sveto madžarsko krono. Glavni kolovodje konservativno-ilirske stranke ne kažejo mnogo simpatije za hrvatsko narodnost. Eden izmed njih je ustanovil v Zagrebu samostan, del vanj 16 dam, ki uče vso mestno deco nemško; da se s tem ne kaže velika simpatija napram hrvatski narodnosti, je jasno. Drugi poglaviti kolovodja je domačin (indigena), ki niti ne zna hrvatski, tretji je pravi Hrvat, a je postal Ilir. Nadalje se je Josipović pritoževal, da uprava (vlada) ugnetava njegovo stranko ter očita onim kolovodjem, da žele v motnem loviti. Končno je Josipović svečano protestiral, da bi bil Slovan, češ, da je madžarski Hrvat.²

»Diploma advocatiale« je prejel 29. jul. 1847.; zaslíbeni zapisnik z dne 29. sept. 1849 ga imenuje »zavjelnika«.

V istini nahajamo v »Občem zagreb. koledaru za leto 1848« str. 258. med odvetniki navedenega Trstenjaka Tomislava.

¹ Gl. Vrazova »Dela« V. 13.

² Uredništvo »Serbskih Nar. Novin« je v listu z dne 4. jan. st. r. vprašalo: »Kakva je opet to zver?«

Josipović pa je tudi dne 27. jan. tako govoril proti Ožegoviću, da ga je bilo treba opozoriti na potrebno dostojnost.

Sploh je brojila županija zagrebška, kamor spada Turo-polje, mnogo madžaronov. Madžaron je bil sam veliki župan Mirko Péchy, madžaron je bil Gjuro Pisačić, veliki sodec Franjo Pogledić, kotarski sodec Jos. Črnolatic, Josip Briglević, sodbenega stola prisednik Anton Poljak, arhivar Avrelj Kušević, T. Matačić, župnik Zerpak, Ljud. Jelačić itd.

Bil je to »hrvatski« (kajkavski) patriotizem, kakor ga je v jezikovnem oziru v prejšnjih letih ščitil Kopitar, zajedno pa madžarofilstvo.

Oboje se je jasno pokazalo n. pr. pri veliki skupščini županije zagrebške, ki se je vršila od 21. do 25. februarja 1848.¹

Vsaj nekateri madžaroni so bili na madžarski strani zato, ker so tam videli obrambo ustavne svobode. »Vladi je ugarski ustav tèn u öku. Servilizam Hèrvatah voda joj je na mlin«, zato da podpira ilirizem. Bali so se, da z uvedanjem narodnega jezika izgube svobodo »konstitucije.«

*

V marčnih dnevih se je zdelo, da se sovražni stranki spoprijateljita. S v o b o d a je prevzela vse duhove. Podžupan zagrebške županije Stepan Pavleković je dne 20. marca župa-

¹ Zatrjevali so skupščinarji, da so Hrvatje, da so za svoj materski jezik, a ilirščine da ne razumejo. Pri zborovanju se je prečitelo »ilirski« pisano pismo varaždinske županije, a tedaj je vprašal Pogledić »proste kortešes«, ali se je razumelo, kar se je čitalo; seveda so vsi odgovorili, da niso; nato je dejal Pogledić, »da bi rad ovo pismo prostoj bratji protumačiti, nu premda je rodjen Hèrvat ipak nerazumi ilirski i zato nije isto pismo razumio«; Kušević je uverjavaj na svoje poštenje, da varaždinskega pisma ni razumel in Črnolatic je dejal, da jezika, ki ga nasprotniki govore, ne razume, »i ako se ga moram učiti, to već nije narodni jezik. Mnogo putah sam ja naše protivnike nagovorao, neka puste ilirski, pak nek prime hèrvatski jezik — ali zahman.« Ilirsko-narodni govornik Rubida je v svojem govoru bil od madžaronov večkrat prekinjen; poedine besede njegove jim niso ugajale, kakor »utočište, ništetnost«, ker je baje prva ilirska, druga turska (!). In Pisačić je imenoval ilirščino »nama ipak nešto srodniji jezik nego je madžarščina« (!)

Slično je pripuščal naš slovenski separatizem često nemški vpliv, a se na vse kripilje branil kakega »ilirskega«.

nijsko sejo otvoril hrvatski in pozval stanove, da se pridružijo mestu Zagrebu, ki je ustanovilo narodno stražo. To se je zgodilo. In tri dni pozneje je narodna stranka sklenila, poslati v madžaronsko kasino deputacijo z Gajem na čelu, da bi se stranki spravili — v znamenju svobode. Predno pa je prišla deputacija tja, sta došla barona Juri in Levin Rauch, Aurelij plem. Kušević in Karel pl. Jelačić (Juri pl. Pisačić je bil že prej tam) v narodnem domu in so bili entuziastično pozdravljeni. Ločili so se v nadi, da pride do sprave.

Dogodki so pa jo preprečili. Na eni strani je z izvolitvijo bana Jelačića zavladal povsem ilirski duh, na drugi strani pa so Madžari vplivali na svoje hrvatske prijatelje.

Nekaj iz ljubezni do madžarske »svobode«, nekaj iz strahu pred rastočim Jelačićem je pobegnilo iz Zagreba več madžaronov že pred 14. aprilom; zakaj v seji mestnega sveta je Očić madžaronske tovariše ogovoril tako-le: »Poglavice Vaše zapeljaše Vas, a sad Vas ostaviše, oni pobégoše, a zašto? Jer narod ne odobrava děla njihova, koja su proti njemu.« Ostali pa so pripravljali tla nakanam madžarskim; doma so še bili n. pr. Stepan Pavleковиć, Gjuro Pisačić in Karlo Jelačić.

Tako je madžarski budimpeštanski odbor sigurnosti zadnje dni marca poslal snubitveno pismo v Zagreb »Hrvatom, milim bratom«, zaklinjajoč jih, da naj se z njimi zedinijo; geslo da Madžarom ni narodnost, marveč sveto ime neodvisnosti in svobode, ki obsega vse narodnosti in vse pro-bitke.¹ Proglas naj bi prinesla posebna deputacija v Zagreb.

Še pred prihodom te deputacije je županijski odbor sigurnosti dne 12. aprila na »preštimate stanovnike grada Zagreba« izdal oglas, ki je med drugim trdil, »da su za uzdržanje mira, reda, občinske sigurnosti i slobode u Zagrebu već učinjene potrebne krépke naredbe.« S tem so madžaroni

¹ »Hrv. pokret u proljeću 1848«, str. 28—30.

hoteli narodno stražo dobiti v svoje roke, da bi madžarski stvari ne bila nevarna. Obenem so po celi županiji raztresli vest, da je tlaka ukinjena in da ima narod za to Madžare zahvaliti. S tem naj bi bila madžarski deputaciji utrta pot.

Deputacija je prišla dne 16. aprila. Bili so to grof Ivan Nep. Pejačević, Slavonec, Srb Prodanović, Hrvat Pastory, Hrvat iz Bakra Bujanović in nekakov Kovač iz Pešte. Prišli so čez Osek, kjer so pouzročili nemir. Hoteli so veljati za privatne potnike, ki le mimogrede obavljajo nalog peštanske gospode, ne pa za kakov odbor; hoteli so na tihem »želje madžarskega naroda« med »brati Hrvati svakud razprostraniti«, to je, narod buniti. V hrvatskem, nemškem in madžarskem jeziku zloženih oglasov so brž veliko število razdelili med meščane.¹ Že drugega dne je bil sklican mestni svet in tu je bilo med splošno ogorčenostjo sklenjeno, naj se odposlanci predado takoj odboru sigurnosti, ki naj strogo z njimi postopa. Odbor se je takoj sestal. Okoli poldne se je raznesel glas, da oni madžarski »špijoni« preprečeno na tihem

¹ Proklamacija, meseca marca l. 1848. iz Pešte upravljena na Hrvate, se je glasila: »Hrvati, ljubezna bračo! Posle ugnetenja od tri stotine leta jedva jedanput stupismo na prag nezavisnosti i slobode. Što smo izradili, na jednako smo i za naše i za vaše blago izradili. Znak, pod kojim smo se borili, i ako je potrebno borit ćemo se i dalje, nije narodnost, no sve narodnosti, sve interese prigrljavajuće sveto ime nezavisnosti i slobode. Stvar je obšta, naša tako kao i vaša. Protivnik je obštij: ugnetatelna birokracija avstrijska. Protiv ove treba da se složi Madjar, Hrvat, Srb, Nemač, Vlah in svakij, koji živi u zemlji. Tako samo možemo sačuvati i samo tako možemo zasvojiti zemlje samostalnost, slobodu.

Bračo! U ime svetog bratstva u dobroj i lošoj sudbi kroz osam vekova verno sačuvanog govorimo vama, ljubezni naši prijatelji! Brat će brata iskreno slovo razumeti. Hrvati! preklinjemo vas svim, što vam je sveto: nemojte rebriti! Mi, koji smo u voprosu obšte svobode jedni i isti, daj da zaboravimo na različije jezika. Ne slušajmo one, koji nas draže jednog protiv drugog, jerbo oni žele razdvoj taj na naše oslabljenije i ugnetenije upotrebiti. Bračo! Složimo se!! Dano u Pešti 19. marta 1848. Na red u Pešti pazečij odbor.« (Věstnik, 21. marca 1848).

občujejo z domačimi madžaroni, da so po verodostojnih svedočbah že naredili načrt, kako bi se z odstranitvijo nekaterih domorodcev presadila madžarščina v Zagreb, češ, da razen petdesetorice svi Zagrebčani žele biti madžarske »podrepine«; vsled teh vesti se je mnogo ljudstva nabralo pred posvetovalnico odborovo, zahtevajoč sodbo, od ondod je s puškami letelo pred kazino in ker jih tam ni bilo, v gostilnico »K avstrijskemu carju«, kjer so bili odsedli. Vstopivši v njih sobo, so našli pri njih domače »puntarje in madžarone«, namreč Pavleковиќа, Kuševića, St. Koosza, Ferenczya¹ itd. Med tem sta bila opoldne od strahu utekla emisarja Pejačević in Kovač. Okoli 11 po noči je odbor sigurnosti dal odpremiti Bujanovića, zaran ob petih Pastoryja in Prodanovića — za njimi je odšel istega dne (18./4.) iz Zagreba veliki župan M. Péchy.

Sedaj se je spoznala nevarnost domačih madžaronov in se je zahtevalo, naj odbor sigurnosti nastopi zoper nje in naj postopa z njimi strože nego z manj nevarnimi emisarji (»Agramer Ztg.« z dne 20. apr. in »Novine« z dne 25. apr.)

§ 2. J e l a č i ć b a n.

Med tem je dne 18. aprila prišel ban Jelačić v Zagreb in že prihodnjega dne po županiji zagrebški proglasil preki sod zoper vse, ki bi se usodili buniti proti kralju, domovini in zastopnikom narodnosti.

Vrhovni župan je bil že prej ostavil županijo; podžupan Žurić in ostali »poglavari županije sa malom iznimkom« so vzkrali posluš; zato je ban odstavil ves turopoljsko-plemiški magistrat županije zagrebške ter imenoval novega; komisarjem sigurnosti je bil imenovan Ivan Havliček (podžupani: Kralj, Čačković in Bunjevac).

¹ Ta je tajil prisotnost (»Novine« z dne 20. aprila). V pismu z dne 22. apr. 1846. pita Mirko Bratuša Vraza: »Gde je podrepina renegat Ferenci?« (V zagr. vseuč. knj.).

V takih okoliščinah za madžarone ni bilo več mesta. Še aprila meseca sta poleg najbolj vnetih kolovodij izginila Albin Koosz in odvetnik Anton Poljak.¹

Madžaronski odvetnik Ivan Čubeković pa je prve dni maja bil še v Zagrebu. Dne 3. maja je godba svirala pred stanom banovim in je zasvirala tudi narodne melodije; brž o prvih zvokih sta se dvignila madžarona Čubeković in kirurg Heinzman, pa jo popihala in prvi je priznal, da ga narodne melodije res nemilo dirajo (Agramer Ztg. z dne 4. maja). Tudi madžaronu Ivančiču se je zdela neka hrvatska pesem vandalska.

Trstenjak je, dne 29. septembra 1849, zaslišan, izjavil, da je Zagreb ostavil 7. maja 1848., drugi dan potem, ko so neka gospoda z oboroženim spremstvom iz takratnega »Kasina« bili spremljeni pred odbor sigurnosti; oddalжил se je, ker se mu je mladež baje na ulici grozila, da mu ne bo oprostila, pa ker je čul Gaja v dvorani govoriti, da so izvanredni časi, ko ni zakona, vsakdo naj gleda, kako bo prošel; oddalжил da se je torej radi lastne sigurnosti.

Že pred 8. majem je izginil iz Zagreba odvetnik Ivančič²; ta je dne 18. aprila pisal nekemu grofu na Dunaj (najbrž Dionisu Sermage), da se je Josipović peljal v Kurilovec, kjer se je skrivalo nekaj pristašev, ter da bo kmalu teklo mnogo krvi. Na Dunaju najbrž se je mudil takrat že podžupan Pavleković, zakaj njemu je namenil Ivančič ono »vandalsko« pesem, da jo izroči palatinu. Iz Dunaja je želel »einige Donnerkeule« zoper Ilire in 2—3 polke huzarjev za »schlagende Beweise.« (Agramer Ztg. z dne 9. maja.)³

¹ Koosz, ki se je neprimerno izražal o nekih domorodcih, je 29. apr. nenadoma izginil iz Zagreba. — Poljak je odšel v svojo domovino Djakovo.

² Po vsej priliki istodobno s Trstenjakom. Sestra Trstenjakova se njega najbolj spominja; bil je rodom iz Vinice.

³ Dne 14. maja se je Ivančič iz Čakovca v pismu do uredništva Agramerice pritožil, da se je uporabilo privatno pismo in da je narodna straža stopila v njegovo stanovanje. (Agramer Ztg. z dne 23. maja.)

Kušević, zemeljski arhivar, ki so ga imeli na sumu, da je iz arhiva vzel važne dokumente in jih porabil v nedopustne namene, je izginil iz Zagreba, ne da bi se bil službi odpovedal ali dobil naslednika (prim. »Agramer Zeitung« z dne 22. avgusta 1848.)

Dne 20. maja je večina madžaronov že bila pobegnila; zakaj tega dne piše Agramer Ztg.: »Die Separatisten, wenn darunter jene verstanden sind, die sich von der Nationalpartei separieren, haben das Feld geräumt, somit gibt es keine in Agram.«¹

*

Nekaj madžaronov je krenilo brž iz početka v Pešto; zbirališče jim je bil tudi Čakovec, Kaniža; največ in sicer njih elita jih je iz Hrvatske uskočilo v Gradec; sredi julija pa so bili vsi v Pešto pozvani.² Od ondod so zavestno

¹ Pač pa je bil očitvidno sredi junija meseca l. 1848. še v Zagrebu bivši sodec zagrebške županije Fran Pogledič. Njemu je bil poslal Anton Josipović oni cesarski manifest zoper Jelačića z dne 10. junija, ki je Jelačića dvignil z njegovih dostojanstev; dotično stafeto so prestregli.

Zvedevši o onem manifestu, se je sabor dne 21. junija sestal in med drugim (Pejaković, 92) sklenil »Pozdrav i poštenje od naroda hrvatskoga i slavonskega iz provinciala i krajine, sakupljenog na velikom saboru u Zagrebu«, kjer se pozivlje »sin krajine« (graniški polki): Kako stigne prva zapoved, da si gotov!« sicer da pride Hrabovski z Josipovičem, »a njihovo ime i u paklu smrdi«. Poglediču da je bilo namenjeno ono pismo, ker »z Madžari drži«. (List letak v ljublj. licejski knjižnici, sign. 24435, V. 2, d.)

² Ali pa so morebiti sami radi šli, da bi jih graško mesto kot skitalice ne odgnalo. (»Novine« z dne 27. jul.)

Do konca avgusta je bilo očitvidno v radgonski okolici več madžaronskih begunov, a takrat je mržnja proti njim tako narastla, da jih je bilo vedno manj. (Poročilo A. Krefta v »Slav. Centralbl.« z dne 10. sept.)

Še oktobra meseca 1848 je upravljajoči odbor županije zagrebške poprosil vlado štajersko v Gradcu in okrajna politična oblastva ob hrv. meji (na pr. v Rogatcu), naj mu prijavijo imena »nevernih sinov domovine«, ki tam bivajo, naj pazijo na te za mir in red opasne ljudi in naj jih vsaj 6 milj odstranijo od hrv. meje.

zatrjevali, da se jim dobro godi ter prezirali pretnjo, da se jim posestva konfiscirajo, brž ko poči prva madžarska puška. (Novine z dne 25./7.) Madžari so jih radi sprejeli. V vladnih službah so tam bili n. pr. Zerpak, Kušević, Janković, Žitvaj, Josipović, ki jih je kot »Hrvate in Slavonce« v noti do nadvojvode Ivana dobro rabil Košut v znak svoje tobožnje nepristranosti. (Novine z dne 29./7.)

»Madžari nagradjuju več izdajice naše domovine«, poročajo »Novine« z dne 16. maja, »Josip Briglević i Aurel Kušević postali su ministarski svetnici.« Josipovića je ogrsko ministerstvo baje imenovalo članom komisije za Hrvatsko z generalom Hrabovskim na čelu, županom županije zagrebške, da, celo banom.¹

Početkom julija se je poročalo, da je bil Josipović s svojo obitelji v Kaniži, ter se pripovedovalo, da je tam na lastne stroške zbral 600 mož konjice zoper »Ilirce« ter se

¹ V »Pesti Hirlapu« je bilo čitati, da ne bo težko Hrvatsko madžarizirati, češ, marsikateri Hrvati »streben nach Vorteil und sie verkaufen uns gern ihr Volk, um eine kleine Hoffnung, um ein geringes Versprechen.« S. S. Kirinsky je na to odgovoril v »Luni« dne 10. in 13. junija: »Wem fällt dabei nicht der famose Josipović und Konsorten ein?«

Z dekretom z dne 26. apr. je baje ogrsko ministerstvo imenovalo Josipovića in Zidarića za župane zagr. oz. križevške županije (Havličkove »Nar. Nov.« dne 25. 8.). Tudi drugod se je poročalo, da je Josipović sedel v ogrskem drž. zboru kot veliki župan zagrebški, t. j. in partibus infidelium.

J. Fran Tkalec, »Mediziner der IV. Compagnie« je v »Slav. Centralbl.« z dne 6. jun. objavil poziv »An die Slaven«, datiran »Dunaj 18. maja, Praga, 4. jun.«, kjer pravi, da je ogrsko ministerstvo županom imenovalo Josipovića, »den größten Feind unserer Nationalität, den größten Ignoranten (denn wo ist er gebildet? — »Luna« z dne 10./13. jun. je poročala, da Josipović v večletnem svojem vojaškem službovanju ni prišel čez »vice-korporala«) in da misli v ministerstvo pozvati omraženega Kuševića in Briglevića. Briglević je baje postal departementsdirektor v ministerstvu notranjih stvari, Jos. Pástory pa tajnik. — Dr. Pauler, profesor na akademiji zagrebški, »studi orodje madž. stranke«, je bil premeščen v Pešto.

nameraval držati načela, da pardona ne bo niti dajal niti sprejemal. (»Pražské Noviny« z dne 16./7. 1848.)

Trstenjak je, zaslišan dne 29. septembra 1849., izjavil, da je iz Zagreba odšel v Gorico k nekemu turopoljskemu prisedniku, želeč baje počakati, da se povrne mir in red. Ko je čul, da bodo graničarji obkolili Turopolje, je pobegnil čez Samobor, »Bregano« (?), Fürstenfeld, Rogatec . . . v Čakovec¹ k ostalim, a je tam bil samo 3—4 dni. Odtod je šel z njimi v Pešto, kjer je ostal 15 dni, a iz Pešte se je podal v Kanižo, dokler ni prišel ban z vojsko na Ogersko. Nadalje da je bival v Debrecinu, Aradu in se često vračal v Pešto.

Bavil se navadno ni z ničim, niti je imel kako službo, ker je bil bolan. Do julija 1848. je živel od lastnega imetka, a ko je došel v Kanižo, ga je pozval neki madžarski poverjenik ter mu je po nalogu vlade opredelil mesečnih 45 fl. To je prejemal od julija do novembra 1848. Kasneje mu je odločil sabor madžarski 90 fl. sr., ki jih je dvigal v Körmendu.²

Trstenjak pa iztiče neke tovariše, ki so obavljali službe pri Madžarih deloma pri honvedih, deloma pri uradih.

Mnogi so bili v madžarski narodni straži, pripravljani, bojevati se zoper domovino, ki jih je pozivala nazaj. Prve dni septembra so zložili nekak manifest (skoval ga je Jos. Briglevič) kot odgovor zoper manifest, ki ga je bil sabor izdal na narode Evrope (gl. Novine z dne 15./7.). V tem spisu so »slobodni sinovi Hèrvatske«, a oboroženi zoper njo, imenovali narodno stranko puntarje, reakcionarje ter trdili, da Hrvatska ne more biti samostalna. (Slavenski jug z dne 8. septembra 1848.) In dvanajstega septembra se je v madžarskem saboru čitala prošnja grofa Teodora Draškovića, Antona Josipovića in Jelačića, ki so

¹ Njegova še živeča sestra se spominja, da so na dom dobili zadnjič od njega glas, ko je nekoč bežal skozi Ptuj. Bilo je to pač o gori označeni priliki.

² Bil je baje tajnik generala Vetterja (ustno izvestje Košarjevo).

prosili sabor, »da več jedanput učini naredbe, da se tužnom stanju Hrvatske pomogne.« — Sabor je molčal.

Dakako da so madžaroni pisali v madžarsko časopisje. Tako je »Pesti Hirnap« meseca maja prinesel anonimen dopis iz Zagreba, češ, da je tam ilirska stranka neskončno v manjšini, (Luna z dne 10. in 13. jun. 1848.), osobito so popisovali eksekucijo na Turopolje (gl. malo bolj doli), slikajoč jo kot veliko ponočno vojaško ekspedicijo; ta ekspedicija je baje župnika Koosa v sakristiji mučila in vzela rodbinski zaklad Josipovičev, ki je bil v cerkvi skrit. Tako je poročala n. pr. »Pannonia« in »Donauzeitung«, a »Luna« je odgovorila, da je župnik prisegel, da ni v cerkvi nič shranjenega, a vendar se je našla kišta z zlatom Zerpakovim in srebrom Josipovičevim, a »Slav. Centralbl.« z dne 29./6.: »Die ganze Sache ist eine freche Lüge, der Josipovič-Familienschatz existiert nur im Hirn des Korrespondenten«, in dan poprej govore o strašnih dolgovih »des edlen Landgrafen.«

Dne 11. maja 1848. je bil baron Hrabovski imenovan kraljevim komisarjem za Hrvatsko in Slavonijo. Baš tiste dni so prinesli peštanski, za njimi tudi dunajski, graški in praški listi neistinito vest, da se je Jelačić odpovedal in da je na njegovo mesto določen »der in den Nebenländern sehr populäre Oberst Kussevich«; povod k temu je dala buna za zvezo z Ogrsko vnetega naroda zoper spletke »separatistov«, proti narodu komandovani krajišniki da niso hoteli streljati (Agramer Ztg. z dne 20. maja 1848., Klagenfurter Ztg. 19. maja). Te vesti so se smatrale za proizvode pobeglih madžaronov.

*

Dne 22. maja in sledečih dni je bila obdržana glavna skupščina županije zagrebške. Tu se je z obžalovanjem konstatovalo, da »neki nemirnici za tujinstvom hlepeči gojili su dosta dugo i podpaljivali neslogu medju naše domovine obrazovanimi sinovi, dapače bunili su narod svakojakimi

lažljivimi vëstmi, kao da ga narodni ljudi upropastiti, pod nëmačko nëkakvo robstvo postaviti in strašan mu porez od svake malenkosti nametnuti namëravaju. U najnovie ipak vrëme videći, da svojom lukavštinom i svojimi prevarami namënjeni cilj postići nemogu, a valjda ih je i savëst poradi njihovih zlih namërah pekla, te ih strah uhvati i oni pobegoše iz svoje otačbine, ali ne da se za svoj grëh pokaju i pokajani u krilo majke domovine i u naručje svoje bratje vrate, već da u stranjoj zemlji neprijatelje narodnosti naše još bolje razpaljuju i proti svojoj vlastitoj domovini zovu.« Kljubu svojoj ogorčenosti je skupščina, nadejajoč se, »da će i ovi uvidëti svoju pogrëšku te pokajati se iskreno i vratiti se u krug bratje svoje, da složnimi silami za dobro svoje domovine po razmerju svojih silah rade i u svemu sveta narodna teženja i poduzetja podpomažu«, zaključila, »da se imadu po novinah naših narodnih, kao službenom listu, u domovinu pozvati svi u obče, osobito pako slëdeći, za koje se znade, da su se iz domovine udaljili, kao Briglević Josip, b. Rauch Levin i Rauch Gjuro, Josipović Daniel Antun, Zerpak Eduard, Pogledić Franjo, Kós Stëpan, advokat, Matačić Tomo, Keresturi Pavao, Pavleković Stëpan, Jelačić Rihard, Laslović Dragutin, Mikšić Ljudevit, gr. Sermage Dionis, Drašković Teodor, Ivančić Albert, Štivalić Iv. N., grof Erdödy Antun i Erdödy Iv. N., Tomašić Josip, Hac Vukosav, Haincman N., Bedeković Koloman, Farkaš Daniel, Rakocaj Stëpan¹, Žinić Mavro, Černolatec Josip. — Ovim (i) ostalim², koji su možebiti poradi straha iz domovine otišli, jer su se pravednoj kaštigi nadati mogli, domorodci županije ove garantiraju svojim poštenjem moćju (?) sigurnosti osobe i imetka, nu pod tom pogodnom, da se do dëržavnoga našega sabora, koi će se 5. lipnja (juna) t. g. s božjom pomoćju početi, u domovinu vrate, da se odlučno domorodnoj stranki pridruže, i da za naš narod i za

¹ Prej se je pisal Fuček (»Agramer Ztg.« z dne 9. maja).

² Tomislava Trstenjaka tu ne nahajam.

našu narodnost ozbiljne rodoljube podpomagati počmu. Koji pako ovo bratinsko očitovanje primili nebi, te se nebi hoteli narodnoj stranki pridružiti, pokazat će tim postupanjem dosta jasno, da su neprijatelji naroda našega i narodnosti naše, i time očiti izdajice svoje domovine, zato neka im nebude krivo, ako ih i mi za takove smatrali i kao proti takovim ozbiljne i odlučne korake na našem saboru učinili budemo.« (Novine z dne 27. maja, Slovenija dne 11./8. 1848.¹)

Koncem maja je bila »eine Kommission nach dem von den Magyaronen verleiteten Bezirk Turopolje abgesandt, welche die dortigen Edelleute, auf deren Gewissen so mancher Totschlag liegt, ohne alle Schwierigkeit entwaffnete«. (Slav. Centr. z dne 4. jun.) Eksekucijo je podpiralo vojaštvo polka baron Kudelka. Turopoljskim »grofom« je bil izbran Štefan Josipović (»Herr von Josipović unter dem Schutz der Bajonette gewählt«, graški »Blätter der Freiheit und des

¹ Ta predlog, ki je obveljal, je stavil Pisačić. Drugi so bili za drugačno postopanje; tako se je predlagalo, naj se zapro vsi v kraljevini se nahajajoči sumljivi individui, da »izdajice« na Madžarskem izgube v Hrvatski zveze, zopet drugi so bili zato, naj se krivci s cirkulari pozovejo v domovino in bratski sprejmejo, ko so se oprali krivde ali sumnje; mnogo jih je pa bilo za strožje mere, naj se »izdajice« proskribirajo, njih posestva sekvestrirajo in nad kolovodjami kakor Josipovičem — da se ne imenujejo drugi imenoma — izreče davno zasluženi »vogelfrei«. Pisačić je ta predlog umilil, češ, da duh časa ne pripušča, žene in otroke madžaronov neusmiljeno poditi z domov. —

Duhovščina hrvatska zagrebške županije se je postavila na čelo narodne straže in s tem vnela kmetsko ljudstvo za orožje. »Mnogo župnikov in kaplanov propoveduje sveto vojno za vero, za svobodo in pravo človekoljubje in se je izprava izrazilo, da hoče korakati na čelu župljanov zoper sovražnika, če pride v deželo«. Seveda so bili tudi drugi, ki so želeli, naj bi se svečeništvo ne mešalo v politične pokrete. Na zboru svečeništva kriškega okrožja v Vrgovcu dne 9. avg. 1. 1848. se je sklenilo, da madžaron Szabó, ki je takrat živel nekje na Ogrskem, naj ne dobi nič več iz bolniške blagajne, naj se ne sprejmejo več oni svečeniki v škofijo, ki so bili svoje stado zapustili in šli čez mejo. (Slav. Centralblätter z dne 22. avg. 1848.)

Fortschrittes« z dne 26. avg. 1848.)¹ Novi komes turopoljski se je z mnogimi plemiči prišel banu klanjat in ga je prosil, naj jim oprostí njih dotedanje zablode. Ban se je na konju povzpél in dejal: »Sve je, bračo, zaboravljeno. Sad samo sloga i jedinstvo treba, pa je neprijatelj odbijen.« Na to je dal vsakemu roko. (»Věstnik« z dne 13. junija).

*

Prišle in minile so velike slavnosti banove inštalacije (dne 4. junija) in otvoril se je sabor (dne 5. junija), toda — madžaronov ni bilo, a sabor o njih tudi ni nič ukrenil.

Ko so sabor in nakane zoper bana Jelačića zavzele pozornost javnosti, so skromnejši madžaroni, ki so živeli v Zagrebu, na tihem spletkarili zoper narodno stranko, »sejali seme razdora in nesloge«² in govorili o banu »bogomrzke« besede. Zato je mestni svet zagrebski dne 23. junija sklenil, naj odbor sigurnosti tem madžaronom vzame orožje, ki bi ga oni o priliki obrnili proti lastni domovini.

Bili so to ljudje, ki jih je Košut baje drago plačeval. Pogosto so mu služili z lažmi (prim. odprto pismo Košutu v Agramerici z dne 22. 7.).

Eden izmed takih ljudi je bil tudi madžaron dr. Koppel; v svoji hiši je držal tajne madžaronske skupščine in si dopisoval z »vrlo sumljivimi in razvpitimi madžaroni« na Ogrskem ter zabavljaj banu in hrvatskemu narodu. Ko se je to zvedelo, je pobegníl prve dni junija, a sredi julija se je spet vrnil³, kakor istočasno nekaj madžaronov iz Gradca, ki so se potem skrivali po selih.

¹ Te ekspedicije se je najbrž tudi ustrašil Trstenjak. (Ustno izvestje mi poroča, da so vojaki Varaždinci, prispevši do Siska na ladji, Turopljcem vzeli mnogo orožja).

² bunili so n. pr. ljudstvo, trdeč, da ga Iliri hočejo »povlašiti«. (»Novine« z dne 27. junija).

³ »Novine« z dne 18. jul. — Prim. Vrazova »Děla« V. 285? Marca 1849 je bil dr. Šišman Koppel v Zagrebu ostro zastražen.

Star madžaron je bil črevljar Ivan pl. Šušković; dne 21. avgusta so ga zaprli, ker je bana dolžil, da je uničil Turopolje, in je ta dan na sejmu Slavonce šuntal, naj pobunijo Slavonijo zoper bana, ki je baš posečal Slavonijo. Obsojen je bil na smrt na vislicah, a v zadnjem hipu je bil pomiloščen in se je zato »poboljšal«, a se zajedno bridko pri- toževal nad »gospodi«, ki so ga bili zapeljali.¹

Bilo jih je več tudi v narodni straži; bili so to došleci kakor neki Brimšig (ek?), Bulvan, Doll, Deutsch, Turković, Podvinski, Benčić, Holiček, Ignacij, Drag. in Josip Domin; odbor jih je ob bučnih prizorih meščanstva izbrisal iz narodne straže. (29. julija). Bila je to 7. kompanija, ki se je rekrutirala na Kaptolu in je često pokazala svojo malomarnost; odbor sigurnosti je zahteval, da naj pusti svojega stotnika, Brimšeka, »zagrizenega madžarona«, a kompanija je odposlanika odborovega zavrnila. Nato je odbor kompanijo razpustil, nekatere radi delotvornega ustavljanja izročil sodišču ter sestavil novo kompanijo pod poveljstvom I. Koncilije.²

Že 11. avg. je odbor zaključil, naj se takoj zapro vsi madžaroni, ki bi se vrnili, a je pač pod pritiskom banovim sklenil v seji z dne 25. avg., da se madžaroni, ki bi se vrnili,

¹ »Slav. Centr.« z dne 1. sept. 1848. — »Prijatelj puka« poroča dne 23. avg. o Šuškoviću iz »Zagreba 22. avg.«, češ, da »je bio za Josipovičevog gospodovanja vodja korteša ili prostih plemenitaša, jer je i on plemenitog roda«. Dne 22. avg. je bil priveden v županijsko kočo in je tam na dvorišču, izvržen roganju ljudi, čakal izrek prekega soda. A velikodušnost Jelačićeva je ipak ugodno delovala na občinstvo, vsaj na seljake. »Kad narod zapazi banova adjutanta sa bijelom maramom, veseo i radostan stade vikati: Milost! i: Živio ban! . . . Ja sam svojim ušima čuo, kako se je narod, seljaci prosti ponosio sa svojim dobrim banom, i suza mi se ukrade iz oka. Sudjenik, prkosan i okoran do sada, sruši se k zemlji na glas milosti, te postade iz zvijeri na jedanput čovječnim stvorjenjem, koje obori suzu niz lice«, piše »B—g—n« v »Prijatelju puka« z dne 30. avg., rišoč sicer madžarone kot zločince, ki zaslužijo smrt.

² »Slav. Centralbl.« z dne 4. avg. 1848, Havl. »Nar. Nov.« z dne 3. avg.

morajo tekom 15 dni zglasiti pri prvem podžupanu dotične županije in da morajo priseči na sledeči reverz: »Jaz I. I. se zavežem s trdno in pošteno besedo, prisežem Bogu in domovini, da ne bodem ne z besedo ne z dejanjem ničesar počel, kar bi bilo protivno ali nevarno mojemu narodu in domovini in nje vladi, ampak obetam, da se hočem v vsem in povsod vesti kot pošten in zvest domovine sin. In ako bi prelomil to prisego in obljubo svojo, naj me domovina po obstoječih rednih in izrednih zakonih kot prelomnika svoje poštene besede in svete Bogu in domovini položene zakletve pred sodbo stavi in obsodi.« (Agramer Ztg. z dne 26. avg. in »Slovenija« z dne 5. sept., »Slav. Centralbl.« z dne 6. sept.)

O raznih rokih so izdali »reversales« na pošteno besedo pod zakletvijo sledeči: Erdödi Anton, grof Oršič, Hatz, Kisely iz Virovitice (rodod Madžar), Mikuletec, Tučić, Kruez, Gailer, Gerenner odvetnik, Mikšič. (Njih reverzi v županijskem arhivu.)

§ 3 Vojna.

Rano zjutraj dne 11. septembra 1848. je Jelačić s svojo vojsko krenil iz Varaždina preko Drave.

Sedaj so začeli »izdajice domovine« ščuvati seljake, nadejajoč se, da se bo vojska potem morala vrniti. Dne 11. septembra so serežani v Zagorju uhvatili grofa Dioniza Sermagea, ko je seljaštvo bunil proti banu, takisto barona Levina Raucha.¹

¹ Grof Sermage je bil 28. sept. izpuščen, a preiskava je trajala dalje. Decembra je Lentulaj zavrnil prošnjo barona Raucha, ki je takrat bival v Gradcu, pa se želel vrniti. Reverz je podpisal še le 26. jul. 1849.

Dne 16. nov. 1848 so bili ujeti in v Varaždin pripeljani dubrovečki župnik Jelenić, preloški kaplan Fridecki, Madžar, ki je služil v hrv. župi, ne da bi znal hrvatski, in en beležnik; bili so obdolženi, da so bunili proti Hrvatom, župnik da je hotel na nje streljati. (Moravské »Noviny« 30. nov. 48.)

Govorilo se je, da je Josipović za hrbtom Jelačićevim okoli Kaniže zbral kakih 20.000 mož ter hotel prodreti v Bosno in Turke vzbuniti zoper Hrvate; Josipović da je rojen Bosnjak in bi se mu spričo njegovih osebnih zmožnosti izdajstvo moglo posrečiti. Zato se je zagrebška narodna straža živahno gibalala in vežbala in z njo oboroženi radovoljci.

V Medjimurju sta za madžarstvo delala n. pr. župnik Katanec v Kotaribi in župnik dubrovečki Jelenič. Katanec je septembra izdal proviant hrvatske vojske in služil za vojuna, Jelenič pa je s svojo izdajo bajne doprinesel k porazu Bornemise.¹

Pobegli madžaroni, ki so bili v ogrski vojski, n. pr. Josipović, Matačić in Gust. Ožegović², so se udeležili oplenitve hrvatskih kmetov, ki so za banovo vojsko vozili živež³; zato je banov namestnik — vplivala je na to tudi dunajska revolucija — dne 12. oktobra izdal ostre odredbe za sigurnost domačo in zoper »izdajice«, ki so bili izven dežele (gl. »Hrv. Pokret« III. 222 sl.); v tem zadnjem obziru je bila vsem onim Hrvatom, ki so služili pod madžarskimi zastavami, dokler spor ne bi bil končan, vrnitev v domovino za vsak slučaj prepovedana; onim pa, ki so kje drugod, ne na Ogrskem, a se do določenega roka niso vrnili, jo je dovolil banski svet le za kratek čas, dokler svojih prej označenih poslov ne opravijo; ako bi se kateri izmed prvih usodil priti, naj ga oblastvo takoj prime in naznani banskemu svetu. Vse to se je naznanilo tudi sosednim kranjskim in štajerskim oblastvom v Rogatcu, Celju, Brežicah, Mariboru, Ptujju, Ormožu, Gradcu, Ljubljani, Novem mestu in Metliki.

¹ »Pražske Nov.« z dne 17. sept. in 13. okt., 2. dec. 1848.

² »Novine z dne 17. okt. 1848.

³ Kmete so Madžari spravili v Pešt; tu so jim Josipović, Pogledić, Pavleković, Stepan Kooz in Zrinščak držali lekcijo, zakaj da so bana slušali.

Dne 18. oktobra je upravni odbor županije zagrebške vzela v pretres Lentulajev odlok, pa se odločno izrekel zoper dovoljevanje vrnitve iz kakšnega koli vzroka. Odbor ni mogel uvideti, da bi kaki rodbinski oziri činili vrnitev potrebno ali dopustno, ker gotovo njim ni do domovine ali rodbine, ki so kljub pozivu županije več mesecev mogli biti odsotni od domovine in rodbine. Zato se je sklenilo, da se bodo vsi madžaroni, ki so izza početka vojne živeli izven domovine, v zagrebški županiji ujeli, na varno mesto spravili in tako naredili neškodljivi.

Med osebami, ki jim v smislu teh odredb upravljajoči odbor županije zagrebške pod nobenim uvetom ni dopustil vrnitve v domovino, dokler bi trajal razpor med Hrvati in Madžari, se nahaja tudi Tomo Trstenjak.¹ Zajedno je isti odbor sklenil sekvestracijo njih imovine, a Jelačić jo je (9. dec.) omejil samo na tiste, ki bi se jim moglo dokazati,

¹ Imenoma so bili navedeni: Rauch Levin, Rauch Gjuro, Zerpak Eduard, Josipovič Anton s soprogo, Matačić Tomo, Štivalić Ivan Nep., Kos Stepan, zavetnik, Šrapec Ivan, Laslovič Dragotin s soprogo, Briglević Josip s soprogo, dr. Domin Vatroslav z materjo, Domin Dragotin, Domin Josip, Poljak Anton, Bedeković Koloman, Mikšić Henrik, Tomašič Josip, Spišić Gustav iz Tomašnice, Farkaš Daniel, Pogledić Franjo, Pavleković Step. s soprogo, Keresturi Pavel, Žinić Mavro s soprogo, Arbanas Matija, Karoli Dragotin, Diković Dragotin, Hoić Adolf s soprogo, Trexler, Blagaj Janko, Jelačić Rihard s soprogo, Žitkaj Alekso, Kušević Aurel, Tërstenjak Tomo, Molitoris Samuel, Saračević Franjo, Sale Adolf, Rakodcaj inače Fuček Step. s soprogo, Tomeković Leopold, Sečibok Peter s soprogo, Erdödy Ivan Nep. s soprogo, Jelačić Adalbert, Stojanić, Čubeković Janko, Čubeković Josip, Zrinščak Ivan, bivši župnik moravečki, Mikuletec Vekoslav, Drašković Teodor, Ivančić Albert, Marković Step., Kopčanji Mih. s soprogo, Radičević Anton, čevljar, Črnolatec Anton s soprogo, gospa Pucova z materjo in sestro, Luketička s hčerami, vdova Mihavonička. — »Prijatelj puka«, ki jih v listu z dne. 8. nov. tudi našteva, vpraša nazadnje: »A gdi je Otto Sax?«, upravni odbor pa je dodal še Šandorja in Eliz. Erdödy. — Odvetnik Sečibok je trdil, da je bil le 5 tednov pri Sv. Juriju ob južni železnici pri sorodnikih. Rihard Jelačić je živel v Gradcu, kamor je bil prišel maja meseca baje radi dedine.

da s sovražnimi tendencami žive na Ogrskem, ter je županiji dal ukor, ker v tej stvari ni počakala »odluke i naredbe viših vlasti«.

Prve dni meseca oktobra so se v mestu pokazale »izdajice«, na pr. Mikšić, a samo »dvje, tri neznanije osebe«.

Dne 8. novembra je madžarski general Perczel iz Medjimurja navalil v Štajersko, a je bil pri Veliki Nedelji odbit. Ta naval se je razno tolmačil, med drugim tudi s tem, da so Madžari preko Štajerske hoteli prodreti v Hrvatsko ali dalje na jug. S Perczelom so si v tej stvari baje dopisovali nekateri zagrebški madžaroni in so bili kompromitovani in uhvačeni »die von jeher berüchtigten Madžaronen«: lekarnar Zillinger, trgovca Kann in Jakšić, med. dr. Weiß, trgovec Heksch, hišni posestnik Krues, kolar Maraković, advokat Borovnjak, večinoma »priseljenci ljudje.« Po nalogu Lentulajevem pa so bili 2. decembra že izpuščeni Zillinger, dr. Weiß, Kann in Jakšić; ostali trije so še bili dalje v preiskavi. (Gl. »Hrvatski pokret u jeseni 1848«, 228).

Sredi januarja leta 1849. se je zopet širil po novinah glas, da v Zagrebu ni madžaronov, da si Zagrebčani niso pustili niti enega eksemplarja za muzej, ako bi imeli muzej, in da bodo kasnejši ilirski romanopisci v nepriliki, kje vzeti predmet za »Poslednjega madžarona« (Noviny Lipy Slovanske z dne 20. jan.).

*

Windischgrätz-Jelačičeva vojska je zasedla Pešto.

S tem so bili spašeni mnogi Hrvati, ki so jih bili Madžari ujeli. Tako so se 19. jan. iz jetništva vrnili Štefan Toth, Josip Kerlež, Matošić in Zidarić. Toth, oskrbovatelj hrv. vojske, je bil s svojimi drugimi v (Stolnem) Belgradu ujet in pred sod postavljn, a je vendar ušel vislicam in bil odveden v Pešto; tam je imel največ trpeti od madžaronov Josipovića in Zerpaka.

Tudi fiškal Kerližak, jurat Popović in Pflanzler so bili ujeti in v Pešti sojeni. Pozneje (7. oktobra 1849.) so v Zagrebu tožili osobito madžarona Ivančića, češ, da je on najbolj delal na to, naj bi se usmrtili, zlasti bi bil rad Kerližaka, ki ga je poznal kot dobrega rodoljuba, sramotno spravil s sveta. Niti Madžari da niso tako besni kakor ta renegat (Pražské Nov. z dne 12. okt. 1849.).

Pred Jelačićevo vojsko je mnogo madžaronov s Košutom pobegnilo v Debrecin, tako s koncem junija Josipović, Zerpak, Pavleković, Štivalić, trije Domini, dva Čubekovića, Rakodczaj Ferenc, Lang, Trstenjak itd. »Svi dobivaju mesečnu podporu, nu Magyari jih ipak preziru, jer sad uvidjaju, kako su jih ovi ljudi na tanak led naveli«, je poročal hrvatski vojni kaplan, ki je bil pri Solnoku ujet in v Debrecin odpravljen (»Slav. jug« z dne 2. julija 1849.).

Ujet pa je bil v Pešti Briglević, baje kovač onega manifesta zoper bana, »najinteligentnejši voditelj takozvanih madžaronov« (tudi Avrelj Kušević?)

Prve dni marca je banski svet od bana dobil dopis, da bodi madžaronom dovoljeno se vrniti in naj bodo zopet sprejeti v okrilje domovine brez preiskave in kazni razen šestih (imenovali so se po časopisih: Pavleković, Žitvaj, Žinić, Josipović, Zerpak in še eden); ta amnestija naj bi veljala za vse tiste begune, ki morejo dokazati, »da niso nosili orožja zoper Njegovo Veličanstvo.¹

Banski svet je, uvažujoč, da »usoda teh sovražnikov domovine ne more biti vedno dvomna«, prvotne določbe o madžaronih popolnil; ustanovil je za nje posebne sode; sodbeni stol, pomnožen z nekaterimi člani, je bil določen za sod prve instance, banska tabla pa za apelacijski sod; postopanje bodi ustno in javno; v ta namen so bili imeno-

¹ »Südslav. Ilg.« dne 5. marca 1849, »Nov. Lipy Slov.« dne 8. marca.

vani provizorni državni pravdniki (Očič, Žerjavič) in ukazalo se je komitatom, stvar madžaronov najstrože preiskati, svedoke zaslišati in o rezultatih poročati banskemu svetu. Upravni odbor zagrebške županije pa je sklenil prošnjo do bana, naj zavrne madžarone »za ono doba, kad se raspra s Madžari svrší«.¹

Vsled teh prigovorov se je želja madžaronov očitno ipak preprečila.

Sredi leta 1849. so v Zagrebu zaprli nekaj meščanov, ki so v gostilni v veseli družbi svojemu ljubljencu Košutu nazdravljali z »Eljen!«, takisto trgovce, ki so prodajali narsne igle s sliko Košutovo. Državni pravdnik Očič je, kolikor je zvedela »Südslavische Zeitung« 12./10., tožil na izgubo življenja in premoženja (!!); skliceval se je pri tem na določbo Verböczijevega Corpus iuris: »Publici haeretici, damnatae haeresi adhaerentes, aequae sunt notorii«, vendar so bili zaradi prodaje Košutovih igel obtoženi trgovci iz zapore izpuščeni in oproščeni, preiskovalni zapor se jim je vračunal za kazen; pravda onih, ki so klicali v krčmi »Eljen Košut!« in »pereant Schwarzgelbe« se je dalje vlekla, a bili so prve dni septembra izpuščeni, ker se jim ni mogla dokazati krivda.²

¹ Havličkove »Nar. Nov.« z dne 10. in 13. marca, »Nov Lipy Slov.« 13. marca 1849.

Zoper madžarone se je izrekel tudi dopisnik »Novin Lipy Slov.« in »Südsl. Ztg.« je pisala: »Es wäre im Interesse jener Herrn, die von dieser Amnestie Gebrauch zu machen gedenken, anzuraten, daß sie zu ihrer Rückkehr einen andern Zeitpunkt wählen möchten als den gegenwärtigen der ihrer Aufnahme eben nicht günstig sein dürfte«. Takisto dopisnik »P.« v »Napredku« z dne 4. marca.

Gl. »Slav. jug« dne 17. febr., »Slovenijo« 20. febr. — Vendar mi je stvar z Briglevičem nejasna: zakaj še novembra 1849 je prosil Briglevič cesarja, da bi se smel vrniti v domovino.

² Tisti, ki so v gostilni vikali »Eljen Lajoš«, so bili lekarniški pomočnik Haulik, provizor novodvorski Korčmaroš, krojač Toth, advokat

Bil je to morebiti jek orožja, ki je takrat Jelačićevo armado spravilo v precejšnjo stisko. Celo v sosedni Štajerski je odmevalo. Ptuj n. pr. je bil kar poln govoric in vesti o Zagrebu. V Zagrebu, tako se je govorilo, kar mrgoli madžarskih emisarjev; 24. avgusta da bodo insurgenti provalili v Hrvatsko in »sodili«; zato se emisarji trudijo, doznati za vse hiše, ki so se odlikovale po svojem madžaroljubju; te hiše bodo potem dobile znake, da jih insurgenti laže najdejo. To je tam zbudilo splošen strah, osobito pač radi tega, ker še je bil v spominu naval Perczelov na Štajersko jeseni 1848.¹

§ 4. Vilagoš.

Vilagoš ...

Tedaj je baje Josipovič, ki je navodno dotle osobito kruto ravnal s hrvatskimi jetniki v Segedinu, banu velel reči, naj ga brž obesi, da je v obče sit skitanja in da želi nesrečno življenje skoro končati (»Novine« z dne 21. septembra).

Madžaroni so se jeli vračati;² dne 25. septembra je bil Zrinščak že pri svojem bratu v Koprivnici, popoldne 1. oktobra so prišli istotja Ivan Nep. Štivalič, Adalbert Ivančič in stari

David Mirovič, Dragotin del Negro in županijski bilježnik Makso Milošević; opravičevali so se, da so pili na zdravje Korčmaroša Lajoša. O tem je poročal »Konstitutionelles Blatt aus Steiermark« z dne 17. jul. ter dostavil: »Sollte die Entscheidung ungünstig ausfallen, so wäre wohl der Ausbruch bedenklicher Auftritte, da die Bevölkerung eine Strenge durchaus mißbilligt, kaum zu bezweifeln.«

O Košutovih iglah gl. Vrazovo pesem, »Dela« V. 9, nadalje o teh pravadah »Pražske Nov.« z dne 6. jun. 1849, »Südsl. Ztg.« z dne 20. jun., 14. in 18. jul. in 12. okt.

¹ Dopis iz Ptuja v »Konstit. Blatt aus Steiermark« z dne 26. jul. in 28. jul. 1849.

² Vsi se pa niso vrnili, tako se n. pr. za matadorja Josipoviča ni znalo, kje da je. (»Pražske Nov.« z dne 10. okt.) Banski svet je dovolil se vrniti Franji Luketički in hčeram, ženi in tašči Nikola Puca, Dimitriji Roguliču. A. Kušević je bil očitno v Opatiji; tam so iskali tudi Adolfa Salleja. Dne 7. okt. je Lentulaj velel takoj zaslišati Gustava Spišiča in

Lang iz Kaniže; prva dva sta imela kaniške potne liste, zadnji peštanskega, a vsi ti listi so bili vidirani od mestnih vojnih zapovednikov. Tudi Trstenjak se je bil vrnil.

Štivalić in Trstenjak sta se takoj, prišedši v Zagreb, osebno predstavila banovemu namestniku Lentulaju in ga prosila zaščite, veleč, da si nista v svesti krivde; Lentulaj jima je obečal svojo pomoč, če se ne pokaže nobena krivda.

Po nalogu banskega sveta so sodci z vrnivšimi se madžaroni načinili zapisnike; tako z advokatom Ivanom Čubekovićem, svečenikom Zrinščakom, bivšim kastelanom županije zagrebške Klinčićem in Tomom Trstenjakom, s tem-le dne 29. sept. Po zaslišanju je šel preiskovalni sodnik s predsednikom županije na Trstenjakov stan (v hiši nekega Krausa pri gospe Galyufovski), pregledal njegovo robo, njegov kofer, a ni našel nič sumljivega niti v rečeh niti v pismih.

Na to je upravni odbor županije zagrebške v seji dne 5. oktobra sklenil: »Čim bi bio sa žalostju opazio upravljajući odbor, da su se na sramotu cieloga našega naroda usudili u domovinu našu povratiti odpadnici: Ivan Nep. Štivalić, Adalbert Ivančić, Tomo Trstenjak, Ivan Čubeković, Antun Klinčić, i inostranac Zeunik, bivši odvietnik sl. kaptola Zagrebačkog v Banatu, kasnie pako urednik Košutovih novinah, koji su svi oružje proti našoj domovini upotrebljavali, od dušmanah naših dali se platjati, njima 'su služili, te vierne domovini i kralju našem sinove kod magjarskih priekih sudovah sudili i nje zlostavljali; od druge pako strani uvažio bi ono, da su magjarski

St. Pavlekovića, »budući po izpovedanju Tomislava Trstenjaka proizlazi, da kod honveda služili jesu«.

V proklamaciji z dne 1. sept. 1849 je general Hainau pozval vse, ki so služili uporni ogrski vladi kot komisarji, vojni poveljniki, sodniki ali tožitelji, naj se tekom treh mesecev oglase pri svojih pristojnih vojnih oblastvih, drugače bi si morali pripisati posledice zakonitih pravn.

tako grofovi, kao i neuki kroz terorizam buntovnikah prisiljeni oružje podiči seljaci, u buni upleteni u proste vojake u urednu vojsku stavljeni; i da su oni naši magjaromani, koji nisu toliko proti domovini našoj krive se učinili, najstrožie pod zatvorom izpitivani bili, dočim se gorirečeni izdajice smione po gradu našem u slobodi šetaju: nije mogao zadovoljiti upravljajući ovaj odbor dopisu banskog vieća od 30. rujna t. g. N. 10377/2137, kojim pripovieda odpadnike naše u domovinu povrativše se bez naročitog njegovog naloga zatvoriti, te jedino nalaže nje izpitu podverći, već ova sa žalostju mimoilazi, te u smislu dopisa banskog vieća od 2. listopada t. g.¹ strogo zabranjujoćeg povratak v domovinu izdajicam našim, koji u domovinu pozvani, nehtiedoše povratiti se, već voljie dušmanu služiše, te tako polag. 8. točke² prie spomenute naredbe pod prieki sud po samom sv. banu odredjeni spadaju; osietjajuć i onu vlast županijsku, kojom pravo imade iz zemljišta županskog protierati sve opasne ljude, kamo li pako ne ovakove domovini i kralju svojemu nevierne izdajice, uvažavajući zatim ono, da ovi izdajice najstrožie kazniti se moraju, niti je shodno nje u domovini terpiti, jer će u sajuzu drugih magjarsko-poljskih emigrantah puk naš uvijek buniti. Odlučio jest upravljajući ovaj odbor, da se svi izdajice naši imadu odmah, čim će se usuditi povratiti u domovinu našu de facto uhvate, i preko granice u Ugarsku, gdje su prie proti nama služili, pošalju. Ujedno pako naložio jest, da sada u domovini nalazeće se gori imenovane izdajice g. prisežnik Haladi s povierenikom Havličkom odmah uhvate, za da se preko Mure u Magjarsku preprate,

¹ v »Novinah pomota; b. vieće je to sklenilo dne 12. okt. 1848.

² se je glasila: »Kao što je već svetli ban u svojoj još meseca svibnja izdatoj naredbi zapovedio, neka se preki sud ne samo proti svim razbojnikom, nego i proti takovim puntarom strogo izveršava, koji proti kralju, banu, poglavarstvom narod buniti, te tako red, mir i sigurnost domovini upropastjivati bi se usudili«.

na troškove županijske, a o tom ovamo izvieste Gospodinu pako Havličku, koi će iste izdajice do Varaždina pratiti i tamo radi daljneg pratjenja predati, nalaže se, istom na ovom putu, dok do Mure dodju, da da svakomu na dan deset grošah srebra za uzdržanje; te poslie ovamo izviestje s računi podnese.«

Vsled tega sklepa so bili Ivančić, Trstenjak in Klinčić še istega dne uhvačeni, pred županijo spravljani in vozovi pripravljeni za odhod; druge je trebalo še iskati (Štivalič, Čubeković;¹ Lentulaj je ukazal škofu, Zrinščaka dati uhvatiti).

Ta ukrep pa ni bil po godu predsedniku banskega sveta Mirku Lentulaju; določbam, ki so bile že marca meseca izdane glede madžaronov, je dodal sedaj konkreten komentar, pojasnjujoč, da nobena županija brez izrečnega dovoljenja banovega namestnika ne sme zapirati madžaronov. (»Südslav. Zeitung« dne 15. oktobra).²

S stališča teh določeb je banski namestnik Mirko Lentulaj, brž ko je zvedel o tem zaključku, pozval Havlička k sebi ter mu prepovedal odvesti one osebe in odboru pisal, da se izpuste na svobodo. Opirajoč se na naredbo banskega sveta, da naj se v svobodi stavijo pod strogi izpit, in opirajoč se na ustavo, ki zabranjuje, da bi se komu vzela svoboda pred preiskavo in sodbo, je naložil odboru, naj začne preiskavo proti njim svobodnim, pri tem naj porabi zlasti izpovedi tistih, ki so bili v madžarskem jetništvu, ter uspeh preiskave prijavi

¹ »Čubeković hat sich aufs Land geflüchtet.« (Pester Ztg., 11. oktober 1849.)

² Tudi vojaško poveljstvo je bilo zoper ukrep upravnega odbora, ker so madžaroni imeli vojaške potne liste. Tako je vsaj poročal »Konstit. Blatt aus Steierm.« dne 12. okt. 1849, imenujoč Lentulaja »den würdigen Banalstellvertreter«. Dopisnik »Pražskih Novin« pa je čul, da je komandujoči general Coronini hrv. oblastvom zanimal pravico do sodbe o madžaronih, v smislu Haynauove proklamacije, da spadajo pred vojni sod v Pešti.

banskemu svetu; sicer pa naj nič ne store z njimi, dokler ne odloči ban sam, kojemu je vse prijavljeno. (»Südsl. Ztg.« dne 9. oktobra).

Vsled tega pisma Lentulajevega je bilo udaljenje madžaronov ustavljeno in za njega pretres seja županijskega odbora za nedeljo dne 7. oktobra odrejena; dotle pa so madžaroni ostali v zaporu. Ob deveti uri dopoldne se je začela burna seja ob navzočnosti mnogobrojnega občinstva.¹

Oziraje se na to, da so baš ti izdajice povod dali nesrečni vojski, krivi dvakrat več nego Madžari sami, da so se sedaj ognili prekemu ali vojnemu sodu na Ogrskem ter prišli, da se postavijo pod zaščito one domovine, s katero so se pred meseci vojevali, da so pri madžarskih prekih sodih sodili verne sinove domovine ter ž njimi huje postopali nego Madžari sami, smatrajoč dopis banskega namestnika neustavnim, ga je odbor »sa svim strahopočitanjem u diela prosta« zavrgel ter svoj prvi sklep le toliko izpremenil, da se od banskega namestnika naložena preiskava takoj začne, a da se ujetniki s svojimi izpovedbami vred brž na to odpošljejo pred vojni sod v Kaniži.² V preiskujoči odbor so bili voljeni:

¹ »Malo smo tamo videli ljudi nepristranih; jedni od nazočnih se boje za službe, koje su po magjaronih nasledili, drugi za kuće, koje su po njih kupili, tretji za račune, koje bi moral davati« pravi »Slav. jug« (dne 8. 10.), ki je na strani Lentulajevi.

Zakaj ni bil uhvačen Lang, živinozdravnik? Reklo se je, da je bolan in zato da ni mogel biti eksportiran; a pozneje je vendar le šel na Dunaj. (»Slav. jug« z dne 15. okt.)

² Uredništvo Agramerice je temu pripomnilo: Na Ogrsko se pošljejo zato, ker se vojnosodna preiskava rebelov proti kralju laže vrši tam, kjer se je vršil zločin in ker je njih večina bila v službi uporne vlade, a take individue je velel Haynau postaviti pred vojni sod; ko so prestali tam to preiskavo, bodo tu sojeni kot rebeli zoper domovino. (8. X.)

Dopisnik »Pražskih Novin« (»S.«) je pisal: »Da jih domovina ne priznava za svoje sinove, je, ko bi tudi ne zapadli nikaki drugi sodbi, že dosti občutna in trpka, a pravična kazen.«

Anton Rubida, predsednik, Ivan Milaković, podpredsednik, Boltek Jelačić in Ivan Vardian.

Preiskava se je pričela še istega dne; celo popoldne do trde noči so bili imenovani madžaroni izpitavani in z domorodci, ki so bili od Madžarov zarobljeni, soočeni; iz tega izpitavanja se je videlo, da so bili zapleteni v vso madžarsko buno in da so od Madžarov plačo dobivali za svojo službo pri honvedi ali v ministerstvu. V ponedeljek dne 8. oktobra je sodni dvor odboru čital izvestje o preiskavi — najbolj kompromitovan je bil Ivančić — in odbor je sklenil, da se vsi akti do torka zjutraj prepisejo in pošljejo zajedno z zavrženimi madžaroni pred vojni sod v Kaniži.

A odpravljeni so bili že v ponedeljek dne 8. oktobra. »Že okoli treh popoldne se je zbralo nebrojno mnoštvo naroda pred županijsko hišo, da vidi te svoje klete dušmane in krvopije svojega naroda, kako se primerno svojim delom nagrajajo. Okoli četrte ure se je začelo sodno izvrševanje, namreč prognanje iz domovine. Na trojnih kolih, v vsakih sta sedela po dva, je krenil ob straži županijski ta izprevod. Pred vozovi je šel eden vod graničarski, za njimi pa eden vod tukajšnjega polka Hessov. Jedva se je ganil ta sramotni izprevod, kar je začelo deževati v znak, da jih celo nebo kara. Po Pivarski, Kipni in Dugi ulici na Jelačićev trg, a odondod v Vlaško ulico so bili tiho odpremljeni iz tega našega domorodnega mesta Vi krvoloki in izrod človečanstva, ki ste v ljutem grajanskem boju, najbolj po vas samih povzročnem, nedolžne naše zarobljenike obsojevali na vislice, ker niso hoteli kakor vi izdati in zatajiti naroda in plemena svojega, učite se iz tega, da sveta in pravična stvar mora zmagati«, tako so jih spremile »Novine« z dne 9. oktobra iz mesta; ta njihova spremnica jasno kaže, kako višino je dosegla politična mrznja.

Še istega dne, ko so bili spravljeni iz mesta, je upravni odbor sklenil, Jelačiću poslati reprezentacijo s pojasnilom te

stvari in s prošnjo, naj potrdi njegov sklep. Dalje je sklenil, o svojem ukrepu obvestiti županijo varaždinsko in križevsko s pozivom, naj v sličnem slučaju postopata prav tako in izdajice transportirata čez mejo.

A do precejšnjega spora je prišlo radi tega med upravnim odborom in banskim namestnikom. Banski namestnik mu je predbacival, da je prekoračil avtonomni svoj delokrog, ko je Trstenjaka, Ivančiča, Štivaliča, Čubekovića, Klinčiča (in Zubrinića¹) poslal čez mejo, dalje, da je kršil samostalnost države, ker je inostranemu sodu izročil sinove domovine, ki jih more soditi le domovina.²

A nasprotno so v javni seji županijskega odbora njemu in državnemu zavetniku Šipraku očitali tajno zvezo z madžaroni, zlasti s Čubekovičem in prvemu ozire na madžaronski misleče odbornike (prim. Novine z dne 8./10, Slav. jug z dne 13./10.). Lentulaj je nato pozval odbor na »bezstrastno i dostojnije razmatranje zaključka«, češ, da je samo beda za blodnike prisilila se vrniti, zato se ni bilo bati, da bi utekli; radi tega jih je velel pustiti na svobodi, »uduljen od svake strasti i nepodobne osvete« in ne hoteč se zavzamati za nevernike. Končno je obveljala odborova; zakaj Lentulaj je baje po preiskavi priznal, da bi bil on sam brž ukazal prijeti madžarone, ko bi mu bila županija priobčila vse podrobnosti o njih.

Stranka »Slavenskega juga« je videla v postopku zagrebške županije uvredo ustave in hrvaške autonomije, ki se je odrekla pravice sodbe avstrijskemu generalu na ljubo. Pri-

¹ Ta se imenuje namesto Zrinščaka — svečenika, (ali tudi: oba brata Čubekovića), a drugod čitam, da so »mladega Žubrinića« na Hrvatskem vtaknili med vojake, dasi se mu ni moglo nič drugega dokazati, nego da je bil preodvisen od svojega strica Step. Koosa. Arhivni vir kaže jasno, da so bili odpravljeni Trstenjak, Ivančič, Štivalić, Štefan Zubrinić, I v a n Čubeković, Klinčič.

² Troški za predprego, pandure itd. so znašali 112 fl 36 kr.

čakovala je fiasko; govorilo se je sredi oktobra, da pošljejo one madžarone iz Kaniže ali Pešte nazaj na Hrvatsko.

Takisto je bila zoper postopanje županijskega odbora »Slav. jugu« sorodna »Südslavische Zeitung.« »Da ist uns der Metternichsche Absolutismus noch immer lieber und wünschenswerter als der Absolutismus von Leuten, die zum grossen Teile von Selbstsucht, Privathass, Neid und Leidenschaft geleitet werden.« (9. oktobra 1849). Želela si je h koncu vojne primerno »humano in konstitucionalno« postopanje in je županijskemu odboru očitala »Anmassung und Inkonstitutionalität« (15. oktobra). Ko je »Agramer Zeitung« z dne 10. oktobra tolmačila vojaško asistenco pri odpravi madžaronov, »es seien von der Militärbehörde (torej ne od upravnega odbora, n. pr. narodna straža) aus weiser Fürsorge zur Verhütung irgend eines möglichen Excesses die Patrouillen aus eigenem Antriebe angeordnet worden«, je vprašala »Südslavische Zeitung«, čemu da je potem § 114 oktroirane ustave, ki določuje, da sme v notranjih stvareh oborožena sila nastopiti le na poziv civilnega oblastva. (11. oktobra).¹

¹ Dopisnik »Pražskih Novin« (z dne 25. okt.) je pisal, da je upravni odbor takrat morebiti zadnjič hotel dokazati svojo »staroslavno« avtonomijo, sicer pa se je čulo v Zagrebu mnogo govoriti, da ni toliko domišljavost, kolikor osebna mržnja vodila gospodo od županije; zakaj velik del ljudstva je bil na strani banskega sveta.

V seji z dne 16. okt. je upravni odbor sklepal o Turopoljcih; Jelačić je bil prejšnje leto prisilil turopoljske plemenite kmete iti z njim na vojsko, a kakih 47 jih je takoj onstran Drave uskočilo k Madžarom; a sedaj se jih je nekaj vrnilo. Odbor je sklenil, to stvar predložiti banskemu svetu: »zdi se, da ne misli več samovoljno postopati kakor pri prejšnji važnejši«, je pisal isti dopisnik. Faktično je bilo tako: banski namestnik je bil upravnemu odboru naložil, dotične Turopoljce asentirati; potem pa je prišel generalni pardon, ki je veljal tudi za turopoljske vojaške begune, upravni odbor naj bi jih sedaj le zaslišal, »koliko bi se koji krivcem povrede Velič. ili izdajstva domovine učinio bio.«

Nekaj madžaronov je bilo sredi oktobra še v Zagrebu zaprtih, tako 17 letni dijak Pavleković, sin nekdanjega podžupana zagrebškega,

Vendar so že 13. oktobra došle v Zagreb vesti, da je Havliček, ki je preko Sv. Ivana spremil madžarone v Kanižo, jih tam izročil majorju Kulmerju, ta pa da jih je dal vkovati in v Pečuh odpremiti.

Vsa ta madžaronska afëra je očitvidno dosti hitro izginila s površja javne govorice (prim. dopis v »Pražskih Nov.« z dne 17. oktobra), a uradno še je bilo z njo posla. Vojni pečujski sod je spoznal madžarona Ivančiča in Trstenjaka za zrela »für die kriegsgerichtliche Behandlung«; Štivaliču, Klinčiču in Čubekoviču se ni moglo dokazati, da so bili v službi madžarski ali kaj drugega zakrivali; zato so bili iz-

ki je bil preteklo leto z očetom pobegnil na Ogrsko, a se je sedaj vrnil («Pražské Nov.» z dne 17. okt.)

Jos. Briglevič pa je vložil prošnjo na cesarja, da bi se smel v domovino vrniti. Prošnja je bila odstopljena banu, a ta jo je poslal banskemu svetu; banski svet je ukazal upravnemu odboru, natančno poročati o činih prositeljevih; odbor se je izrekel zoper njegovo vrnitev, ker je Briglevič brž od početka bune ostavil domovino, pobegnil v Pešto in služil madžarski vladi — vse poedinosti pa odboru niso bile znane. («Novine» dne 10. nov., »Pražské Nov.« z dne 17. nov.)

Advokat Josip Čubeković je 15. okt. iz Arada vložil prošnjo na cesarja, »ihm die Sicherheit der Person und des Vermögens in seiner Heimat gnädigst zu erteilen oder das Agramer Komitat zur Herausgabe seines dort befindlichen Vermögens anzuhalten und ihm nach Erhaltung dieses Vermögens allerhöchste Erlaubnis zum Auswandern gnädigst zu gewähren«. Iz prošnje se razvidi, da je bil najprej banalne table jurat, potem 25 let odvetnik v Zagrebu; dasi baje nikoli ni pričaval narodnega življenja v Hrvatski, »dessenungeachtet wurde ich ohne rechtlichen Grund Mayaron genannt und als solcher bei Gelegenheit des zu Agram am 6. May 1848 ausgebrochenen Aufstandes auf Leben und Tod angegriffen«, na to je pobegnil na sela in odtod poprosil bana in sabor zakonitega varstva, a ni prejel odgovora. »Das Manifest vom 10. Juni zu seiner Orientierung als Untertan nehmend«, je bežal na Ogrsko, kjer je privatiziral; najboljši dokaz njegove nedolžnosti je to, da ne zna madžarski. — Advokat Ivan Štivalič, ki se je potem vrnil, je 21. sept. iz Vel. Kaniže poprosil bana, naj bi se mu čuvala imovina in mu dal »salvus conductus«: 53 let je bil star, iz Zagreba je pobegnil 21. maja 1848, češ, da je »nach attentiertem nächtlichen seines in Agram befindlichen Hauses Überfall« bilo njegovo življenje v nevarnosti.

puščeni na svobodo. Štivalič, Čubeković¹ in Klinčić so se na to do dne 6. novembra vrnili v Zagreb (Slav. jug z dne 7. novembra).

Usoda prvih pa še se je zavlekla, ker županijski odbor ni takoj vseh dokazov in forma probante poslal vojnemu sodišču in je bilo treba, da se s prisego potrdi, kar so svedoki pred županijskim odborom proti njima svedočili.

Upravni odbor je namreč vojnemu sodu v Pečuhu poslal prepis pisem, ki so kompromitovala iztirane madžarone, a vojni sod je zahteval, naj se svedoki, ki so izpovedali zoper Ivančiča in Trstenjaka, zaprisežejo in naj se mu čim preje dopošljejo njihove izpovedi, s prisego potrjene. Banski svet je z dopisom dne 30. oktobra o tem obvestil upravni odbor in mu naložil, naj zahtevi ugodí. Odbor se je o tej stvari posvetoval v svoji seji z dne 2. in sl. meseca novembra, poslal dotična izvirna pisma sodbenemu stolu ter mu naročil, da ustreže nalogu banskega sveta. Sodbeni stol se je lotil posla, a »daljnje pretresivanje« odgodil na drugo sejo.

Stvar se ni razvijala hitro; še v seji dne 7. decembra 1849. je sodbeni stol govoril o Čubekoviću, Ivančiču, Trstenjaku itd., ter naložil sodcu Stauduarju, naj od bivšega vojnega kaplana, živečega v Omilju, dobi »valuvanje« (fassionen). O »begunih-odpadnikih« je bil razgovor tudi v seji dne 10. decembra, a Trstenjak ni imenovan.

Nobenega izmed teh mož ni med onimi 109 oproščenci, ki jih našteva »Pester Zeitung« dne 13. julija 1850, in onimi 209, ki jih je cesar 4. avgusta pomilostil. (Prijazno izvestje prof. K. Marczalija).

O Trstenjakovi smrti njegovi domači niso mogli nič zanesljivega doznati; edino iz kratke notice v nekem graškem

¹ Advokat Čubeković se imenuje v aktih l. 1850.

listu (gotovo v »Grazer Zeitung«) so sklepali, da je mrtev.¹ Šele pred par leti se je razdelila njegova dedina.

Trstenjak je bil v šolah odličen dijak, velike, lepe postave, ponosen, častihlepen, je mnogo držal na sebe in bil zato vedno elegantno opravljen. V tem smislu ga riše njegova sestra in vsi, ki so ga še poznali.

A.

Dodatek

o Jakobu Svetonji — dr. Jakoboviču.

Leta 1892. je pri Sv. Petru poleg Radgone umrl dr. Jakob Jakobovič, lastnik vile »Jakobshof« v Črešnjevcih.

Ostavil je lepo imetje. 3000 fl je določil za ustanovo »privatne šivalne in nemške šole« (Privat Näh- und deutsche Sprachschule) v svojem rojstnem kraju, pri Sv. Juriju na Ščavnici; v tej šoli naj bi se poučevale šoli odrasle deklice, pred vsem iz siromaških hiš. Drugih 1000 fl je prejela ista jurjevska šola, da rabi obresti v svoje namene, in istotoliko šola pri podružnici Sv. Duha.

Ljudstvo je mnogo govorilo o bogastvu in prošlosti tega moža, ki je preživel zadnja svoja leta v svoji ožji domovini kot svetu malo pristopen čudak. Govorilo se je splošno, da je bil nekdanj na Turškem in celo minister, tam da je tako obogatel. Le z izpremenjenim imenom se je nekdanji Jakob Svetonja upal vrniti v domovino; iz početka je posečal rojstni kraj le skrivaj.

Izsledoval sem pota tega rojaka, ki je iz Jakoba Svetonje postal dr. Jakob Jakobovič. Pa tudi tisti, ki so več ž njim občevali, mi niso znali poročati povsem zanesljivih vesti,

¹ Njegov oče in sestra sta pač hodila v Zagreb, da bi dobila vsaj njegove reči, a tam jima je bilo rečeno: »Kaj je od Horvata, je od Horvata, kaj je od Štajerca je od Štajerca.«

zlasti ne o letih okoli 1848, ki so odločile Svetonji usodo; te točke se je v razgovoru rad ognil, češ: »Das ist vorüber.«¹

Rojen je bil leta 1823. Očetu je bilo ime Anton (zakaj pa torej »Jakobovič«, a ne »Antonjevič«? Po dedu?)

Svetonja je študiral v Varaždinu le do pete šole (do drugega polletja?), potem se je namenil v Karlovec, a je med potom ostal v Zagrebu. V Zagrebu je leta 1843. dovršil drugi tečaj filozofije ter se sledeče leto istotam kot privatist učil prava na pravoslovni akademiji.²

Bil je baje v razredu vedno »fiskuš« ali »kurator«, ki je služil učitelju. V Zagrebu se je sprijateljil z nekim kancelistom pravoslovne akademije in je navodno to prijateljstvo izrabljal v ponarejanje dijaških izpričeval. (Izvestje Košarjevo).

Iz poznejših dob njegovega življenja se mi zdi to-le gotovo:

Z jurjevskim trgovcem Krambergerjem je radi ponarejenja denarja ali listin pobegnili (menda že pred l. 1848), a bil ujet in nekaj časa zaprt;³ dolga leta je bil konzularni advokat v Carigradu, potem si je kupil Lakromo pri Dubrovniku, a se preselil na Dunaj, potem v Gradec (imel je nekaj časa grafitni rudnik na Moravskem), nazadnje pa v domovino svojo. Svoje pravo ime je 27. maja 1868. izpremenil v »Jakobovits.«

¹ Poročali so mi vrstniki one dobe, sedaj že pokojni prot. Bratkovič, č. g. vojaški svečenik Frasn v Radgoni, Košar in g. Martin Kreft v Gradcu, ki je od l. 1869. mnogo občeval z Jakobovičem, razen tega pa sem prejel izvestje na pr. od Svetonjega brata, kmeta pri Sv. Juriju itd.

² Ali je bil l. 1844/45 v drugem letu prava v Zagrebu, ne vem. Bratkovič misli, da je študiral tudi v Pečuhi. Svetonjev brat pa je zatrjeval, da je univerzo pohajal v Budimpešti.

³ Nekateri viri pripovedujejo stvar tako, kakor da Svetonja sploh ni bil ujet. »Ko sta bila že na ladji, zakliče detektiv: Kramberger! Ta se ozre in imeli so ga. Svetonja pa je bil bolj previden in se ni oglašil na svoje ime.« (Tako tudi Košar.)

Drugod se stvar prikazuje tako, da so Krambergerja ujeli že na Dunaju, tovariše pa še na Ogrskem.

O letih 1845—1848 mi poroča Fras, da je Svetonja bil takrat pri oskrbovalni branši v Zagrebu ter živel tam jako potratno z neko staro, bogato vdovo, Bratkovič pa, da je bil od l. 1846. ali 1847. do 1852. ali 1853. na Dunaju, se že učil marljivo turski, francoski in italijanski ter se že nekako pripravljaj za inozemstvo.

Vsekakor pa se je tista goljufiga s Krambergerjem očitno izvršila pred l. 1848. in je bil Jakobovič za madžarske vojne že zopet na svobodi.

Moji viri se ne ujemajo v tem, je-li se je udeležil vojne leta 1848/49 (Kreft, Bratkovič tajita, da bi se je bil udeležil). Odločno trdi to Fras, češ, da je Jakobovič kot zagrebški uradnik »Verpflegsbranše« potegnil s Košutom in ž njim vred pobegnil na Turško, blagajna pa da je ostala njemu (!); slično je poročilo, da je bil dezertêr in da se je bojeval na strani Madžarov; pomiloščen da se je pozneje vrnil v Avstrijo. To je gotovo, da so ga v burni dobi 1848/49 večkrat orožniki doma iskali; zakaj, tega brat ni znal povedati, pač pa dostavil, da sta njegova druga »Čmelek in Ljubec«¹ bila obešena: Čmelek je vulgo-ime Trstenjakovo; tudi sestra Trstenjakova druží Svetonjo s takratnim držanjem svojega brata, veleč, da je bil Svetonja mnogo previdnejši ter se je doma skrival.

Na Turškem (v Carigradu) je bil baje 12 let; to je moralo biti nekako v petdesetih ali šestdesetih letih.

Nekatera poročila mu odkazujejo poleg Carigrada tudi še druga torišča. Tako se je po enem poročilu pred Carigradom klatil po Ogrskem, Hrvatskem in Srbskem kot »koncepient«; po drugem je na Dunaju pobral »kaso« in ušel na Rusko, ali Rumunsko (tu je bil pri gradbi železnice

¹ Ljubec (Andrejčko) iz Biserjan pri Sv. Juriju, ki je študiral v Varaždinu nekoliko za Svetonjo in Trstenjakom.

iz Bukovine tjakaj), potem da je živel v Bolgariji in si tam nabral velikansko premoženje.

Kakih 10 let mu v domovini ni bilo glasa; kar je nekoč brata in sestro naročil v Ptuj na kolodvor; prišel je bil kot carigrajski konzularni advokat in tamošnji zastopnik nekih dunajskih tvrdek; v tožbenih poslih je moral na Dunaj.¹ (Barantal je tam baje tudi s papirji ter nekemu Windischgrätzu izposloval 1 milijon goldinarjev in zato od njega prejel 100.000 fl za nagrado). Carigrajsko podnebje njegovi ženi — poročil se je 1860 — ni ugajalo, zato je ostavil Turčijo.

Lakromo je prodal cesarjeviču ter se preselil na Dunaj; tu je imel dve hiši; eno je pustil svoji ženi ter se ločil od nje.

Sredi sedemdesetih let je imel grafitne rudnike na Moravskem v družbi z nekim drugom, a leta 1878. jih je bil že prodal. V tej dobi je posetil dvakrat Bratkoviča v Brnu:

B.

V Oseku.

(A. Gorjup).

Že meseca maja se je v Oseku, posebno med Nemci začelo gibanje zoper Hrvate; na čelo jim je stopil A. Gorjup sen. in A. Gorjup jun., in dosegla sta, da mesto ni poslalo poslanca na sabor in je objavilo ogrske zakone zoper odredbe banove (31. maja). »In ali hočete vedeti, odkod je ta mož? Rojen je v Brežicah na Spodnjem Štajerskem, torej Slovan, njegov oče, Slovenec, je bil kirurg tam, ta pa je prišel pred kakimi 30 leti raztrgan v Osek, je bil od Ilije Lekića v trgovino sprejet in si po intrigah pridobil vse premoženje.«¹

¹ Tu so se baje spotikali ob njegovem doktoratu, a on jo je pod tujim imenom popihal. — Doktorat si je baje »kupil« v Heidelbergu, predno se je amnestiran vrnil v Avstrijo, po drugi vesti je doktorat prinesel iz Carigrada!!

Nagrobni spomenik ga imenuje »Herrn Dr. Jakobovits«.

Oseški Nemci so v javnih skupščinah razglašali tisti manifest z dne 10. junija, ki je odstavljajl bana in imenoval Hrabovskega za kraljevega komisarja, in istotam poslušali pohvalne dekrete ogrskega ministerstva za starega in mladega Gorjupa, za Gordošiča in Rifferja, ker so se odlikovali kot protivniki narodne stranke in bana. (Dopis iz Oseka v »Slav. Centralbl.« z dne 3. avgusta 1848).

Dne 22. oktobra 1848. je madžarski komandant Kazimir Bačani vzel oseško trdnjavo; posadka je baje bila podkupljena in trgovec Gorjup je delil denar. Bačani se je potem nastanil pri njem. To vest, ki jo je prinesla »Agramerica« v 122. številki (26. oktobra), je Gorjup popravljajl v listu z dne 21. novembra. Toda Ožeg Istinković ga je v broju 138. (2. decembra) označil kot najhujšega madžarskega agitatorja. Tako je poslal dvakrat svojega najstarejšega sina v Pešto, da bi ministerstvo Leopoldovce, ki so bili zvesti cesarju, vzelo iz mesta; to se je zgodilo in prišla je italijanska posadka. Sam je z večjo madžarsko deputacijo šel v Pešto, da pridobi za cesarju zvestega komandanta Benka »modro polo«; tudi to je dosegel; prišel je Jović na njegovo mesto; temu je bil Gorjup tajni svetovalec; ogrskim četam pred mestom je po Jovičevem povelju prožil parkrat smodnik in svinec. Gorjup je podkupil in zapeljajl italijansko posadko, da je odprla vrata Madžarom. Bil je s svojim sinom v osrednjem

¹ »Svi bi ti ljudi u čaši vode utopili svakoga pristašu Jelačićeva«. (Rat, 130.) — Dne 30. jul. je bila skupščina virovitičke žup. v Oseku. Ko so seljaki iz okolice prišli na županijski dvor, so jih nagovarjali baron Prandau, podžupan Ljud. Szallopek, Imro Marinović, prefekt djakovski, njegov sin Hugo, fiškal, fiškal Arvaj in lukački župnik Taljan i »još nekoji bradati«, naj drže z Madžari. »Šta ćete pod banom i Horvatskom? Novca, hrane, soli, srebra, zlata in gvozđja nema«!

Upravlj. odbor županije virovitičke je 30. sept. bivanje v županiji zabranil bivšemu podžupanu Ladisl. Jankoviću, župniku Eduardu Tallianu, zač. fizikoma Skenderu Žitkaju in Ign. Blauhornu in staremu Imri Marinoviću. (Prim. »Nar. Novine« z dne 24. dec. 1905.)

odboru za sigurnost v Oseku, ki mu je načeloval Bačany. V istem smislu je poročalo mnogo poročevalcev; tako tudi dopisnik v »Agramerici« z dne 7. in 9. decembra.

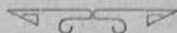
Ko se je 14. februarja 1849. oseška trdnjava udala cesarskemu generalu Trebersburgu in je banskega sveta oseški poverjenik dobil nalog, uzpostaviti v Oseku zakoniti red, je bil najprej v zapor vtaknjen naš Gorjup (z njim isto-mišljeniki dr. Blauhorn, Flucht in Darda) ter v Zagreb odveden. Tudi oseški lekarnar Vladislav Molnar je bil kot buntovnik v Zagrebu zatvorjen.

Vendar se je z njim in tovariši postopalo zelo blagohotno; izvečine so bili izpuščeni na svobodo »vsled nedostatnih dokazov krivde« (Rat, 139), dasi so še Gorjupa mesec dni poprej Popovičeve »Srbske Novine« imenoval »zakletega neprijatelja Slovanov« in pripovedovale o njem grozne reči.¹

¹ Dotični dopis iz Oseka v »Srbskih« Nov. z dne 14. jan. je poročal: »Gorjup, ovaj zakletyj Slavena neprijatelj, pristaje nuz Bačanja kao šipka nuz buban i služi mu za tolmača: tako pre nekoliko dana dodje onamo u Osjek neka kekavečka deputacija iz Korodja na tužbu Bačaniju, žaleći se, kako jim već dodija vozakati graničare i njihove topove ovamo onamo, moleći ga, da jim pošalje nekoliko svojih honveda na obranu.« Nato je izpregovoril Gorjup ter dejal, da jim sedaj Bačani ne more poslati pomoči, naj potrpe kakih 14 dni, potem jim pridejo (»naši«) Madžari na pomoč; dotle naj se sami branijo in kjer ugledajo graničarja, naj ga ubijejo kot ščene, ako pa puške nimajo, naj ga premlatijo s kolcem. Ko so občine zahtevale pismeno, da to smejo storiti, jim je Gorjup dal — Bačanijeve proklamacije.

Po brežiški krstni knjigi je bil Anton de Pad. Goriup rojen tam h. št. 9 in sicer dne 6. aprila 1794 kot zakonski sin meščana in kirurga Antona Goriupa in Antonije, roj. Schwab.

(V Virovitići je bil l. 1848. županijski fizikus ,pl. Goriupp' (Luna, dne 11. marca 1848). Plemstvo je imel tudi naš Gorjup.

Spodnjepolskavski urbar iz leta 1504.

Spisal dr. Fr. Kovačič.

Urbarji so poglaviten vir za poznavanje gospodarstvene zgodovine in teritorijalnega razvoja veleposestev; za slovenskega zgodovinarja pa imajo še drug važen pomen, ker so eden izmed redkih virov, ki so nam ohranili drobtinice našega narodnega življa, zlasti pa stara krajevna in osebna imena, v katerih se kaže posebna moč našega jezika. Žal, da se je srednjeveških urbarjev ohranilo le malo, ker so se cenili le tako dolgo, dokler so bili v rabi. Ko je bil urbar obrabljen in preosnovan, se je stari zavrgel, ker razne pravice in darila so se skrbno čuvale v drugih listinah. Še-le pozneje so začeli skrbneje čuvati tudi obrabljene urbarje kot važen pravni vir pravic in dolžnosti gosposke in podložnikov.¹ Iz 16. stoletja imamo že precejšnje število urbarjev. Mnogoteri pripiski, popravki, dostavki in opombe (večkrat velike vrednosti za lokalno zgodovino) v urbarjih kažejo, da se urbar ni zlahka znovič napravljaj, ampak je ostal v rabi, dokler je le bilo mogoče. Ako je posest s podložniki narastla ali propadla in se odtujila, ako je urbar vsled mnogih dostavkov in popravkov postal nejasen in nepregleden, ter vsled znatnih gospodarskih izprememb pomanjkljiv, tedaj je trebalo oskrbeti nov urbar.

Mnogo teh urbarjev še leži v pozabljivosti na podstrešjih ali trohni v starih omarah in škrinjah, ne da bi kdó vedel

¹ Mell Dr. A., Die mittelalterlichen Urbare und urbarialen Aufzeichnungen in Steiermark als Quellen steirischer Wirthschaftsgeschichte. Beiträge 25, str. 10 i. d.

za nje, in ravno zato se je le nepopolno ustreglo povabilu, ki ga je pred nekaj leti zastran urbarjev razposlala dunajska cesarska akademija.

Po dobroti veleč. g. Fr. Heberja, župnika na Sp. Polskavi, mi je bil prepuščen na porabo ondotni župnijski urbar iz l. 1504, ki je sploh najstarejši pisani spomenik v tej župniji. Naslovna stran tega urbarja ima napis: Vrbarium deß Pfarrhofs zu vnter Pulfkau pro Anno 1504, predelke pa ima do l. 1513. Pod letnico je na naslovni strani pismenka B, kar znači, da je to že drugi urbar, prvi A se pa ni ohranil. Iz nekaterih dostavkov se pa da tudi sklepati, da črka B znači kopijo urbarja iz l. 1504 in je prepisovalec poleg prvotnega imena dostavil še eventuelno spremembo, ker se nekateri dostavki zde iste roke, drugi pa so očitvidno poznejši in druge roke. Za platnice služita dva pergamentna lista iz pisanega misala; na prednji strani je ob zgornjem robu napisan duhovit in za urbar kaj primeren izrek:

Omnia sunt hominum tenui pendencia filo
Et subito casu quae valuere ruunt.

Povzet je ta izrek iz Ovidija. (Ex Ponto IV. 3, 35.) Morda ga je zapisal kak humanistično izobražen župnik, ki pa nam je, žal, celo zakril svoje ime.

Urbar obsega zanimive podatke za poznavanje krstnih in rodbinskih imen ter krajevnih gospodarskih razmer koncem 15. in začetkom 16. veka.

Da je bila naprava novega urbarja potrebna, so pač morale v 15. veku glede župnijskega posestva na Sp. Polskavi nastopiti nove razmere in izpremembe, o katerih pa za sedaj nimamo natančnejih poročil. V pismu ogl. patriarha Bertholda iz leta 1249 (27. oktobra), s katerim je potrdil ustanovitev studeniškega samostana, imamo najstarejše poročilo o spodnjepolskavski samostojni župniji. Dočim je patriarh slivniškemu župniku dal pravico v dogovoru z arhidijakonom nastavljati

vikarje pri podružnicah obsežne slivniške župnije, je izrecno pridržal sebi investituro za Polskavo, katero je neki Reycherus bil izvzel iz slivniške župnije, Reycheru in njegovim naslednikom pa priznava pravo prezentacije.¹ Iz tega sledi, da je dotle polskavska cerkev bila podružnica z vikarjem, podložna slivniški župniji. Ta Reycherus, (Richkerus de Pulzgach) je podpisan kot priča v listini z dne 21. junija 1257.² Če je že osamosvojil polskavsko župnijo, je pač tudi novemu župniku odkazal potrebne dohodke. Jedro župnijskih dohodkov, ki nam jih predstavlja urbar l. 1504. je gotovo od imenovanega ustanovitelja. Tekom 14. in 15. veka so se pa ti dohodki morali pomnožiti in spremeniti, in zato se je l. 1504. moral napraviti nov urbar.

Župnik spodnjepolskavski je na podlagi tega urbarja dobival svoje dohodke, deloma v denarju, deloma v pridelkih iz teh le krajev: Spodnja Polskava, »Pfaffing an der Laßnitz«, »Prepuša«, »Pacher am Giebel«, »Levstaba unterhalb S. Veit in der Calles«, »Striefitzen unterhalb Pettau«, v Velikem in Malem Gaberniku.

Na Spodnji Polskavi so plačevali župniku davščino naslednji podložniki:

Blaß Khrafnes od 3 domcev³ 2 fl. 40 β činža in 6 kopunov davka (Steur), Primus Priol od 3 domcev zapisano 50 β činža a prečrtano, in 6 kopunov, Simon Hällosan od 1 domca 15 β činža in 2 kopuna. Gregor in Schuester od 1 domca činža 15 β in 2 kopuna. Velrich Mlakher od 1 kmetije činža 1 fl 20 β in 2 kopuna, Florian Wefiakh od 1 domca činža 40 β in 1 kopuna, Vincentz Judas od 1 domca činža 40 β in 1 kopuna, Zacharias Jurankho od mlina 1 fl. 10 β činža.

¹ Reseruamus tamen nobis et successoribus nostris ecclesiam in Pultzkaw a sepedicta plebe per dominum Reycherum exemptam, cuius investituram ad nos et successores nostros eo vel heredibus suis presentantibus volumus pertinere. J. v. Zahn, Urkundenbuch III., pag. 119.

² Zahn, o c. str. 318.

³ Naziv »domec« za »Hofstat« mi je nasvetoval g. prof. A. Kaspret, ki je ta izraz povzel iz rokopisov Tomaža Hrena l. 1598. Zaradi te zgodovinske podlage zasluži »domec«, da se vdomači v našem zgodovinskem slovstvu.

V spodnjepolskavski hosti »Velenik« (šuma blizu polskavske vasi proti Slov. Bistrici) je imel pravico do dveh velikih vozov brezovih drv (Pirkhenes Holz) in šibja (Stauden), kolikor potrebuje.¹

Župniku je pripadala tudi cela žitna desetina na Spodnji Polskavi: »Item gehört der gantze Traidzehend des dorfs vnter Pulßkhau vollig zum Pfarrhof alda, als auch der Hiersch verschnikh«.

Žitno desetino so dajali na Sp. Polskavi »foweit sich die Pulßkhauerischen Akher erftrekhen« naslednji podložniki:²

Balthasar Weltz, Peter Kotnikh, Caspar Bogatisch, Jansche Platnikh, Juri Schmeitz, Thomas Gradner, Jacob Philippitsch, Michel Jegauz, Jurco Martins Aiden, Andree Oppresnikh, Primus Priol, Mathia Krabus, Martin Schmeitz, Blas deß Mattheez Sohn, Juri Batter, Pauli, deß Matheetz Sohn, Lorentz Gradner, Teufenbacherischer Maÿrhof, Gregor Schuester, Matthee Krabus, Andree Schegaüetz, Andre Sorgkho, Bastian Zimmermann, Michel Forstner, Valentin Jurankho, Frau Anna Regalin wittib, Jacob Wresnikh, Michel Mositsch, Vrban Garup, Andree Kokhel, Valentin Water, Jansche Schurnikh, Thomafch Potefch, Andree Profenakh (na drugem mestu Profeniakh), Mathiafch Krepekh, Martin Duorfakh (na drugem mestu Duorfchakh), Herr Frantz Regal, Vlrich Mlakhar, Gregor Califchnegkh, Centz Judas, Jannsche Janco. V vsem 41 posestnikov.

Razen teh je dajal spodnjepolskavskemu župniku desetino tudi gornjepolskavski graščak Hanns Turotzi in sicer od 4 njiv, ki so pač bile v spodnjepolskavski občini. Istotako »Frau Anna Pragerin wittib« od vseh njiv; graščina »Freienftain« pa od vseh njiv razen ene, ki so pripadale spodnjepolskavskemu zemljišču. Naposled je imel desetino tudi v Spodnjem Majšpergu (Vnter Monnsperg) »zu pernekh genant«, v Leskovcu (zu leskouitfch — pač Leskovec pri Slov. Bistrici, ne oni v Halozah).

¹ Alhier in dem Vellenig also genant hat ein Jeder Pfarrer alda Zwäÿ große Wägen Pirkhenes Holz wie auch Stauden, fo vill er bedarf zu hakhen.

² V urbarju stoji ta tezneamek pozneje, a zaradi stvarne zveze ga postavimo tu.

Razen te desetine je v Spodnji Polskavi pripadal župniku tudi t. zv. »Hiersch-verfchnikh« (vršnik = Getreidezins). Za imenikom onih, ki so dajali žitno desetino, je naštetu v urbarju 27 spodnjepolskavskih hiš, ki so dajale kopljenik.² Imena so ista kakor poprej razen dveh: Mathias Arnbekh, mesto katerega je pozneje pripisan Jacob Terfula, potem pa »Domina Comitissa a Tatenpoh«, — in pa neka »Martinin wittib.« Nekateri so dajali po enega, drugi po dva, Teuffenbachova pristava pa štiri kopljenike. Zraven je dobil tudi po en funt povesma (Haar aufgezogen).

V gospodarskem oziru je iz tega razvidno, da se je takrat na Sp. Polskavi poleg kuretine posebno gojil lan, dočim je dandanes skoro popolnoma izginil.

Davščino je na Spodnji Polskavi plačevalo župniku 8 podložnikov od 10 domceev (Hofstätte), 1 kmetije in 1 mlina, desetino 41 posestnikov ter pragerska, gornjepolskavska in frejštanjska graščina. Ti nam torej predstavljajo približno takratno razdelitev posestev in število prebivalstva. Polskavska katastralna občina obsega 2137 oralov ali 1228·775 hektarjev.

Zanimivo je, da so se nekatera rodbinska imena na Spodnji Polskavi ohranila še do današnjega dne, vsaj kot hišna imena. Od imen, ki jih našteva urbar l. 1504 so se še do dandanes ohranila naslednja:

Weltz (Belec), po ondotnem izgovoru Beuc (h. št. 5—6 in štev. 86, »Bevčeva koča«), Janko (h. št. 10 in nekdanj Jankova koča štev. 94), Wefiakh, sedaj Pesjak (h. št. 14 in št. 95), Haložan (h. št. 30), Poteš; ta obitelj se je razvila v dve panogi: Gornji Poteš (h. št. 64) s kovačijo »Potešev kovač.« Ta kovačija se omenja še v urbarju l. 1664, ko je Pavel Poteš dajal od nje župniku po dva kopuna; in Spodnji Poteš (h. št. 69). Lastnina Poteševa je tudi »Poteševa koča« (št. 96) in nekdanj tudi po-

² Kopljenik ali kupljenik = mera za žito, pol vagana. Sp. polskavski urbar l. 1664 ga imenuje »Ciller Schäfl«.

sestvo (h. št. 35) s priimkom »Na mesarjevem«, torej je ta obitelj imela v vasi kovačijo in mesarijo. Med onimi, ki so plačevali župniku davščino, je naštet tudi mlinar Zacharias Jurankho; poznejši urbar iz l. 1664 nas poučuje, da je od tega mlina (na katerem je takrat bil neki Josip Müllner) polskavska cerkev dobivala žito, davek v denarju pa župnik, in res se še dandanes hiša z mlinom št. 36 imenuje »Cerkveni mlin«. Prosenjak (h. št. 41 in 55, slednje najbrž pravi dom te obitelji), Prosenjakova koča (št. 58), pa na Prosenjakovem (koča št. 32); Bogatič (h. št. 71 domače ime), staro ime Platnikh je pač današnji Blatnik (št. 77), Kotnik (št. 70) in Kotnikova koča (št. 92). Obitelj Šurnik se je tudi razdelila v dve panogi: Gornji Šurnik (št. 52) s kočo (št. 66) in Spodnji Šurnik (št. 68); na starega posestnika Wresnikha še spominja posestvo (h. št. 46) »na Breznikovem« pa »Breznikova koča« (št. 90), nekdanji Mositsch pa še ima spomin v posestniku Možiču (h. št. 47) in v »Možičevi koči«.

V ohranitvi starih rodbinskih in hišnih imen je Spodnja Polskava res klasičen kraj. Žal, da novejši čas iz raznih vzrokov, ki jih ne maramo tu naštevati, nagloma ginejo stara velika posestva, ž njimi pa padajo v pozabljivost tudi stoletna rodbinska imena.

»Pfaffing an der Laßnitz.«

V Pfaffingu¹ ob Ložnici so naslednji kmetje spodnje-polskavskemu župniku dajali davščino od svojih domcev (Hofstat):

¹ Pfaffing je današnji Farovec, vasica v črešnjevski župniji blizu Kočnega, ondi ima sp. polskavski župnik še sedaj svojo hosto (Pfarr-Wald) in sicer 1. vrste, parc. 301, ki sestoji iz dveh delov, eden meri po stari meri 6 oralov, 214 □ sežnjev, drugi pa 3 orale 106 □ sežnjev; nekoliko višje proti severozahodu blizu vasi Pretreže je »Polskavska šuma«, zraven pa nunska šuma (Nonnenwald), last studeniškega nunskega samostana. Ime »Farovec« kaže, da je tu prastara lastnina spodnje-polskavskega župnika, ker je okolica in naselbina dobila po njem ime.

Gregor Suppan 15 β, 4 piščeta in 10 jajc; Šimon Gunsee (dandanes Gomzej) istotako; Andrej (brez rodbinskega imena) von einer Hofstat istotako; ravno tako tudi: Štefan Khadra, Gregor Meitzen, Juri Khotschnikh in Florijan Stumm; Juri Müllner je pa od svojega mlina plačeval 7 β 2 ϑ in 2 kopuna.

Istotam je imel župnik hrastovo šumo in pravico do ribištva.¹

»Prepuscha.«

V današnjih Prepužah je bilo 13 kmetov, ki so plačevali sp. polskavskemu župniku dačo v denarju in dva tudi s kuretino. Njih imena so:

Michel Bratschüen (Vračun) od kmetije 57 β 2 ϑ; Thomaschko (brez krstnega imena) od kmetije 1 fl. 10 β in 1 kopuna; Lucasen Schuefters wittib od kmetije 1 fl.; Pavel Waulpotitich od domca 10 β in 2 kopuna; Tomaž Grietfnikh (Gričnik) od domca 30 β; Videtz Waulpotitich 57 β 2 ϑ, Juri Waulpotitich »von ainer Hofstat oder Hueben« 57 β 2 ϑ, Peter Groblach od domca 25 β; Michel Wratina »zu Topen« od domca 30 β; Lukež Lanpnik od dvorca 10 β; Schimon Schmid — bil je gotovo kovač in ne posestnik, ker ni dostavljeno Hofstat ali Hueben, plačeval je 10 β; Matthee Schneider — nad njim pozneje pripisano Under Velz — od domca 27 β 2 ϑ; Marko Nada Pravj (na Dobravi?) od domca 40 β.

Ob koncu je opazka: Es ist alda ain grosser Wald, der Rechperg genant, stofft mit dem ainen ort an den Veistrizer Waldt: mit dem andern ort an des Pfarrers zu Veiftriz Holz: vnd mit dem dritten ort an die gemain dafelbft, ist ain schönes Gasholz. Man dient auch von der halt Huener vnd Capauner, darf auch niemand ohn erlaubnis darinnen Holz hakhen.

Za Prepužami pride v urbarju

¹ Alda zu Pfaffing ist auch ein Aichwald, welcher frey zum Pfarrhof gehört, darinnen darf niemand Holz hakhen noch halten.

Es ist auch ain Fischwasser alda, von wellichen Wasser man alle Freitag zum Pfarrhof ain Essenfisch oder Khreusen gedient hat. Iz tega »gedient hat« (mesto dient) sledi, da se takrat, ko je urbar pisan, ta pravica ni izvrševala; je bilo pač predaleč vsak petek nositi na Sp. Polskavo ribe in rake.

»Pacher am Giebel.«¹

Michel Suppan od 1 kmetije 1 jagnje, 1 fl., 10 jajc; Mathee Rauschakh od 1 domca 10 β, 1 jagnje, 4 piščeta, 10 jajc; Ambros Zape od 1 kmetije 15 β, 1 jagnje, 10 jajc; Mattheusch Giebler 20 β, 1 jagnje, 10 jajc; Martin »von des Lentzers Hofstat« 15 β, Michel Sprager 19 β; Bastian Baßnikh 1 fl. 10 β, 1 jagnje, 10 jajc; Jansche Khrifetz od 1 kmetije 1 fl. 1 jagnje, 10 jajc.

Ob koncu je izradirana opomba, od katere so ostale le zadnje besede: Gott was am besten wo sie saintd, a najbrž se je izradiran del tako glasil, kakor v naslednjih sličnih opombah.

»Levstaba (Lubstova) vnterhalb S. Veit in der Calles«.

Gregor Trafella od 1 kmetije 1 fl. 10 β, Andrej Trafella 40 β.

Ob koncu je opomba (pozneje pripisana): Die Pavr faindt avch dorübe khomen. Gott waß an besten wo sie faindt.

Striefitzen vnterhalb Pettau:

Peter Herfchitfch 50 β, Clement Reife 1 fl. 10 β, Lucas Cofmakh 1 fl. 10 β, Juuankho 1 fl. 10 β.

Ob koncu je opomba: Dife Pavr saintd auch dorübe khomen. Gott waß an besten wo sie faindt.

»Zinns-Wiesmaten.«

Augustin Pregel 21 β, Michael Vtepinim 30 β (v Tepinju?), Martin Nadaprau 30 β, Šimon Schmid 30 β (pozneje prečrtano in zapisano Khirche St. Jobst — v prihovski župniji), Martin Vpobarschach (pri Prihovi) 1 fl. 15 β, Gregor Nastrafi² 45 β, Vrban Vngnad 22 β, Gregor Wutten 1 fl. 15 β, Mathiasch Albrecht 40 β, Matthee Naputzaum 40 β, St. Wentzels-Kirchen 1 fl. Valentin Metz³ 33 β, Marco Nadoprau 25 β, Marco Nadoprau od drugega

¹ Grad na Pohorju nad Bistrico, kamor so spadali kraji: »Pirchaw, Stermetz, in der Slogaw« in Vrhovlje. Zahn, Ortsnamenbuch ad v. Köble pg. 103.

² Straže pri Čadramu.

³ V mapi iz l. 1837. je še naznačen Metzев travnik v Gorjih Grušjah med šumami.

travnika 15 β, Andree Vloschach 1 fl. (V Ločah ?), Blaß Vdabirfchivafß 37 β (Dobrotendorf ?), Caspar Starnanfchkh 10 β, Leonhard Nadoprau 32 β, Clement Metz 57 β 2 ϑ, Primasch des Lucasen Suhn 22 β 2 ϑ, Juri Naprihojn 35 β, Daniel Muschitsch 1 fl. 30 β, Bastian Obirbitsch 10 β, Centz Painkh (Pajek ?) 1 fl. 12 β 2 ϑ, Beatae Mariae Kirchen zu Brihoß 30 β, Bastian Vtirpetz 2 β, Michel Leschouer 1 fl. 15 β, Rupret Vdobirschi 1 fl. 37 β, Blas Geiger 45 β, 1 kopun, Michel Leo 22 β, Mertin Peikh 18 fl.¹ 1 kopun, Jeronyme V Pobirschach 45 β, 1 kopun, Stefan Peÿkh 16 β 2 ϑ, 1 kapun, Blaß Metz 30 β, Vlrich Jacapitzofs Suhn 30 β, Martin Cocoll 45 β, 1 kopun, S. Barbarae Caplan 30 β, 1 kopun, Jeronyme Wolf 30 β, St. Johannes Kirchen 2 fl. 35 β, Miclaufch Naúirhu 30 β, Juri Pschennitschnekh 18 β, Michel Pschennitschnekh 45 β, Gregor Nastrafchi 22 β 2 ϑ, 1 kopun, Lucas Casparien Suhn 52 β, Stefan Schumey 30 β, Matthee Wolff 30 β, Peter Nastrafchi 15 β, 1 kopun, Jarni Naprichauj 22 β 2 ϑ, Marco Martininau Suhn 22 β 2 ϑ, Matthee Mutz 30 β, 1 kopun, Andre Lucafen Suhn 12 β, Andree Pabirschach 22 β 2 ϑ, Juri Martinau Suhn 22 β 2 ϑ, Matthes Mellar 6 β — pozneje pripisano: iam Primus Miller, Blaß Mascher 6 β, Thomasch Kalbal 6 β, Jurkho Jefush hat 2 Wiesen, darvon Er in 12 Jaren nichts geraichet, dienen sonst beid 20 β.

Gornina.

Gornino je spodnjepolskavski župnik dobival v Velikem in Malem Gaberniku.

Veliki Gabernik: Marijina bratovščina v Bistrici od 1 vino-grada na leto 2 vedri, 2 pf. Nikolausch des Jansche Sohn od 1 vinogr. pol vedra in v denarju $\frac{1}{2}$ pf., Caspar Pejekh od 1 vinogr., 1 v. in 1 v. v denarju, Jakob Khraifnes od 1 vinogr. 1 v. in 1 pf. v denarju, Caspar Khrentscitfch (prečrtan in potem zapisan pozneje od druge roke Juri Nenku) četrtno v. in v denarju pol pf., glede denarne gornine opomba: Verhaltend, derentwegen nachfrag zu halten. Matthes Nafaglouni od 1 vinogr. 2 v. in v denarju 2 pf. Tudi opomba: Verhaltend, derentwegen nachfrag zu halten.

Mali Gabernik: Hanns Batschnik od 3 vinogradov letno 6 veder, »Bergpfennig Jormanstorff« 6, Juri Plieberschekh od 1 vinogr. 2 ved., Bergpf. 2, Martin Schúrnikh od 1 vinogr. 2 vedri, v denarju 2 pf. v »Jormanstorff«. Juri Summer od 1 vinogr. 1 v., v denarju 1 pf., Martin (to ime prečrtano in nad njim zapisano) Blaß Lefckouetz od 1 vinogr. 1 v., 2 pf. v denarju, Mattheus Khrifufchegkh od 1 vinogr. 1 v., 5 četrtnik, v denarju $1\frac{1}{2}$ v., Juri (prečrtano in zapisano) Ruprecht Podleschen od 1 vinogr. pol vedra in v denarju v Jormanstorff pol pf.

¹ Najbrž pomota mesto 18 β.

»Leibnitz vñd Spielfeld bey der Muer.«

Spodnjepolskavskemu župniku je po istem urbarju plačevala tudi bratovščina sv. Rešnjega Telesa v Lipnici pri Spielfeldu ob Muri od 1 kmetije dače 30 β in robotnine 4 fl. Istotam (oziroma v Spielfeldu) je plačeval Hanns Himmelstainer od 1 domca 30 β, za roboto pa je moral spraviti v Gradec vsako leto 2 štrtinjaka vina ali pa plačati robotnine 3 fl, Andree Felber¹ pa od 1 domca 20 β, za roboto pa v Gradec 1 štrtinjak vina ali pa 1 fl 30 β denarja.

V poznejšem urbarju l. 1664 je istotako zaznamovana lipniška bratovščina in posestnik Thoman Felber, pri katerem je prilepljen listek z opazko: »aniezo von villen Jahren heišt Verlinz«, pa Andree Lang. Za robotnino je v tem urbarju naznačeno le po 4 fl denarja in ne več vino.

Ob koncu še ima urbar zaglavje: »Grüend, Ackher vñnd Wiesen frei aigen zum Pfarrhof gehörig«, a je ostalo neizpolnjeno.

* * *

Čudno je, da se v urbarju ne omenja vas Pokošje, ki spada tudi pod spodnjepolskavsko župnijo. Zahn misli, da so Pokošje »Pulkossendorf«, ki se imenuje že l. 1322. Tudi v urbarju l. 1664. ni pokoških podložnikov. Tudi robote še starejši urbar nima, razen pri Lipnici.

Ako si ogledamo nekoliko rodbinska imena, našeta v tem urbarju, vidimo, da so nekatera še v početnem razvoju (n. pr. des Mattheetz Sohn), nekatera imajo krajevni izvor: Na Straži, na Poberzah i. t. d., oziroma so nastala iz kakovosti kraja (Blatnik, Breznik, Prosenjak, Kotnik itd.), druga so nastala iz krstnih imen (Juranko, Janko, Judas itd.). Nemških imen je primeroma malo in ta se večinoma nanašajo na službo in obrt (Forstner, Zimmermann, Schmid, Schneider,

¹ Pozneje je tu prilepljen listek in je zapisano »Aniezo Verlinz.«

² Ortsnamenbuch, str. 49 ad v.

Müller, Schneider). Ravno iz tega, da so obrtna imena večinoma tuja, se vidi mogočni tuji vpliv. Vsled socialno-političnih razmer slovenskega ljudstva se ni moglo razviti domače obrtništvo, ampak le-to je bilo pretežno v tujih rokah. Zato slovenski živelj do današnjega dne ni mogel priti do premoči v mestih in trgih, ki imajo sicer čisto slovensko prebivavstvo.

Tudi krstna imena zaslužijo našo pozornost; kažejo nam, katerih svetnikov imena so koncem 15. veka štajerski Slovenci okoli Slov. Bistrice dajali svojim otrokom. Kakor dokazuje Zahn¹, so se v 15. veku staronemška ljudska imena že zelo umaknila tujim (bibličnim in romanskim). V našem urbarju je v tem oziru nemški vpliv minimalen; v oglejski cerkvi se sploh niso nemška imena tako vdomačila kakor v solnograški. Nemška imena nahajamo le naslednja: Hanns dvakrat (toda enkrat v Lipnici, kjer je posestnik Himmelstainer najbrž bil Nemeč), Leonhard enkrat, Rupert dvakrat, Ulrik trikrat. Ostala imena imajo pogostoma čisto slovensko obliko in končnico, n. pr. Janže, Juri, Cenc (Vincenc), Videc, Miklavž, Matevž, Matej (Matejec). Po številu se nahaja ime nadangela Mihaela, zaščitnika srednjeveškega viteštva, 11 krat, enako število ima tudi viteški svetnik Jurij, istotako apostol Andrej, ki se je blizu enako častil v solnograški in oglejski cerkveni pokrajini, kakor kaže število njemu posvečenih cerkev.² Bojevnik sv. Martin ima 8 klijentov in 1 klijentinjo (Martinin), ki se pa menda le po možu tako imenuje. Jako dobro in sicer najštevilnejše je zastopan Matej (ec), v tej obliki 9 krat, Matevž 3 krat, Matija in Matjaž po dvakrat. Kult tega svetnika se je med ljudstvom najbrž razširil po vplivu oglejske cerkve, kamor je prišel iz Italije, kjer so v Salernu od leta 1080. shranjeni njegovi ostanki. Primeroma maloštevilno je zastopan sv. Janez, ki je sicer pri Slovencih

¹ Styriaca, I., 68—69.

² A. Stegenšek, Cerkevni spomeniki lav. škofije, I. 193.

zelo priljubljen in se tudi v jugoslovanskih narodnih pesmih često omenja; tudi Zahn pravi, da je bil v drugi polovici 15. veka Janez zelo priljubljen.¹ V našem urbarju ga nahajamo le 6 krat in sicer v obliki Janže (4 krat), Janko (1 krat, to prvotno krstno ime je v urbarju že rodbinsko) in Juvanko (1 krat). Gregorija srečamo 9 krat in sv. Blaža 7 krat, Gašparja 5 krat in Vincencija 3 krat. Jugoslovanski Vid se nahaja le enkrat, Jeronim pa 2 krat. Pristno oglejsko-benečanski svetniki so: Daniel (1 krat), Zaharija (1 krat), Primož (3 krat), Valentin (3 krat), sv. Nikolaj (3 krat). Šimon (4 krat) in Juda (1 krat) sta tudi imela večji kult v oglejski kakor v solnograški cerkvi², slično sv. Tomaž (5 krat). Marko (oglejsko-benečanski zavetnik) se nahaja 3 krat. Po enkrat se nahaja Ambrož, Avguštin, Baltazar, Jernej (v obliki Jarni), Lovro, Jezuš (menda rodbinsko ime?). Lukeži so štirje, ime spodnjepolskavskega župnijskega zavetnika sv. Štefana imajo le trije možje, Petri so 4, Pavla 2 in Klementa 2, gospa Pragerska je pa Ana, katera svetnica se je zlasti v 15. veku začela častiti. Leo je eden, a je že rodbinsko ime.

Svetniki kakor Jurij, Janez, Mihael, Jakob, na Polskavi tudi Vid, so imeli v gospodarskem življenju še poseben pomen, ker so o teh praznikih plačevali podložniki dačo. V polskavskem poznejšem urbarju iz l. 1664 je izrecno povedano, da so dačo od travnikov plačevali ob Vidovem.

Tudi v teh imenih tiči košček kulturne zgodovine našega ljudstva.

¹ Nav. m. 69.

² Stegenšek, n. d. str. 194.

Letina — »die landgerichtliche Gebühr«.

Spisal A. Kaspret.

Kakor se v teku časov spreminja politično življenje držav in dežel, enako se preosnuje njih uprava; za nove razmere in upravstvene oblike se uvajajo novi, prikladni izrazi. Ko se pa prežive oblike in umaknejo novim, odmro tudi izrazi ali pa izgube dotični pomen, in samo stare listine in arhivni akti še kažejo njih nekdanjo veljavo.

Pripomnje v latinskih listinah „*quod slavonice dicitur*“ — ali „*quod vulgariter sonat*“ — pričajo, da so tudi Slovencem služile pristne domače besede v raznih oddelkih uprave, posebno v onih, ki so globoko segali v njih socialno, gospodarsko in pravno življenje. Nekateri izrazi so bili celo značilnejši od nemških in so se zato toli udomačili, da se često navajajo poleg latinskih in nemških. Tej skupini je prištevati besedo »letina« (lejtina).

Pomen besede »letina« razvidimo iz pravnih aktov višenske sodne graščine (Višnja gora). Leta 1718. so se zatiškemu samostanu podložni krčmarji branili višenski sodni graščini plačati letino, češ, da nima pravice pregledovati vinske mere in za to pobirati letino v obgradju (Burgfriede) samostana, ampak le na dopuščenih sejmih in opasilih višenskega okoliša. Nato je graščinski oskrbnik Kornelij Steyß tožil neposlušnike pri upravitelju deželnega glavarstva v Ljubljani rekoč: »Sodnijski služabniki so od starodavnih časov vsekdar pregledovali krčmarjem, podložnim zatiškemu samostanu, vinske mere, krčmarji pa so brez ugovora vsekdar plačevali za to dolžno letino. Višensko sodišče ne uživa samo »ius gladii«, ampak tudi vse druge sodne pravice v sodnem

okolihu, in njemu je podsoden tudi zatiški samostan, ker njegovo obgradje ni »univerzalno privilegovano.« Upravitelj deželnega glavarstva je ugodil tožniku in razglasil patent (Ljubljana, dne 3. novembra 1719. l.), da so neposlušniki dolžni plačati letino dveh reparjev (Batzen), to je sedem krajcarjev nemškega števila. Nekateri so se odzvali naročilu, drugi pa so nadalje vztrajali v nepokornosti in vrhu tega še »dobro naklestili« one družnike, ki so rušili solidarnost. Tožba je tekla do leta 1736. Toženci so dosegli, kar so želeli: od tega leta so dajali letino na velikem sejmu »per modum Standgelds« in višenski berič je ni več pobiral po krčmah; kajti te kakor druge hiše, ki so stale v zatiškem obgradju, so bile pod varstvom samostana in višenska gosposka ni imela pravice segati v varstveni krog zatiškega obgradja. A varovanje prometa in kupčije na prostih sejmi in opasilih je vendar pripadalo sodni gosposki v celem obsegu višenske graščine.

Kakor krčmarji so dajali letino tudi mesarji, usnarji, kramarji, verižarji, kovači, ključarji in zlatarji, ki so z obrtom spajali trgovino in izvrševali oboje pod varstvom graščinskih organov, v skupnem znesku 118 reparjev. Razen teh so bili dolžni dajati letino tudi podložniki tujih gospostev, ki so bivali v okolišu višenske sodne graščine, in uživali »lovščino« (Forst- und Jägerrecht).

Kakor kaže beseda, je bila letina letna davščina, ki so jo plačevali obrtniki, trgovci in drugi podložniki sodni graščini kot odškodnino za varstveno poslovanje (*exercitia*) — enega leta. Kdor jo je opravil, je pridobil pravico pod zaščitjem sodnega oblastva leta dni obrtovati, tržiti ali uživati druge dogovorjene koristi; kdor jo je pa opustil, se je molče odpovedal temu varstvu in pravici; torej se je podelitev te pravice s pravočasnim plačilom ponavljala od leta do leta. Znesek, ki se je opravljal v denarjih, je bil, kakor se umeje samo ob sebi, za vse plače-

vavce enak in toli nizek, da ni težil niti najmanjšega obrtnika, in prav to kaže, da je bila ta davščina že v starih časih obična. Ker se je od l. 1736. vsaj v okolišu višenske graščine pobirala na prostih sejnih in opasilih, se je spojila s tržnino, katero še dandanes plačujejo senjmski prodajavci. Krivo bi pa bilo, primerjati jo obrtnini, kajti to so že davno prej plačevali obrtniki v mestih in od leta 1601. tudi na deželi.¹

O tej priliki si usojam opozoriti raziskovavce domače zgodovine na slovarske drobtinice, ki se nahajajo v urbarjih, poslovnih graščakov in graščinskih oskrbnikov, posebno pa v starih pravnih aktih. Še več je tega dragocenega gradiva v slovenskih patentih, oznanilih, razglasih itd. iz 18. in prve polovice 19. stoletja, nakupičenih v graščinskih arhivih in starih registraturah. Poleg besed, skovanih po Pohlinovi »znanstveni metodi«, je vendar obilo pristnih, iz ljudske govornice zajetih izrazov, ki se nanašajo na upravstvo. Slavist ali jurist, ki bi jih s spretno roko zbral, bi si postavil časten spomenik.

¹ v. Globočnik A.: Übersicht der Verwaltungs- und Rechtsgeschichte des Landes Krain, 1893, str. 94.

Mala izvestja.

Kamenita izbokla podoba zmaja v zidu cmureškega gradu.

V zidu gospodarskega poslopja cmureške graščine sem letos spomladi opazil kamen, ki v reliefu predstavlja zmaja (lintvera), iz čigar žrela moli gornji del človeškega telesa z mečem v roki. Kamen je litvanski apnenec, iz kakoršnega sestoji ves hrib, ki nosi cmureški grad.

Ta kamen je pred kakimi petdesetimi leti služil v podlago leseni pojati, ki je stala na mestu omenjenega gospodarskega poslopja. Lastnik ga ni hotel prepustiti našemu društvu, marveč je ukazal kamen iz zida sneti ter ga vzdati na dobro zavarovanem mestu gradú samega.

Znano je, da so v davnih časih, zlasti v poganski dobi, naši prastarši mislili, da izdihuje škodljive in smrtonosne sopare močvirnih krajev velikanski zmaj, ki živi pod zemljo. Zato se nahajajo na Slovenskem v pokrajinah, ki so nekdanje bile zelo močvirne in so še danes prav vlažne, tako često cerkve sv. Jurija ali sv. Marjete, ki se že od nekdanje sem slikata z zmajem. Spominjam na Sv. Jurija ob Pesnici, ob Ščavnici, v Slov. goricah, ob južni železnici, pod Taborom, na Sv. Marjeto ob Pesnici, pri Polzeli, pri Rimskih toplicah, niže Ptuja. Tudi ravan ob vznožju fratenskega hriba, ki ga oblizuje Mura, in na kateri stoji cmureški trg, je bila nekdanje prav močvirna. Saj je še danes jako vlažna in podvržena pogostim povodnjim; zato nimajo ondotne hiše kleti. Te okolščine kažejo zvezo omenjene podobe z močvirnostjo kraja. V tem me je potrdila surova izdelava slike in pa snov domače proveniencije (gl. podob.).

Izbokla podoba zmaja v zidu cmureškega gradu.

Po sodbi veščaka prof. Niederleja je skulptura jako robato provincialno delo iz dobe okoli 1200, gospod vseučiliščni profesor Dvořak pa jo je še tolmačil kot ilustracijo svetopisemskega psalma ali LXIX. verza 5—7 ali XXXIV. verza.¹ Take podobe so v romanski dobi baje prav pogostne, nahajajo se v rokopisih, pa tudi na cerkvenih pročeljih in drugod. Zmaj (aspis) je podoba strasti in zla. Odprta usta na pol požrtega moža in meč pa kažejo, da Boga kliče na pomoč.²

Iz zida snet, se je kamen dal na vse strani zmeriti; dolg je 136 cm, širok 40 cm, debel 48 cm. Nekdaj je utegnil biti večji.

Gabriel Majcen.

Dvoje glagoliških zapisov na obhodnem listu kranjskem iz leta 1556.

V arhivu kneza Auersperga v Losensteinleitnu se hrani obhodni list (Laufzettel), s katerim je bil posel Ahac Plut novembra meseca 1556. l. poslan iz Ljubljane na Kras in v Istro s pismi, ki so se nanašala na deželni zbor kranjski in neke druge stvari. Priliko mi je dal, da to listino pregledam, gospod profesor A. Kaspret, češ, da bi filologa vtegnila zanimati v nji zlasti dva zapisa v slovanskem jeziku. Gospodje namreč, katerim je moral posel pokazati ali vročiti dana pisma, so morali to potrditi na tem listu, kar se je zgodilo navadno brez podpisanega imena večinoma v nemškem, nekaj tudi v latinskem jeziku; mimo tega je še dvoje potrdil italijanskih, dvoje pa pisano v hrvaški glagolici.³ To zadnje nam spričuje, da tudi v avstrijskem

¹ V psalmu 69 menda pač v 6—7, ne 5. Omenjeni verzi se glase (po Lampetovi prestavi): »Jaz pa sem siromak in ubožec, Bog pomagaj mi! — Ti si moj pomočnik in rešitelj, Gospod, nikar ne odlašaj!« Ps. 34, 2 pa se glasi: »Zgrabi orožje in škit, in vstani meni na pomoč!«

² Opomnim, da je pa na kamenu videti, kakor bi možu kaj tičalo v ustih, ki pa je odbito.

³ Ker vtegne koga zanimati tudi pot, katero je posel hodil in čas, ki ga je za to rabil, še bolj pa morda, v katerem jeziku je v vsakem kraju dobival potrdila o navzočnosti, hočem navesti na kratko njegove postaje. Dne 10. novembra 1556 je prišel na Vrhniko, torej je odjahal pač zjutraj iz Ljubljane. Prvo potrdilo mu je dal na Vrhniki »selski sodnik« (Landrichter) vrhniški; za tem potrdilom stoji še potrdilo iz

delu Istre, ki je takrat pripadal k vojvodini kranjski, še ni bila nemščina tako vsemogočna, da bi bila mogla zatreti vso rabo domačega jezika v uradu in da so morali tudi nemški ali Nemcem se prištevajoči gospodje v Ljubljani dobro poznati glagoliško pismo, ako so sploh sprejemali taka potrdila.

Ravnokar omenjena glagoliška napisa, ki sta pisana v glagoliški kurzivi tedanje dobe z nekaterimi zvezanicami (ligaturami), sloveta tako-le:

(1) *Na dan ei (=16) novembra bi v čepiči | ahac listar poli farmana.*

(2) *č. f. l. e. (=1556) bi v klostri | na ezeri listar ahac na dan ei. (=16) miseca novem|bra.*

Logatca in po tem še le — pač nekam čudno — potrdilo vrhniškega župnika, katerega ni morda našel prej doma. Na 11. dan novembra je bil naš posel v Vipavi, kjer so mu navzočnost potrdili »tržni in selski« sodnik, župnik in graščak; nato je odrinil dalje, pa še le 13. ga nahajamo v Devinu. Vsa potrdila do tu so nemška. V mestu tržaškem in v Št. Ivanu (pač pri Trstu) mu je bilo dano istega dne potrdilo o navzočnosti v latinščini, v Sacêrbu (S. Seruol, nemški St. Serff) 14. novembra in italijanščini, v Lupoglavu v Istri 15. novembra pa zopet v latinščini. Tega dne je prišel že tudi v Pazin, kjer je dobil dvoje nemških potrdil (v gradu in v proštiji), latinsko pa so mu dali »in domo hospitalis«. Iz Pazina je odšel, če berem prav, v Galinjan, kjer je bil 16. novembra, kakor spričuje nemško potrdilo. Za tem prihaja potrdilo italijansko iz Picna z dne 17. novembra, kar je zopet čudno zategadelj, ker so nastopna štiri potrdila, namreč dvoje hrvaških (od čepiškega župnika in iz samostana ob čepiškem jezeru) in pa dvoje nemških (iz Kršana in s Kožljaka, nemški Wachsenstein), datirana že z dne 16. novembra. Od tukaj nadalje so vsa potrdila do konca listine nemška, samo potrdilo župnika vrémskega (?) je latinsko. Dne 17. novembra je bil naš posel v Lovrani, potem pri Sv. Jakobu v Opatiji in pa v Kastvu, 18. pa je prišel na Reko, kjer mu je dal potrdilo v samostanu »P. Hanns Primaflyz Prior daffelbft«; istega dne je bil že v Gutneku, potem v Oberburgu (v Istri) in na Premu, odkoder je šel na Vrem, če sem ta kraj prav razbral. Na 20. dan novembra ga nahajamo v Senožečah pri župniku in v gradu, potem pa v nekem kraju, katerega zapisovavec se menda ni preveč vkvarjal s pisanjem, kakor dokazujejo njegove nerazločne rogovile; brati bi se dalo iz njih L a s ali L o s (Lož), toda ta kraj leži nekoliko preveč v strani s poslove méri. Naposled je ta prišel 21. novembra v Pustojno in od tam v grad planinski in hasberški. Vsega vkupe do vrnitve je torej bil na potu 12 dni, če se je že 21. novembra vrnil v Ljubljano.

Besedo listar poznajo tako naši starejši pisatelji (Eilbote), kakor tudi starejši hrvaško-kajkavski besednjaki (Habdelič, Belostenec, Jambrešič: grammatophorus, tabellarius). Slovencem je v dvojnem pomenu obče znana tudi nemka farman, ki je ne nahajam v hrv.-srbskem akad. Rječniku in je menda zdaj v Istri pozabljena ter popolnoma izpodrinjena po italijanski plován. Na morfološke oblike teh drobtin (n. pr. lok. sg. na i namesto današnjega e) ne smemo preveč zidati, ker ne vemo, sta li bila njiju pisavca res tudi tam doma, kjer sta pisala; to je pač zelo neverjetno.

K. Štrekelj.

Dva graška žurnalista l. 1848.

V tem dodatku uvodni razpravi poročamo, da so l. 1848. nekateri slovenski nemškovalci, kakor radikalni Nemci, stali na strani madžarski.

Državni poslanec sevniški Smreker je ob oktoberski ustaji dunajski izjavil, da morajo Dunajčani neprestano biti v zvezi z Madžari. Tudi v Mirni na Dolenjskem izvoljeni trgovec Gajer je bil »od pet do glave nemškovalec in madžaron.«

Ko je 19. septembra 1848. ogrska deputacija prišla na Dunaj, se je slovenski poslanec Ambrož neposredno pred glasovanjem odstranil, »da bi ne prišel v konflikt z ultra-nemško stranko, ki ji, se zdi, popolnoma pripada«; takisto so zoper slovansko stranko, pridobljeni od Löhnerja, glasovali Dolžan, Gayer, Stercin. »To nepatriotično vedenje slovenskih poslancev je v čudnem kontrastu s simpatijami, ki jih goje njih volilci za Hrvate.« (»Allgem. Slav. Ztg.« dne 23. septembra 1848).

Posebe pa hočem poročati o dveh žurnalistih.

Anton Petrič.

Sredi aprila leta 1848. je v Gradcu začel izhajati list »Blätter der Freiheit und des Fortschrittes«, radikalnodemokratski in radikalnonemški list.

Prvi urednik mu je bil Anton Petritsch, »ehemals Wachtmeister in einem k. k. Kavallerie-Regiment«, tedaj pa profesor italijanskega jezika na graški realki in reden javen

docent francoskega jezika na tamošnjem vseučilišču in obeh jezikov v c. kr. konviktu (?).

Stoječ na vsenemškem stališču, je v svojem listu z dne 13. maja objavil »Aufruf an die Slaven.« — Slovenen! Vor allem das Anerbieten der brüderlichen Hand! und dann nur wenige, aber tiefe heilige Wahrheit enthaltende Worte an Euer Herz! — Ihr wollt Euch trennen vom Bunde mit Deutschland, dem Vaterlande der Helden! Wahr, leider! wahr ist es, Deutschland — nein, nicht Deutschland, nicht das biedere deutsche Volk, sondern der durch fremde Einflüsterungen genährte und vollends verblendete Egoismus undeutscher Gewalthaber — hat an Euch, nein! nicht bloß an Euch, sondern auch an uns allen bis in die neueste Zeit unerhörten Druck, empörende Tyrannenien geübt! — Das Reich der Despoten ist nun vorbei und nicht diese, sondern das edle deutsche Volk bietet Euch, unter den heiligsten Garantien für Bewahrung Euerer Sprache, Sitte und Nationalität, die treue Hand zum brüderlichen Bunde!« — Potem kaže na vseobčni nemir v Evropi, tudi na »die unheilvollen Kämpfe und Judenmetzeleien in Ungarn, die Widerstandsversuche gegen die Magyaren in Kroatien«, iztica needinost in odtujenost slovanskih plemen — živel je delj časa med Slovaki in na Moravskem, devet let med Čehi — kako bi se mogli ohraniti Slovenci v tem metežu brez pomoči Nemčije? Zato polaga, »ob schon ein Slave von Geburt«, svoj glas »mit einem aus dem Innersten seiner Seele gerufenen »Lebehoch!« unbedingt in die Wagschale von Deutschland!«

Videč le v nemštvu »narodnost« (Volkstum), je odklanjal slovanske jezike iz državnega zbora, misleč, da tiči za tako zahtevo »eine kleine slavische (Camarilla?) Tücke im Hintergrunde dieser Komödie, worüber man sich leicht selbst aufklären kann; nämlich 2 Slaven und nur 1 Deutscher — also!« (8. julija 1848).

O Jelačiču je zadrževal svoje mnenje (6. julija). Očividno mu ni ugajalo, da je Jelačič dne 1. avgusta 1848., ko se mu je v Gradcu priredila serenada, ob pesmi »Was ist des Deutschen Vaterland?« molčal, dočim je po štajerskih narodnih ploskal in izpregovoril. Petrič je hotel bana pozneje po činih soditi, »welche

seinem ehrenhaften Charakter gemäß nicht anders als edel sein können.«

Sprejel je dopis ljutomerskega dopisnika, ki je ošteval ljutomerske »Neukroaten«, češ da žele biti v zvezi z Zagrebom. (List z dne 31./8. 1848.), a tudi repliko.

V polemiki z urednikom graškega lista »Der Herold«, z Draxlerjem je tako zablodil, da je na zadnje, v skrbeh za usodo svoje rodbine nasprotnika prosil odpuščenja in z 12. septembrom 1848. odložil uredništvo.¹

Podpisoval se je s šifro »H«. Ali ni to cirilski znak?

Julij Grečnik.

Uredništvo je za njim prevzel Julius Gretschnigg. Ta Grečnik, najbrž tudi po pokolenju Slovenec, je začel energičneje pisati zoper Hrvate. Že v listu z dne 14. septembra čitamo: »Heute soll Jelačić sein kamarillastisches Heer zum vernichtenden Kampfe gegen die Magyaren führen.« Dne 26. septembra pa piše: »Die Armee, womit der Häuptling Jelačić den Feldzug gegen Ungarn eröffnet, bietet einen Skandal dar, wie ihn die Welt noch nie gesehen. Außer etwa 15 bis 20000 Mann Grenzsoldaten lauter räuberisches Bettelgesindel, Volk, gegen dem die Bewohner asiatischer Steppen Kavaliers sind... zusammengeklautes Gesindel...«

Vnet za »demokratischer Verein«, ki je madžarskim huzarjem dne 22. septembra priredil bakljado, imenuje »Heroldovega« urednika Draxlerja »den alten intimen Haus- und Busenfreund des werdenden Slavenkönigs«, »den Pseudoverwandten des

¹ Gotti, die Ereignisse des Jahres 1848, p. 201. pravi da Petrič ni bil za uredništvo sposoben mož. »Das Ringen darnach, in allem und jedem ein entsprechendes Wort zu sprechen und eine eigentümliche Lust an literarischen Katzbalgereien, die sich nur um Persönlichkeiten drehten, ohne zur Aufklärung der Sache das Mindeste beizutragen, verwickelte den Redaktor in eine Unzahl verdrießlicher Händel, die zuletzt nicht nur seinen Rücktritt von der Redaktion, sondern mittelbar selbst seine Entfernung aus seiner öffentlichen Bedienstung zur Folge hatten. Eine Inkosequenz reichte der andern die Hand und so kam das Blatt allmählich um allen Kredit.«

kroatischen Wallenstein« (v listu z dne 26. septembra), nanašajoč se pri tem na to, da je bil Draxler dne 1. avgusta pri Jelačiču v loži graškega gledišča. Tem besedam sledi pesem »An die Magyaren.«

Wacht auf! wacht auf! ihr Magyaren
 Es braust der Slaven wilde Flut,
 zusammen mußst ihr euch nun scharen
 mit längst bewährtem Heldenmut.
 Es gilt den Wallenstein zu jagen,
 der für die Kamarilla sicht,
 Was seine Worte euch auch sagen,
 ihr Magyaren, glaubt es nicht!

(V celem 7 kitic).

Toda Grečnik v tem listu ni mogel dolgo imenovati »den Helden der Kamarilla«, zakaj »Blätter der Freiheit und des Fortschrittes« so prenehale z dne 30. septembra 1848. Odtle je kanil izdajati na svoje troške nadaljevanje kot »Volkszeitung.«

Ker je pa napadal vojaštvo, so nekoč militaristi provalili v njegov stan in ga s sabljami ranili; storilci so se sicer morali zagovarjati, a Grečnik je pobegnil, ko se je raznesla vest, da bo tožen radi soudeležbe pri oktoberski ustaji (Gatti, Die Ereignisse etc., 202 (203).

Prešeren in mrtvaški list Andreja Smoleta.

Prvi slovenski mrtvaški list je naredil Prešeren prijatelju Smoletu — tako poroča Levec v »Zvonu« 1879, str. 49; zvedel je to od Levstika.

Prof. Kaspretu se je posrečilo dobiti Smoletov mrtvaški list, ki slove:

Včeraj o pol enajstih ponoči me je britka žalost došla, de mi je preljúbiga bráta, Andréja Smoléta, zgódna smert vséla. — Pogréb bo jutri ob treh popoldne.

*Naj ranjki prijátlam in znancam v milim spominju ostáne!
 V Ljubljani 1. dan Grudna 1840.*

Mihael Smolè.

Nad besedilom je slika kamenitega katafalka z žalujkami. Zanimivo je, da je list tiskan z gajico.

*

V Ljubljani si je bila gajica takrat že priborila prijateljev. Korytko, prognani Poljak, je že želel izdati svoje narodne pesmi z gajico; v istini pa jo je uvedel na Kranjskem Smole 1840 z »Varhom«, pa tudi Linhartov prevod »Veseli dan ali Matiček se ženi« je bil istega leta v enem delu naklade tiskan v gajici; »izdajo v gajici je založil gotovo Smole sam«, pravi Štrekelj v »Zborniku Mat. Slov.« 1900, 251.

Potovanje je Smoletu rano razširilo obzorje. Ko še je Prešeren študiral na Dunaju, je prepotoval Smole slovanski jug; prišel je čez Hrvatsko, Slavonijo, Srem, Bačko in Banat tja do Erdeljskega ter mimo Belgrada; »ti spodnji ljudje se čudijo, da smo mi tako nagnjeni srbskemu jeziku«, je pisal Čopu (Zbornik Mat. Slov. 1904, 175).

Spričo tega njegovega obzorja je umevno, da je bil osobito simpatičen Stanku Vrazu. Že leta 1834 ga je posetil Vraz na gradu Prežeku (Preisegg) pod Uskoki (Vraz, Dela V. 200).

Neposredno pred svojo smrtjo je Smole dvakrat pisal Vrazu in ko je dospel Vrazov odgovor v Ljubljano (»Smoletov brat da je valjda poštnar v Ljubljani«, ib. 198—199), Smoleta ni bilo več. »Dieser betrübende Todfall hat unter den Patrioten Kroatiens die größte Sensation erregt. Er wird allgemein betrauert. Daß mich die Nachricht davon sehr consternirt hat, brauche ich Dir nicht umständlicher zu beschreiben«, je pisal Vraz Prešernu (ib. 199).¹

Baš radi tega, ker je Smole izdal dvoje dramatskih del v ilirskem pravopisu, ga Vraz imenuje »Anacharsis slove-

¹ Neistinita vest, da je Smole umrl, se je razširila v Gradcu že leta 1835; Vraz je pisal 3. decembra 1835 Muršecu: »Smolè nabiratelj narodnih pesem na Kranjskem je vmerl; Čopova smrt Nam je že znana. Dve močni roki naše slovesnosti sta zlomljeni.«

niens« (il. 192).¹ In ko je Vraz par mesecev po njegovi smrti potoval širom Slovenije in v Ljubljani opazil, da Smole še ni imel spomenika, »on, koji je dao domorodcem Linhartu i Vodniku spomenike ponoviti i sa slovenskimi napisi uresiti«, je pozelel, da bi »svi Iliri načinili makar kakov spomenik njemu, koji je prvi v Kranjskoj slogu ilirsku praktični razumio te na svoj trošak dao tri zabavne knjige snovim pravopisom tiskati.« (il. 32).

Ni dvoma, da je bil Smole med onimi, ki so želeli, naj bi se novi l. 1839. nameravani ljubljanski literarni časopis tiskal z ilirskim pravopisom.²

Tak pospeševatelj ilirskega pravopisa je zaslužil tudi ilirsko tiskani mrtvaški list.

Da ga je sestavil Prešeren, je nad vse verjetno, a pozitivnega dokaza za to doslej nimamo. *Dr. Fran Ilesič.*

Donesek k uskoškimi naselbinam v Skokah na Dr. polju.

Prof. dr. H. J. Bidermann je l. 1883 v XXXI. zv. »Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark« priobčil članek: »Die »Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate«, v katerem poleg drugih opisuje tudi srbsko naselbino v Skokah pri Mariboru. O isti stvari govori tudi dr. Vladimir Levec v »Pettauer-Studien, Unter-

¹ Anacharsis je bil (po pripovedkah) Scit kraljevega rodu, ki je v Solonovih časih v svrhu svoje naobrazbe s prijateljem Toksarisom potoval po Greciji; ko se je pa vrnil, so ga v domovini baje ubili, ker je hotel zemljo helenizirati. Razmerje med Scitijo in Grecijo prenaša Vraz na Slovenijo in »Ilirijo.«

² O tem je pisal 9. marca 1837 Dav. Trstenjak Cafu po pismu, ki ga je bil prejel iz Ljubljane; »Trstenjak žalibog ni pristavil imena svojega poročevalca, o katerem moremo le ugibati«, je pisal Štrekelj v »Ljublj. Zv.« 1900, 856.

O isti stvari pa je Trstenjak že dne 4. jan. 1839 pisal tudi Vrazu v Zagreb: »Pismo iz Ljubljane od g. Žaklja kaže mi, da Prešerin hoče učredit taj krajnski časopis.« (Trstenjakov list v zagrebški vseučiliški knjižnici). Tisti »ilirski« poročevalec iz Ljubljane je torej bil Žakelj.

suchungen zur älteren Flurverfassung, II. Abthlg. Wien 1899. Im Selbstverlage der Anthropologischen Gesellschaft.«

Naslednje vrstice bodo omenjena spisa v marsičem spopolnile in razširile.¹

Bidermann piše: »Die Ortschaft Skok (Skogen, Skoka), jetzt mit Dobrofzen eine besondere Ortsgemeinde des Gerichtsbezirkes »Marburg rechtes Draufer« bildend, hat nach der letzten Volkszählung 122 Einwohner, hatte aber zur Zeit, wo C. Schmutz sein »Histor.-topogr. Lëxikon von Steiermark« zusammenstellte, d. i. vor etwa 60 Jahren, laut dem IV. Theile dieses Lexikons (S. 12.) 222 dahin zuständige Bewohner und und einen Flächenraum von 1219 österr. Joch. (meist Drieschfelder).« Potemtakem bi se število prebivalcev bilo do današnjega dne skrčilo približno na polovico! Temu pa ni tako. Imenovani leksikon je bil izdan l. 1825 in so Skoke s kakimi 20 hišami, z vasjo Dobrovci vred tvorile eno katastralno občino z imenom Skoke. Kar stoji v Schmutzu pod imenom »Skogen«, velja za celo katastralno občino, ne pa samo za vas Skoke; imena »Dobrovce« ali »Dobrofzen« Schmutz sploh nima. Vas Skoke je l. 1825 utegnila imeti 100 prebivalcev in je rastla celo normalno; kajti 122 prebivalcev je pri ljudskem štetju l. 1880, ki ga ima Bidermann v mislih, imela skoška vas sama. Tudi ploščina 1219 oralov velja za celo katastralno občino. Skoke same merijo okoli 300, Dobrovce pa 900 oralov.

Bidermann piše dalje: »Das Terrain, auf dem sie (die Ortschaft Skok) entstand, hieß von altersher »Wodogay«. Tega imena Bidermann ne razlaga, kakor ga danes tudi nihče ne pozna; vendar je pomen popolnoma jasen. Hosta na južni strani Skok proti Dobrovci je na občinski mapi l. 1825. imenovana Gaj in se še danes tako zove. Gotovo pa je ta Gaj v tistem času, ko je tukaj bivalo malo ali nič ljudi, bil mnogo večji. Ljudje, ki so se sem naselili, so ga namreč veliko izkrčili za polje.

¹ L. 1904. je »Zgodovinsko društvo« priredilo poljudno predavanje v Skokah, katero je imel pisatelj teh vrstic. Pri zbiranju gradiva za predavanje je dobil nekaj novih podatkov, ki niso brez pomena za zgodovino srbskih naselbin na Štajerskem.

Pomen drugega dela besede je torej dognan. Kar se pa tiče vode, je res, da je danes, vsaj večje, nima. Ali nekdaj jo je imel, in od tega ni tako dolgo. Stari ljudje še pomnijo, da je Hočka voda, ki zdaj teče na Rogoznico in se za vasjo izgubi, tekla skozi Skoke, torej skozi Gaj. V vasi je ob tem potoku stal mlin, in hiša, kjer je bil nekdaj mlin, stoji še zdaj; najti jo je blizu vaške kapele. Tako je naravno, da so stari kraju, ki ga imamo v mislih, rekali Vodogaj.

Levec: »Das Terrain, (Vodogaj) war seit 1195 dem Kloster Seitz zehentpflichtig«. Stepischnegg (Das Karthäuser-Kloster Seiz) piše na str. 14: »Während seiner Anwesenheit zu Marburg 1195 fertigte Herzog Leopold VI. der Glorreiche eine Bestätigungs-urkunde für Seiz aus über die Zehenten in den Villen Rachis, Wedoai (Vodogaj) und Rogotz, welche sein Vater der Karthäuse als Seelgeräthe geschenkt hatte.« L. 1195. je torej Leopold VI. le potrdil, da je od Zajčkega samostana za Vodogaj dobil desetino; ne sledi pa iz tega, da je Zajčki samostan imenovano desetino začel dobivati, marveč dobival jo je brezdvomno, odkar je bil lastnik Vodogaja. To pa je postal med letom 1192 in 1194, kajti ti dve leti je vladal Leopolda VI. oče, Leopold V., ki je samostanu podaril Vodogaj.¹

Zelo važna je tudi listina, izdana v Rečici (Rietz) dne 12. jul. 1247, s katero oglejski patrijarh Bertold izroči zajčkemu samostanu desetino v Rogoznici, Vodogaju, obojnem Račju in Hajdini, katere vasi so dotlej posedali štajerski vojvodi kot leno. Iz te listine razvidimo, da je zemljišče omenjenih vasi bilo izprva last oglejskih patrijarhov, ki so ga pa prepustili deželnim vojvodom štajerskim. Ker je l. 1246. padel v vojni z Ogrji zadnji Babenberžan Friderik Bojeviti, so imenovana posestva zapadla zopet prvotnemu gospodarju, oglejskemu patrijarhu, ki je sedaj njih desetino podaril znovič zajčkemu samostanu.

Zahn smatra »Wodowei« za današnjo Podovo. Toda v omenjenih dveh listinah se »Wodowei« omenja vedno med Rogoznico in Račjem. V prvi beremo: »... duarum Rachis (Spodnje in Gornje Račje), Uedoai et Rogott«, v drugi: »... Rogotte,

¹ Gl. J. v. Zahn, Urkundenbuch, II. Bd. pg. 32—33.

Wodowei, Ratsha et Ratsna«, torej ravno obratno, kakor v prvi listini. »Wodowei« je torej iskati v sredini med Rogoznico in Račjem, in to so ravno današnje Skoke, dočim je Podova 2 km nižje Račjega. Da se razvrstitev v listinah drži res topografske lege, potrjuje tudi to, da se v listini iz l. 1247. na zadnjem mestu omenja Hajdinja: »nec non et in possessionibus suis aput Kandingen«. Če obe listini ostala imena naštevata po lokalnem redu, zakaj bi ravno »Wodowei« pisec djal na drugo mesto, kakor mu gre, če misli s tem Podovo. Tudi etimološko sta »Uedoai« in »Wedowei« veliko bližje Vodogaju kakor Podovi.

Listine, ki jih g. Zahn našteva v svojem »Ortsnamenbuch« pod imenom Podowa, ne govore o istem selu, ampak le »dorf Podob« (1441) in »Podob« (1464) se nanašajo na Podovo, ostale pa na kraj Vodogaj med Rogoznico in Račjem.

Od Zajčkega samostana je Vodogaj l. 1528. kupil mariborski meščan Christof Wildenrainer. Bidermann piše zdaj Willenrainer, zdaj Wildenrainer. V nekaterih listinah se namreč čita prva, v nekaterih druga oblika; prava je pa zadnja. Ta mož je tisti bogati meščan in mestni sodnik, ki je l. 1532, ko so Turki pod velikim vojskovodom sultanom Solimanom II. oblegali Maribor, posadki v mestu poveljeval tako izvrstno, da so Turki bili primorani, oblego opustiti. Njemu v spomin je mestni občinski odbor mariborski imenoval neko ulico »Wildenrainer-Gasse«. Tudi Levec piše »Willenrainer«, ker je obliko vzel iz spisa Bidermannovega.

Wildenrainer je na kupljenem zemljišču dal postaviti leseno hišo, hlev in škedenj s parmo, in odslej se to posestvo imenuje »Wildenrainer-Hof«. Levec misli, da sta »Wildenrainer-Hof« in »Drauhof« eno in isto, kar je popolnoma krivo. Wildenrainerjev dvor je stal v današnjih Skokah in sicer na sedanjem posestvu Jožefa Divjaka, hišno št. 14. Drauhof, nekdanja graščina, pa je sedaj znana pristava z veliko zidino, ki spada pod Dobrovce in se nahaja 3 km jugovzhodno od Skok.

Levec piše: »Von der Witwe des genannten Bürgers (Wildenrainer) brachte den Hof mit sammt den zugehörigen

7 Hufen die Landschaft von Steier 1556 an sich und siedelte daselbst zunächst drei aus Bosnien flüchtige Uskokken — oder Pribegenfamilien, Aleksić, Doytšin und Vukmyr an«. Tako tudi Bidermann, samo ne trdi, da so imenovani uskoki prišli iz Bosne. Za gotovo se le ve, da so bili narodnosti srbohrvatske ter so iz Turčije pribežali v Slavonijo; toda ali iz teritorija današnje Bosne ali iz onega današnje Srbije, to pa se ne ve.

Listine kažejo, da je Wildenrainerjev dvor z zemljo vred od vdove kupila l. 1556. štajerska dežela. Bidermann piše na str. 19 in 20: »Untergebracht wurden auf demselben zunächst die Familien Alexiç, Doytšin und Vukmyr, denen die Landschaft am 7. Juli 1556 ihn (den Besitz) mittels eines brieflichen Scheines einantwortete. . . . Bei der Zuweisung jener Ländereien erhielt jede der drei Familien den gleichen Anteil«, in na str. 22 in 23: »Wir erfahren aus Processakten, daß die Familien Alexiç und Vukmyr unter den oben genannten Theilbesitzern die Ersten waren, „so sich von dem Erbfeindt herüber zu der Christenheit an diss Ort (Skoke) begeben“ . . . endlich, daß der Ortsname Skok nur eine Abkürzung für „Uskokken-Hof“ ist und um das Jahr 1587 an die Stelle eines andern trat, wie das ein den Acten beiliegender Zettel bezeugt, auf dem eine gleichzeitige Hand Folgendes notierte: „Das Dorf heißt Odobesskho, ain grosse Meill weegs von Marchpurg gegen Pethau werths gegen Pacher, man nenndts sonst nur der Ussgoggen-Hof“«. Ime »Odobesskho« brezdvomno ni drugo nego »Od obeh uskokov«, krajše »Od obeh skokov« in se nanaša na prva dva naselnika: Aleksića in Vukmyra.¹ In vendar prilastujejo že listine l. 1556 Skoke vsem trem! Jaz si stvar tolmačim tako, da so bili zakoniti lastniki Skok že od začetka vsi trije, a da je Doytšin se v Skokah faktično naselil še le več let pozneje, menda nekoliko pred l. 1587. Oficialno ime pa Odobesskho nikdar ni bilo; tako je selo nazivalo le slovensko ljudstvo v sosesčini. Pozneje, ob

¹ G. M. Žunkovič »Die Ortsnamen des oberen Pettaufer Feldes« razlaga ime »Odobesskho« iz »vdovsko posestvo«, kar pa nima stvarne podlage. Tudi ni, kakor on misli, »Odobesskho« današnji Drauhof in ne Wartenheim.

času cesarja Franca I. je gosposka iznašla in razglasila tudi ime »Springdorf«, ki pa ni obveljalo.

Lévec piše (po Bidermannu) netočneje: »Die Ortschaft wird 1587 Odobesskho genannt« s pristavkom: »eine Bezeichnung, die an das ältere Wodowei und Wodogay anklint«. Po tem, kar smo slišali, pač niti besedice ni treba v dokaz, da besedi »Odobesskho« in »Wodogay« nimata etimološko nič skupnega.

Nekateri izmed Skokov so radi zaslug za Avstrijo bili povzdignjeni v plemiški stan. »Unterm 3. August 1574«, piše Bidermann (str. 36), »verlieh Kaiser Maximilian II. im Wege der ungarischen Hofkanzlei dem Radossav Bakoš (»Woywoda noster Kapronzensis«), dann den Brüdern desselben: Raketa, Peak und Ogman (?) den Adelstand. Original (ohne Siegel) im Besitze der Dorfschaft Skok«. Tako Bidermann. To poročilo je treba v nekaterih točkah spopolniti. Listino shranjuje Frančišek Pesek v Skokah, je koženica; besedilo se tuintam čita že zelo težko. Vendar se razločno čita Radozaw, kar je brezdvomno Radoslav, Raletha in ne Raketa, Ogman pa je tako jasno, da Bidermanov vprašaj nima pomena.¹

Na čelu ji je naslikan grb: na rdečem polju gola roka s turško sabljo, spodaj krvaveča turška glava, med okvirom druga roka s sabljo, enaka prvi. Listina pa ima tudi pečat in sicer brezdvomno pristen, a odtrgan je, vendar se s sledovi na koževini natanko ujema. Pečat je iz voska ter se nahaja v okrogli leseni pušici; krog cesarskega dvoorla je napis: Maximilianus II. D. G. El. Rom. Imp. Semp. Aug. ac Germ. Hungariae, Boem. Dal. Croaciae rex Archi. — Austri. — Pečat je obešen na črnorumen motvoz, ki ima na enem koncu pramen.

Razna dejstva so Bidermannu dovedla do sklepa: »Wahrscheinlich ist diese Serben-Ansiedlung gegen Ende des XVI. Jahrhunderts in Verfall gerathen und hat als ein gewissermaßen geschlossener Familien-Verband den Schluß dieses Jahrhunderts nicht überdauert«. Bidermann je sklepal prav. Našel sem in sicer tudi pri posestniku Pesku kupno pogodbo, ki potrjuje, da

¹ Gl. prilogo I.

je že 30. maja 1664. neki Hanns Adam von Sigerstorff prodal Uskoken-Hof z zemljiščem, ki je k njemu pripadalo, Juriju Pleteršek in njegovi ženi Katarini.¹

Ker je zadnja listina, ki poroča o Srbih v Skokah, iz leta 1587. in ker je Uskoken-Hof leta 1664. bil že last nemškega plemenitaša, je torej brezdvomno, da se je naselbina jela kršiti med tema dvema letoma, najbrže pa že okoli l. 1600.

Poglejmo še krstne knjige župnije slivniške, pod katero Skoke spadajo; segajo nazaj do l. 1686. Kakor je iz teh knjig posneti, je na Skokah po letu 1686. bilo razmeroma malo srbskih posestnikov, zato pa več slovenskih. H krstu so pošiljali, oziroma botrovali l. 1687. Skok (slovenska nazivka za uskoka), Šteflič, 1689. Smuk, Vogrišek, od 1690. naprej Weber, Schuster, Reich, Knechtel, Kokl, Kokol, Paulin, Tarkuš, Špurej, Goričan, Ulaz (to ime spominja na Srba), Čauder, Glaser, Mešinovič, Pleteršič, Meslinič, Petričič, Jakopič, Šiberlič; največkrat pa botrujeta rodbini Meslinovič (tudi Maslinovič, kar je gotovo nekdanje Mislinovič) in Pleteršek. Čim dalje dol, tem redkeja so srbska imena in tem navadnejša slovenska. Potemtakem so Srbi okoli leta 1600. polagoma zapuščali Skoke in so v polnem številu tukaj bivali le kakih 50 let.

Skoki so svoja posestva prodali drug za drugim ter odšli. Saj jim je, če cesarju ni bilo mogoče dati jim rodovitnejših in večjih zemljišč, kazalo najbolje, posestva v Skokah prodati; bila so namreč mnogo vredna radi svoboščin, ki so bile združene z zemljiščem, ne pa z osebo lastnikovo, in so se torej tudi z zemljiščem vred smele prodati, tako da so se za nje dale izkupiti lepe svote.

Ostali pa so v Skokah najbrž le tisti Srbi, ki se jim je iz tega ali onega vzroka godilo bolje, ki jih torej niso razmere primorale iti dalje. Dokaz za to nam je Mislinovič, tolikratni boter.

Kam so se odhajajoči Srbi obrnili, se ne da dognati. Bržkone nazaj v Granico, kjer so se med svojimi rojaki izgubili; le tako je mogoče, da so njih sledovi popolnoma izginiti.

¹ Gl. prilogo II.

Dandanes imajo Skoke poleg nekdanjega skoškega dvorca, ki je prvotni obseg ohranil še najboljše, 12 kmetij, katerih vsaka meri 20—25 oralov, in 2 »četrtgrunta«, ki imata približno po 8 oralov. Prav tako je skoška zemlja bila razdeljena že v začetku 19. stoletja, in mogoče je, da sega ta razdelitev celo nazaj v ono dobo, ko so Srbi prodajali zemljišča. Leta 1580. se je vsa zemlja bila uradno izmerila in razkosala na 6 deležev. Vsak izmed šesterih srbskih posestnikov pač ni našel kupca za vseh 50 oralov, ampak zemljišča so se morala razkosavati; sicer bi tudi krstne knjige ne mogle poročati o tolikih posestnikih.

Ker izprva izven dvora na Skokah bržčas ni bilo prave hiše, so si jih novi slovenski naselniki morali postaviti sami. Edini dvor je že v začetku 19. stoletja z ozirom na stavbo imel obliko, ki na Dravskem polju ni navadna: posebej stoječo, veliko zidano hišo z obokanimi prostori in obširna gospodarska poslopja, ki so tudi bila ločena, dočim so druge kmetske hiše stavljene v kotu ter krije ista streha tudi hlev in škedenj. Sedanja hiša je stala že v začetku 19. stoletja, in je videti jako stara, a ne morem trditi, da bi jo že bili postavili Srbi.

Dvorcu, ki mu je bil pozneje gospodar Pleteršek, so rekali »frajarjevo«, Pleteršku »frajar«, njegovim ljudem pa »frajerjevi« in sicer iz dveh vzrokov. Prvič si je bilo to posestvo, ker je ostalo nerazkosano, menda edino ohranilo staro pravico do svoboščin, in drugič, ker se ni smel nihče, ki ga je nasledovala pravica, ko je stopil na to zemljo, ugrabiti; bil je prost, »fraj«. Tako je n. pr. leta 1820., da se je rešil vojaščine, semkaj pribežal Pulko, in ob istem času in iz istega vzroka tudi Kampel. Tu sta se pozneje oženila in njiju roda še zdaj živita v Skokah.

Zadnji potomec Pleteršekovih, ki se je rodil na »frajerjevem« l. 1838, je star mož Peter Marat. Oče mu je bil Peter Marat, se je rodil na Kranjskem, služil v Rogoznici ter se priženil na »frajerjevo«; žena mu je bila Marija Pleteršek, rojena 1806. Predniki Marije Pleteršek ter gospodarji na »Frajerjevem« pa so bili sledeči: Boštjan Pleteršek (roj. 1773) in Marija, Miha Pleteršek (roj. 1726) in Marija, Jurij Pleteršek (roj. 1690) in Helena ter Jurij Pleteršek in Uršula. Zadnji je bil brezdvomno

sin onega Jurija Pleteršeka, ki je skoški dvorec kupil od Sigerstorfa.

Ali je v današnjih Skokah najti srbskih sledov? Bidermann piše na str. 24: »Dafür dafs die genannten (Serben-) Familien die Eigenart ihres Stammes daselbst fortpflanzten und durch ihre Vermischung mit Einheimischen verbreiteten, spricht manche in neuerer Zeit gemachte Wahrnehmung. So schreibt mir Davorin Trstenjak, ein Slavist von unbestreitbarem Scharfblicke in ethnographischen Dingen: „Als ich im September des Jahres 1844 als Caplan in Schleinitz bei Marburg angestellt wurde und mich die Krankenbesuche in die eingepfarrten Ortschaften führten, fielen mir die Dörfer Skoke und Dobrovci besonders auf. Der Gesichtstypus ihrer Bewohner ist verschieden von dem der Gebirgsbewohner, der sogen. Pohorci, der Körperwuchs nicht so gedrungen, sondern mehr schlank, die Haare sind mehr schwärzlich. Die Familiennamen Radolić, Marković, Milovčić ließen mich in ihnen serbokroatische Ansiedler erkennen . . . Der Name Skoki, Skokliani führte mich damals schon auf die Vermuthung, diese Bewohner dürften Uskokken sein.“ In gleicher Weise hat sich Rudolf Puff, der diese Leute ebenfalls aus persönlicher Anschauung kannte, im Jahre 1853 über sie geäußert.«¹

Jaz sem se trudil opazovati Skokljane, kakor se imenujejo sami, na vse strani; a uveril sem se, da se od sosedov na polju danes ne razločujejo v ničemur: ne v telesnih in ne v duševnih posebnostih, ne v govorici, ne v noši, ne v običajih in ne v stavbi hiš! Seveda jih nisem primerjal s Pohorci, ker so ti itak povsem drugačni ljudje nego Poljanci; ampak le s temi sem jih primerjal. Tudi srbskih imen, namreč priimkov v Skokah ni več; izmrla so. Pač pa so se do zadnje dobe ohranila kot hišna imena; tako se je n. pr. Peskova hiša imenovala »pri Markoviču«, Pivčeva »pri Jakoliču«. Sled nekdanjih srbskih uskokov je le ime »Skoke«, nadalje dejstvo, da Skoke nimajo travnikov, ampak poleg gozdov le njive (Srbom je namreč primanjkovalo živeža in vsled tega so bili prisiljeni, kolikor

¹ Marburger Taschenbuch, I. Bd.

možno, sveta izpremeniti v polje), in končno utegne biti hiša št. 14.

Nekak spomin na nekdanje posestnike Skok bo pač tudi to, da se tukaj njive orjejo v različnih smereh (Blockform) in ne v isti smeri, kakor pri vseh bližnjih vaseh (Gewannenform).

Priloga I.

1574, dne 3. avgusta, Dunaj.

Maksimilijan II. podeli potom ogrske dvorne kancelarije plemstvo vojvodu koprieniškemu Radosavu Bakoš in njegovim bratom Raleta, Peak in Ogman.

Kopija M. Slekovca.

Nos Maximilianus Secundus Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae, Ramae, Seruiae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. Rex Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Morauiae, Dux Lucemburgae ac superioris et inferioris Silesiae, Wirtenbergae et Thecae, Princeps Sueviae, Comes Habsburgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi et Goritiae, Landgravius Alsatie, Marchio Sacri Romani imperij supra Anasum, Burgouiae ac superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae Sclauoniae, Portus Naonis et Salinarum etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit vniuersis. Quod Nos cum ad nonnullorum fidelium nostrorum humilimam supplicationem nostrae propterea factam Maiestati. Tum vero attentis et consyderatis fidelitate et fidelibus seruitijs fidelis nostri Agilis Radozaw Bakos, Wayvodae nri Kapronczgi, quae idem Sacrae preprimis Regni nostri Hungariae Coronae et deinde Maiestati nostrae pro locorum et temporum varietate fideliter et vtiliter exhibuisse et impendisse ac in futurum quoque exhibere et impendere velle dicitur. Cum igitur ob hoc, tum vero et gratia et munificentia Nostra Regia, qua quosque de Nobis et Republica Christiana benemeritos ac virtutis colendae studiosos, Antecessorum nostrorum diuorum quondam Hungariae Regum

exemplo prosequi eisque certa virtutum suarum monumenta, quae ad maiora quoque praestanda eos incitare possent, decernere consueuimus. Eundem Radozan Bakos et per eum Raletham, Peak et Ogman similiter Bakos, fratres suos carnales, e statu et conditione ignobili in qua hactenus perstitisse dicuntur, de Regiae Nostrae potestatis plenitudine et gratia speciali exemptos, in coetum et numerum verorum Regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum Nobilium duximus cooptandos, annumerandos et adscribendos. Annuentes et ex certa nostra scientia animoque deliberato concedentes, Vt ipsi a modo imposterum omnibus illis gratijs, priuilegijs, libertatibus, iuribus, praerogatiuis et immunitatibus, quibus caeteri veri Regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum Nobiles hactenus quomodolibet de iure vel consuetudine vsi sunt et gauisi, vti, frui et gaudere perpetuis semper temporibus possint et valeant haeredesque et posteritates ipsorum vtriusque sexus vniuersae valeant atque possint. In cuius quidem nostrae erga ipsos exhibitae gratiae et clementiae ac liberalitatis testimonium veraeque Nobilitatis signum haec Arma siue Nobilitatis insignia SCVTVM vero militare erectum rubei coloris in fundo caput Turcicum cruore madens continens, superque illud ex superiori dextro scuti angulo brachium hominis caesio colore amictum et frameam nudam tenens prominere cernitur. Scuto incumbentem galeam militarem clausam ferto militari aliud hominis brachium priori per omnia conforme proferentem ornatam. A summitate galeae lacinijs hinc rubei et crocei illinc caesij et aurei colorum in vtrumque Scuti latus defluentibus illudque decenter adornantibus. Prout haec omnia in principio seu capite praesentium literarum nostrarum Pictoris manu et artificio proprijs suis coloribus recte depicta esse cernuntur. Eidem Radozan Bakos ac per eum dictis Ralethae, Peak et Ogman similiter Bakos fratribus suis carnalibus ipsorumque haeredibus et posteritatibus vtriusque sexus vniuersis gratiose danda duximus et conferenda. Decernentes et ex certa nostra scientia animoque deliberato concedentes. Vt ipsi a modo imposterum futuris semper temporibus eadem Arma seu Nobilitatis Insignia instar aliorum Regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum Nobilium omnibus iuribus, praerogatiuis, indultis

libertatibus et immunitatibus, quibus eidem vel natura vel consuetudine vsi sunt et gauisi, utantur atque gaudent vbique in praelijs, certaminibus, hastiludijs ... camentis duellis manomachijs et alijs omnibus et quibusuis exercitijs militaribus et Nobilitaribus Necnon sigillis suis corronis, auleis annulis vexillis clypeis tentoriis domibus generaliter vero in quarumlibet rerum expeditionum generibus sub ... et sinceræ Nobilitatis titulo; quo eos ac haeredes ipsorum vtriusque sexus vniversos ab omnibus cuiuscumque status, dignitatis, conditionis et praeceminentiae homines existant, dici, nominari haberique et reputari volumus, ferre, gestare illisque vti, frui et gaudere possint et valeant haeredesque et posteritates ipsorum vtriusque sexus universae valeant atque possint. Imo damus et concedimus praesentium per vigorem In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras, secreto sigillo nostro, quo vt Rex Hungariae vtimur impendenti communitas Eidem Radozaw Bakos ac per eum dictis Ralethae, Peak et Ogman similiter Bakos, fratribus suis carnalibus ipsorumque haeredibus et posteritatibus vtriusque sexus vniversis dandas duximus et concedendas. Datum per manus fidelis nostri Nobis dilecti Reuerendi Ioannis Listij Episcopi Ecclesiae Iaurien locique eiusdem Comitum perpetui Consiliarij et Aulae nostrae Summi Cancellarij in Civitate nostra Viennae Austriae Tertia die Mensis Augusti Anno domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo quarto. Regnorum nostrorum Romani duodecimo Hungariae ac aliorum vndecimo Bohemiae vero anno vigesimo sexto VENERABILIBVS in Christo patribus dominis Georgio Draskowith Colocen et Bachien Ecclesiarum Canonice vnitarum electo Archiepiscopo, Stephano Radetio Angrien praefato Georgio Draskowith Zagrabien, Paulo Bornemyzza Transsylvanien, Gregoio Bornemyzza Varadien. Ioanne Monozloy Quiqueecclesien, Stephano Feierkewy Wesprimien, praefato Ioanne Listhio Iaurien, eodem Paulo Bornemyzza, gubernatore Nitrien, Ioanne ab Wylak Vacien, Balthasare Mellegh Chanadien, Zacharia Mołoszy Timmen ac Georgio Sywkowich Segnien., nec non Administratore Modrusien. Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus Strigonien Sede Archiepiscopali, Boznen item et Sirmien Sedibus Episcopalibus

vacantibus. ITEM Spectabilibus et Magnificis, Comite Nicolas de Bathor, Iudice Curiae nrae, praedicto Georgio Draskowith, Regnorum nrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Bano, Comite Georgio de Zriny Tauernicorum, Ladislao Banffy de Alsolyndwa Agazowan, Balthasare de Batthyán, Dapiferorum, Ioanne Pethew de Gerße, Cubiculariorum, Ioanne Balaşa de Gyazmath Ianitorum, Michaele Warday de Kiswarda, Pincernarum Nostrorum Regalium Magistris, caeterisque quam plurimis Regni nostri Comitatus tenentibus et honores,

Maximilianus m. p.

Ioan: Listhius. E. m. p.
Iaurien et

Priloga II.

1664, dne 30. maja, Maribor.

Hanns Adam v. Sigerstorff proda svoj dvorec v Skokah Juriju Pleteršek u in njegovi ženi Katarini.

Ich Hanns Adam von Sigerstorff I. V. L. und Ich Anna Maria Sein Ehefrau Bekhennen hiemit für Unß und all unßere Erben Thuen auch Khundt Menniglich, daß wier eines Stätten, Ewigen und Unwiderrufflichen Kaufß aufrecht und redlichen Hingeben und Verkauff haben Unßeren eigenthümblichen Freyhoff zu Sgockendorf unentlegen von der Traa im Traafeld von St. Nicolaidorff an der Pettauer Strassen ins Feld herüber sambt allen denen dazugehörigen und darbey herumbliegenden Äckheren und Wißmathen so Unterschiedlich an denen Benachbarten gründen anrainend, in acht Stuckh äckher und zwo Wismath abgetheilt gestalt samb solche wier possediert und Innengehabt, also und derzeit aller und jeder Dienstbarkeit, eß sei in Zinß, Steuer, Contributionsanlagen, Zehenddienst und anderen, wie es Immer Nahmen haben, oder Erdacht werden kann, genzlichen Befreyt, Ledig und müeßig, Dem Erbarn und Beschaidnen Jury Pleterscheckh, Catharina seiner Ehewürthin und allen Ihren Erben umb eine Summa geldeß, darumben Sie Unß paar Bezahlt, Und wüer Vergnüegt worden seint also und dergestalt, daß nunmehr Benante Conleuth als Käuffer solchen Hinob-

bedeüten Hoff und Gründe von nun an und Hinfüran als Ihr eigenthümbliches guett und derzeit in aller Befreyung nutzen genießen, gebrauchen, darmit nach Ihrem Belieben und Wohlgefallen handeln, wandeln, Veralienieren, Verkauffen, Verschafen und Vermachen, waß gestalten Ihnen gelüsted, ohne unsere und unsero Erben noch meniglicher Ihre Hindernuß Eintrag, Ansprach und Widerrede Thuen können und mögen. Bey welchen Kauf wüer Anfangs Benannte Verkäufer die mehr Ermelte Conleuth als Käufer Und all deren Erben zu schutzen, zu schermen, vor aller Klag und ansprach ohn all Ihren Entgelt, frey, sicher zu halten und so oft es die noth Erfordern würde mit dem Rechten zu vertreten und also Bey dißem obbenannt verkaufften Hoff und Gründten als einem rechtmäßigen Kauff in allweg zu manutenieren schuldig und verbündet seind Alles Treulich ohne Gefährde, auch bey Verbündung deß allgemainen Landschadenbunds in Steyer. Urkunt dessen Unßer Hieranhangend angeborne Wappen Insigillen. Beschehen Mahrburg nach Christi unßeres Erlöfers und Seligmacherß gnadenreicher Geburth den 30. May 1664 Jahres.

(Na zunanji strani: »Kauffbrieff Über den Freyhoff zu Sgockendorf.)

Poleg izvirnika ima Pesek tudi prepis, ki je zelo star, a se ne vjema v vsem z izvirnikom. *G. Majcen.*

Književna poročila.

v. Zahn, *Styriaca. Gedrucktes u. Ungedrucktes zur steierm. Geschichte u. Culturgeschichte.* 3. zv. Gradec, 1905.

Epizode in odlomki iz vseh dob in vseh delov zgodovinskega življenja Štajerske polnijo to knjigo, posebno pozornost slovenskega občinstva pa vzbujajo črtica »Wie die Deutschen kamen« (str. 1—20). Glavne točke iz te razprave so:

Trgovec in blagovestnik sta spletala prva kulturno skupnost med Slovenci in Nemci. Za njima je prišla, kakor pövsod, vojna sila in ustvarila prvo, sicer še precej ohlapno državno pravno zvezo (z Bavarci), ki se niti po avarskih zmagah Karola Velikega ni utrdila.

Po obdunavskih pokrajinah so Franki seveda nadaljevali že pričeto kolonizacijo in ustanovili mejno grofovino, celo po Gornji Panoniji so se razkropili nemški naseljenci; toda Štajersko in Koroško sta se izprva samo podredili nemškemu protektoratu, kakor se izraža Zahn po moderni analogiji. Še le sredi 9. stoletja se je tukaj pričela kolonizacija in značilno za prijazne razmere obeh narodov je, da so bili spočetka večinoma Slovenci, katerim je podaril frankovski kralj bogata posestva iz svojega ozemlja (potomci enega izmed teh obdarovancev so bili grofi Pfannberški). In to mirno sosedstvo Slovencev in Nemcev spričujejo tudi odlična mesta, ki so jih zavzemali nekateri Slovenci še v 10. stoletju. Nemško priseljevanje pa, ki je pustilo še v 9. stoletju samo pičle sledove, je potem naraščalo do 11. stoletja: predvsem solnograški, brizniški, bamberški, briksenski škofi in bavarski plemenitniki so prepregali redko obljudeno slov. ozemlje do Drave z gostimi nemškimi naselbinami svojih podložnikov; kajti veleposestvo je koloniziralo naše pokrajine, za malega svobodnega kmeta ni bilo mnogo prostora, ta itak ni bil kos ogromni gospodarski nalogi. Na koncu članka navaja Zahn kot ilustracijo raznorodnosti teh priseljencev kolonizacijo Kainaške doline. Cesarjeva milost jo je naklonila bavarskim Welfom, a ti so kmalu potem podelili ves okraj v fevd štajerskim mejnim grofom. Ali že v tej kratki dobi so privedli, kakor kažejo krajevna imena, iz saksonske in bavarske vojvodine podložnike na štajerska posestva. Tako nadomeščajo krajevna imena listinska poročila in zato bo še le jezikovno raziskavanje dognalo, koliko raznorodnih življev se je stekalo na štajerskih tleh, dokler ni združila gospodarska in politična enotnost vseh prebivavcev v narodno celoto. Hkratu bomo tudi spoznali, da se niso samo Slovenci potapljali med Nemci, ampak da so si obratno i Slovenci narodno prilagali nemške sosedo. Zakaj kakor so izginile n. pr. kompaktne bavarske in tirolske naselbine na kranjskih posestvih brizniških škofov, tako se je izvršil isti proces gotovo tudi drugod.

Naposled je omeniti dvoje stvarnih pomot, namreč da se Slovani niso razprostirali nepretrgano od Belta do Adrije in da niso še le Čehi predrl te plasti, ampak Čehi so bili, kakor Slovenci, samo en val v plimi slovanskega morja, ki je vdrla za odhajajočimi Germani. Istotako bi hoteli popraviti nazor, ki skuša vzporejati frankovsko-bavarske vojske z žolnirji 17. stoletja in iz tega razlagati kolonizacijo Gornje Panonije po avarskih vojnah. Žolnirji, ki jih je spremljala vsa rodbina v vojno, so lahko ostali po končanem boju, kjerkoli se jim je zljubilo. Toda frankovski bojovníki niso bili vojaki po poklicu, ampak vojaška dolžnost je težila vse svobodne posestnike, nje je klicalo domače ognjišče zopet v domovino, njih ni mogla spremljati žena ž otroci in zato tudi ne moremo govoriti o vojaški kolonizaciji v frankovski dobi.

Doblinger Max: Hieronymus Megisers Leben und Werke. (Mitteil. d. Inst. f. öst. Geschichtsf. XXVI. B. 3. H. Innsbruck, 1905. p. 431—478).

Nikakor ne gre, da bi prezirali to razpravo, prvič, ker je Megiserjevo delovanje segalo precej v književnost štajerske dežele — slavni poliglot je bil v najožji dotiki tudi s slovenskimi reformatorji, drugič, da popravimo, opiraje se na to najnovejšo preiskavo, mnogo pomot, ki so v dr. Glaserjevi »Zgodovini slov. slovstva.«

Pisatelj naglašá tesno zvezo avstrijskih zlasti južnih dežel z nemškimi vseučilišči v reformacijski dobi in pospeševanje tiska v Gradcu in Lincu. Nato opisuje: 1. Megiserjeva mladostna leta in študije v Tübingu i. dr.; 2. njegov rektorat v Celovcu; 3. prognanstvo v Frankobrodu, Lipskem in Geri; 4. pripoveduje o njegovi smrti v Lincu; 5. o njegovih potomcih in zapuščini in 6. o književnem delovanju in njegovih delih.

Iz spisa zvemo, kar še doslej ni bilo znano, da je bil Megiser v Tübingu na vseučilišču tovariš in prijatelj Dalmatinov in obeh Trubarjevih sinov. To prijateljstvo je bilo za njegovo bodočnost velikega pomena; začel se je že ondi zanimati za slovenski jezik in ljudstvo slovenskega ozemlja. Nasproti dr. Glaserju se mora poudarjati, da je bil, preden je šel v Padovo, zasebni učitelj v Ljubljani pri rodbini Kisl pl. Kaltenbrunn (Hans Kisl je jako pospeševal izdajo slov. biblije, ki je izšla v Tübingu). Še le leta 1582. je šel v Padovo, in malo potem je bil učitelj Stubenbergovih sinov; od 1588. do 1589. l. je prepotoval južne dežele (Italijo do Napolja, Sicilijo in Malto). Leta 1589. (ne pa 1590—1591, kakor piše Marn) se je naselil v Gradcu, a že leta 1590. je odpotoval iz tega mesta.

Velevažno pa je za slovensko slovstveno zgodovino, da se popravi Glaserjeva trditev, češ, da se je pečal z našim jezikom morda najbolj kot ravnatelj v Celovcu, kajti v njegovem slovarju se nahaja posebno mnogo koroških besed. To poročilo se ne ujema z dejanskim položajem, kajti njegovo delo »*Dictionarium quatuor linguarum*« je izšlo v Gradcu pri Felberju leta 1592., a Megiser je nastopil službo v Celovcu še le leta 1593., kjer je ostal do leta 1601. S temi podatki se torej ne strinja niti Glaserjevo poročilo, ki pravi, da je opravljal službo ravnateljsko na evangeljski deželni gimnaziji v Celovcu od l. 1590. do 1591., niti Marnovo, ki določa to dobo na l. 1592.—1598. Po zanesljivo dognanih letnicah bi smeli le trditi, da se je priučil slovenščine, katero je vporabil v »*Dictionarium*«, občuje s tovariši v Tübingu, nadalje na Kranjskem in mogoče tudi na Štajerskem. »*Dictionarium*« so izdali v 3 izdajah, drugikrat l. 1608. v Frankobrodu, tretjikrat l. 1744. v Celovcu.

Svojim prijateljem v Tübingu je dopisoval, ko je bil v Celovcu. Za našo slovstveno zgodovino je posebno imenitno dejstvo, da so leta

1595. le z njegovo pomočjo pripeljali na voze v 21 velikih sodih čez Avgsburg v slovenske dežele Trubarjeve slovenske postile, katere je izdal po smrti očetovi sin Felicijan. Skrili so jih v celovškem šolskem poslopu in odondod so romale po celi Sloveniji.

Megiser je kaj oprezno postopal v Celovcu, zato je zapustil to mesto še le l. 1601., dasi so ga že začeli siliti iz dežele l. 1898. Živel je potem v Frankobrodu, bil le kratko časa provizorični učitelj v Lipskem in pozneje zasebnik v Geri. V Linc je bil poklican l. 1613., kjer je umrl h koncu novembra leta 1619.; tudi v tem se moti dr. Glaser, pišoč po Marmu, da je »umrl leta 1616. na potovanju v Linc.«

Megiserjevih del poznamo 42 v 58 izdajah, izmed teh navajamo še »Thesaurus polyglottus«, prva izdaja l. 1603. v Frankobrodu; druga l. 1613. istotam in pa »Annales Carinthiae« iz l. 1612. Ta knjiga se nanaša tudi na štajersko zgodovino; vporabljal je za vir tudi celjsko kroniko. Koliko je zajel iz nje, hočemo razjasniti ob drugi priliki.

Za podatke, ki so važni za našo slovstveno zgodovino, smo pisatelju lahko hvaležni; prepričani smo, da so istiniti, ker je vestno predelal obsežno gradivo.

Dr. Karel Verstovšek.

Pirnat Makso: Ivan Vajkhard Valvazor, slavni kranjski zgodopisec. Življenjepis. Koledar Družbe sv. Mohorja. 1905. Str. 65—72.

Zgodovinski spisi v koledarju Družbe sv. Mohorja imajo namen, med širšimi sloji slovenskega naroda vzbujati zanimanje za zgodovinstvo. Da se doseže ta hvalevreden namen, je treba s previdno in spretno roko izbrati gradivo in ga uspodobiti tako, da lahko umeje spis pretežno število družbenikov. Nekateri pisatelji, ki zalagajo družbo z zgodovinskimi in zemljepisnimi spisi, mislijo, da je to kaj lahko delo. Marsikateri veleučeni pisatelj zna eksatno izvajati najtežavnejše dedukcije, če pa hoče načrtati podatke strogo znanstvene razprave v poljudni obliki, se mu koj upre pero!

Gospod Pirnat ni veliko izbiral, ampak je uporabil gradivo, kakoršno mu je nudila predloga. Zato se nahaja v spisu mnogo stvari, ki so namenjene bravcem znanstvenega časopisa, ne pa pretežni večini udov družbe sv. Mohorja. Kaj pomenja ime Ranke v zgodoznanstvu, to vedo dobro g. Pirnat in drugi strokovnjaki, a drugo vprašanje je, ali vedo ceniti tudi širši krogi družbenikov častne besede, s katerimi začetnik nove zgodopisne metode povdarja verodostojnost Valvazorjevih poročil. Letnica (1816) Rankejeve smrti je pač tiskovna pomota.

Nadalje je med znanstvenimi pisatelji, tudi če izdajajo poljudne spise, lepa navada, da navajajo na primernem mestu vire in pomožne spise. Kdor prepíše ali prestavi skoro doslovno cele strani, temu se spodobi, da pod črto ali drugod kratko omeni pravega avtorja. Na to

dolžnost bi bil poročevavec književnega odseka lahko opozoril ali pisatelja ali družbeni odbor.

Suum cuique!

Lj. Hauptmann.

Ilešič dr. Fr.: O izvoru Vrazova „Babjega klanca“. Zagreb 1904. G. dr. Fran Ilešič je priobčil v 4. knjigi »Gradje za povijest književnosti hrvatske« razpravo, v kateri razmotruje, v katero dobo spada dogodek, ki ga opeva Vraz v »Babjem klanecu« in koliko odgovarja zgodovinski resnici, kolikor ga je pa pesnik izpremenil in izkitil. Posledek njegove raziskave je, da ta dogodek ne spada v l. 1664, ko bi bili Turki po bitki pri Sv. Gothardu zablodili v Slov. gorice, kakor to razlaga Danjko v svojih kronikah. Tudi l. 1683. niso Turki došli v Slov. gorice. Sploh pa Vraz ni mislil na Turke, ampak na ogrske vstaše iz Sp. Lendave. Bodisi da je Vraz povzel dogodek iz kronik ali iz ljudskega pripovedovanja, toliko je s pesniško slobodo spremenil pripoved, da je mesto Turkov vzel Madžare, ker to je bilo bolj aktualno. Sicer se pa to vjema z zgodovinsko resnico, ker so ogrski vstaši pogosto plenili po naših krajih pomešani s Turki. Najhujše so razsajali l. 1605. in 1704. Zgodovinsko jedro pripovedi je, da je sovražnik bil res poražen v klanecu pri Jeruzalemu in da so ga žene premagale.

V 162. knjigi »Rada« je pa isti pisatelj priobčil zanimivo studijo „Hrvatski utjecaji u starim istočno-štajerskim tekstovima“, ki je tudi izšla v posebnem odtisku. Pod »istočno-štajerskim« narečjem razumeva gospod pisatelj govorico ptujskega, ljutomerskega in ormoškega okraja ter opozarja na hrvaško-kajkavski vpliv v sledečih spomenikih: 1. velikonedeljska prisega iz leta 1570., katero je priobčil M. Slekovec v »Izv. muz. društva za Kr.« l. 1898; 2. tožba Središčanov proti ormoškemu graščaku iz l. 1648, priobčil M. Slekovec v »Kresu« l. 1882; 3. odlomek slovenskega prevoda evangelija, našel M. Slekovec v Ljutomeru in priobčil »Dom in Svet« na platnicah l. 1896; 4. pravila bratovščine sv. Florijana v Središču iz l. 1705, sedaj prvokrat priobčena; 5. oporoka Miha Modrinjaka iz l. 1713, tudi prvokrat objavljena; 6. dve središki prisegi iz 18. stoletja, priobčeni že v »Kresu« l. 1882; 7. prošnja Matija Čoliča na središkega župana iz l. 1776, sedaj prvič izdana; 8. pismo ormoškega graščaka središkemu županu iz l. 1643, priobčeno že v »Slov. Gospodarju« l. 1879; 9. v dodatku je priobčena oporoka Nikolaja Starega, ki je bil rojen v Središču in je umrl kot župnik v Bisagi v Zagorju l. 1731.

S to razpravo je g. dr. Ilešič podal znaten donesek k poznavanju kulturnih odnošajev med Hrvaško in štajerskimi Slovenci v prejšnjih stoletjih.

F. K.

Martić Grga, Zapamčenja (1829—1878). Po kazivanju avkrovom zabilježio Janko Koharić. U Zagrebu, Nakladom Gjure Trpinca 1906, 119 str. Cena 1 K 60 h.

Dne 30. avgusta 1905 je umrl v samostanu Kreševu v Bosni v visoki starosti 83 let junaški bosenski »Homer«, frančiškan Grga Martić, pesnik »Osvetnikov«, ki je igral v svoji domovini važno ulogo, ko se je sredi 19. veka pripravljala okupacija Bosne in Hercegovine.

Že l. 1901. je poslalo društvo hrvatskih književnikov pokojnega profesorja dubrovniške gimnazije Janka Koharića v Kreševo, da čuje iz ust Martića samega njegove spomine. Koharić je stenografiral, potem stenogram prepisal, a za tisk priredil je Martićeva »Zapomčenja« (Spomine dr. Ferdo Šišić.

V pet oddelkov je razdelil Šišić Martićeve memoarje. V prvem oddelku pripoveduje osobito o odporu bosanskih velikašev zoper reforme sultana Mahmuda II. (1826), v drugem o strahu pred »panslavizmom«, ki je vsled dogodkov l. 1848. prevzel porto (usodo frančiškana Jukića), v tretjem o poturčenem Hrvatu Osman paši (1860—1869), v četrtem o početku vstaje hercegovinske, v petem o okupaciji sami; Martić je bil med tistimi Bosnjaki, ki so se šli takrat poklonit našemu cesarju.

Knjiga daje literarnemu zgodovinarju ozadje Martićevega pesniškega delovanja in je zato zanj baš tako zanimiva kakor za pravega zgodovinarja. Memoarji sicer zro dogodke v subjektivni luči, a so baš radi tega in pa radi epizodnega značaja često ugodno čtivo. *F. I.*

Popović Pavle, Pripovetka o devojci bez ruku. Studija iz srpske i jugoslovenske književnosti. Nagradjeno iz fonda D-ra Ljubomira Radivojevića. Beograd. 1905. 8°, 123 str. Cena 2 dinara.

Pripovedka o kralju, ki hoče vzeti svojo hčer za ženo, se nahaja v srednjeveški francoski, latinski, italijanski, španski, nemški, angleški in grški književnosti in jo je literarna zgodovina za te jezike že mnogo obdelovala. Pavle Popović, profesor na vseučilišču begradskem, jo je v pričujočem delu obdelal oziraje se na staro jugoslovansko, osobito srbsko literaturo. Na str. 109.—113. navaja tudi, kar je zasledil sličnega v slovenskih pravljah. *F. I.*

Društvena poročila.

Poroča društveni tajnik.

1. Odborova seja dne 3. januarja 1905.

Navzoči: predsednik dr. P. Turner, podpredsednik ravn. H. Schreiner, tajnik prof. Fr. Kovačić, urednik prof. A. Kaspret, blagajnik dr. R. Pipuš, g. Mat. Ljubša, dr. K. Vrstovšek, g. J. Vreže, g. G. Majcen.

Sklene se, ravnatelju deželnega arhiva in velezaslužnemu štajerskemu zgodovinarju g. Josipu pl. Zahnu povodom

njegovega umirovljenja poslati pismeno zahvalo za postrežljivost in usluge, ki jih je storil kot ravnatelj domačim zgodovinarjem.

Blagajnik položi račun za l. 1904, ki se glasi:

A. Dohodki:		B. Izdatki:	
	K v		K v
Prebitek iz l. 1903	747 68	Izkopavanje starin	19 60
Doplačana udnina za		Nakup starin	40 —
l. 1903	5 —	» knjig	13 —
Doneski čl. za l. 1904		vezava knjig	66 60
a) dosmrtnih	200 —	Tisek 1.—2. snopiča	
b) letnih	1353 10	»Časopisa«	486 70
c) podpornih	23 50	Tisek 3.—4. snopiča	
Predplačana udnina		»Časopisa«	499 30
za l. 1905	105 —	Ponatisi	31 50
Naročnina za »Časo-		Pohištvo	78 10
pis«	21 20	Poslovne tiskovine in	
Kupnina za prodane		poština	256 08
knjige	38 90	Postrežba	20 83
Obresti	17 03		
		Skupaj	1511 71
Skupaj	2511 41		
Ako se od dohodkov	2511 41 K		
odštejejo stroški	1511 71 »		
		ostane	999 70 K,

katera svota je naložena deloma v mariborski posojilnici, deloma v c. kr. poštni hranilnici.

Pregledovalci računov so račun pregledali in podpisali, zato ga odbor odobri in blagajniku izreče zahvalo.

Nakup starin v znesku 40 K se naknadno odobri.

Z ozirom na pičla gmotna sredstva se določi sotrudnikom pri »Časopisu« pisateljska nagrada 32 K za tiskano polo, le v posebnih slučajih se sme z izrečnim dovoljenjem odborovim ta svota prekoračiti. Na to se sotrudnikom l. 1904 razdeli nagrade 600 K.

Sklene se, l. 1905 izdati tudi 1. zvezek poljudne »Zgodovinske knjižnice« in sicer navod za kronike, katerega je sestavil odbornik Matija Ljubša ter ga pregledali gg. Ant. Kaspret, Fr. Kovačič, A. Stegenšek. — Na predlog tajnikov se sklene tudi sestaviti in izdati seznamek vseh člankov v slovenskih listih, ki se tičejo spodnještajerske zgodovine. Delo prevzame prof. dr. K. Vrstovšek.

Zaradi društvenih prostorov se sprejme predlog dr. R. Pipuša, naj se vloži pismena prošnja na ravnateljstvo mari-borske posojilnice, da v Narodnem domu društvu brezplačno ali vsaj za nizko ceno odstopi nekaj prostora, ker ima Narodni dom namen, da imajo v njem zavetje domača kulturna podjetja. — Dalje se sklene, spopolniti v društveni knjižnici razne publikacije graškega historičnega društva in v domačih listih objaviti prošnjo na slovenske pisatelje, da poklonijo društveni knjižnici po eden izvod svojih publikacij.

Spomin 500letnice rojstva slavnega humanista Šilvija Piccolomini se sklene proslaviti s posebnim predavanjem, za katero se naprosi prof. g. dr. A. Medved.

2. Odborova seja dne 14. februarja 1905.

Navzoči: podpredsednik g. Schreiner, prof. Kaspret, prof. dr. Vrstovšek, g. Majcen, dr. Pipuš, prof. Kovačič, prof. Stegenšek. Mesto zadržanega predsednika predseduje g. H. Schreiner. Na znanje se vzame zahvalno pismo J. pl. Zahna, ki ga je bil doposlal društvu. K društvu je pristopilo 23 novih rednih udov. Deželni zbor je podaril društvu za l. 1905 podpore 200 K. Sklene se, tudi na c. kr. učno ministerstvo vložiti prošnjo za podporo. Ponudba »Styrie« za tiskanje »Časopisa« se odkloni in sklene, da se »Časopis« tiska še naprej v Cirilovi tiskarni. Sklene se, da društvena poročila pridejo vsa skupaj v zadnji zvezek »Časopisa.« Glede »Zgodovinske knjižnice« se še določijo nekatere formalnosti in sklene, da se tiska 1. zvezek v 1000 izvodih.

3. Odborova seja dne 9. Julija 1905.

Navzoči gg.: dr. Turner, H. Schreiner, dr. Vrstovšek, prof. Kovačič, G. Majcen, A. Stegenšek. Predsednik poroča, da je pri ravnateljstvu posojilnice osebno posredoval zaradi prostorov v Narodnem domu in da je posojilnica voljna dati prostore, ne pa tako gostilniški konzorcij. O tej zadevi se razvije daljša debata ter koncem priporoča prof. Kovačič, naj se popularizuje ideja južnoštajerskega narodnega muzeja ter v ta namen zbirajo doneski in izdajo posebne razglednice.

Za »Zgodovinsko knjižnico« je sprejet naslednji načrt: I. oddelek: pomožna histor. znanstva; II. oddelek: gospodarska zgodovina; III. oddelek: politična zgodovina; IV. oddelek: kulturno-literarna zgodovina.

G. H. Schreiner predlaga, naj bi sedaj začel delovati odsek za krajepisni slovar in priporoča, naj se Južni Štajer

razdeli v 6 skupin, ki bi se opisale prirodoslovno, krajepisno in zgodovinsko. Natančnejši načrt se prepusti dotičnemu odseku.

Pohvalno se vzame na znanje, da je preč. gosp. Lovro Herg, stolni prošt lavant., poklonil društveni knjižnici vse letnike »Slov. Gospodarja«; ker pa so nekateri bili nepopolni, je dotične kupil tajnik od posestnika Fr. Juga v Sestržah pri Šmarju. Ta nakup se odobri.

Ob smrti biskupa Strošmajerja je društvo brzojavno izrazilo svoje sožalje jugoslovanski akademiji v Zagrebu, ki je društvu izrekla za to tudi zahvalo. Na znanje se vzame pristop dveh novih rednih udov in razna darila za muzej in knjižnico.

Glede občnega zbora se sprejme predlog tajnikov, da se vrši v Celju meseca oktobra ter se na dnevni red postavi predavanje o celjskih grofih in njih razmerju do jugoslovanskih dežel, poročilo o smotru in delovanju »Zgodovinskega društva« in pa slučajnosti.

Sprejme se tudi predlog, naj bi se v Mariboru prirejala zistematična predavanja o domači zgodovini ter se za to oglase prof. dr. Vrstovšek, G. Majcen in prof. Stegenšek.

4. Predavanje v Mariboru.

Dne 23. sept. t. l. je predaval v mali dvorani Narodnega doma v Mariboru prof. dr. K. Vrstovšek o dr. Matiji Prelogu (kulturno-zgodovinska in životopisna črtica). Začetkom je poudarjal predavatelj važnost životopisnih črtic, ki so naravnost zgodovinsko-kulturnega pomena, in se je opiral za razne podatke svojega predavanja na dnevnik, katerega je pisal dr. Prelog l. 1843. V njem opisuje Prelog svoja mladostna leta, ki zanimajo tem bolj, ker vpleta razne dogodke svoje mladosti in natanko opiše ljudske šege, navade, šolstvo in druge strani kmečkega življenja zlasti iz bližnje okolice rojstnega kraja Hrastja, kjer se je rodil 27. sept. l. 1813. Spomini segajo v začetek 19. stoletja, ker navaja natanko tudi življenje svojega kmečkega očeta. Zlasti so poučni podatki o tedanjem šolstvu na deželi in v bližnjih trgih in mestih n. pr. pri Sv. Križu, pri Kapeli, v Radgoni, Cmureku, Varaždinu in Gradcu, kjer se je šolal Prelog. Vseučilišče je študiral na Dunaju in bil promoviran doktorjem zdravilstva 15. junija l. 1841.

Nameraval je mladi doktor ostati na Dunaju, toda njegov sestrič Anton Missia, bogoslovec 3. leta, ga je l. 1842. ob

svoji primiciji zvalil v domovino; naselil se je v Ljutomeru, kjer je prestal mnogo bridkega, zlasti l. 1848. Zanimivo je predavatelj pojasnil njegovo stališče nasproti ilirizmu in razvoj njegovega političnega mišljenja s pismi, katera je pisal Prelog Stanku Vrazu. Leta 1848. je dr. Prelog preprečil v Ptujju volitev državnega poslanca za Frankobrod in pregovoril volilce, da niso odposlali v ta zbor nobenega zastopnika. Velika nevarnost mu je pretila meseca avgusta istega leta; napadli so njega in slovenske dijake tržani; moral je bežati in zapustiti Ljutomer. Do l. 1849. je bil v Veržeju, kjer je videl bitko cesarskih vojakov z Mažari. Čez leto dni se naseli v Mariboru, kjer je ostal do svoje smrti 27. januarja l. 1872.

Prelogovo delovanje v Mariboru je spojeno z narodno probujo, ki se je širila iz tega mesta po Spodnjem Štajerju. Bil je steber mariborske čitalnice, ki je bila zlasti v tej dobi torišče slovenskih rodoljubov, bil je pozneje vnet in delaven odbornik katoliškega političnega in katoliškega tiskovnega društva in deželni poslanec za ljutomerski okraj.

Največ zaslug si je pridobil za probujo spodnje-štajerskih Slovencev z ustanovitvijo »Slovenskega gospodarja« l. 1867. Prof. Vrstovšek označi Preloga kot najidealnejšega urednika, povdarjajoč njegove vrline, njegov neustrašen nastop povsod, kjer je bilo treba braniti pravice slovenskega jezika in slovenskega naroda. Predavatelj je vpletal tudi zgodovinske črtice »Gospodarja« samega, podal natanki razvoj tega lista in naštel posamezne pisatelje in ukovite članke iz prve dobe. Konečno še pojasni ostalo Prelogovo pisateljstvo, popravi nekatere pomote Jurčičevega in Trstenjakovega življenjepisa o Prelogu in konča svoje predavanje s pozivom na uredništvo »Slov. Gospodarja«, da se spominja ob 40letnici svojega lista svojega ustanovitelja in prvega urednika.

5. Občni zbor dne 22. oktobra 1905 v Celju.

Predsednik pozdravi mnogoštevilno občinstvo, rekoč, da si društvo šteje v čast, da ima priložnost predstaviti se celjskim rojakom ter zborovati v tako znamenitem zgodovinskem mestu.

Na to predava dr. K. Vrstovšek o celjskih grofi¹ in njih razmerju do jugoslovanskih dežel. Po

¹ Njegovo predavanje je priobčil »Narodni koledar« v Celju, »Zg. dr.« ga je dalo ponatisniti v posebnih izvodih, ki se dobivajo pri »Zg. dr.« po 10 v, po pošti 13 v.

kratkem uvodu o pomenu celjskega mesta v rimski dobi je govornik kratko orisal zgodovino graščakov v Sav. dolini in potem prestopil na celjske grofe. Sreča jim je bila mila, da so se v kratkem povzpeli do velikanske moči. Vsled tega so se prevzeli, postali brezozirni in okrutni, kar je bila njih poguba. Njih obsežno ozemlje je tvorilo posebno celoto ter spajalo Hrvate in Slovence. Bili so v krvni zvezi z bosanskimi in poljskimi kralji ter s cesarsko habsburško rodovino.

Doba celjskih grofov je za Jugoslovane večje važnosti nego rimska; njih zgodovina je obširna in znana, treba je le opozarjati na razmerje tega rodu z Jugoslovani in naglašati, da je došel ta neznatni rod Žovneških gospodarjev iz tako malega početka do tolike mogočnosti ravno med Jugoslovani. Začetkoma širijo ti gospodarji svoje imetje z marljivostjo, neumorno delavnostjo in vztrajnostjo, kupujejo gradove ali jih podedujejo, a zadnji knezi ropajo in plenijo s slavohlepnostjo in poželjivostjo brez konca in kraja. Leta 1341. jih je povzdignil cesar Ludovik IV. v grofovski stan; pozneje so bili bani slovenski, bani hrvaški, postali so ogrski baroni l. 1430., cesar Sigismund jih je poknežil, in zadnji Celjan Ulrik je bil kraljev namestnik v Avstriji in celo na Ogrskem. Ko je bil na višku svoje slave, so ga ubili Ogrji l. 1456. v Belgradu. Ž njim je propadlo tudi celjsko gospodstvo. Zlasti je mnogobrojno občinstvo z zanimanjem poslušalo govornikovo razmotviranje o stremljenju Celjanov na jugu in pa njegova izvajanja o idealni državi, kakor so si jo nameravali ustvariti Celjani, ker bi jo tvorilo le eno, jugoslovansko pleme. Taka država bi bila tedaj vplivala na ves razvoj srednjeevropskih dežel. Sledovi Celjanov se poznajo le še na razvalinah in pa v pripovedkah in pesmih, katere hrani slovensko slovstvo.

Po predavanju je poročal društveni tajnik o smotru in delovanju »Zg. dr.« Društveni delokrog se razteza na dve stroki: zgodovino in narodopis. Z ozirom na naše dejanske razmere mora društvo gojiti obe stroki v dvojni smeri: znanstveno-strokovno in poljudno, da popularizira znanstvene posledke. Znanstveno obdeluje domačo zgodovino »Časopis«, katerega redni udje dobivajo zastonj. Tiska se v 700 izvodih. Kritika se je o njem sploh pohvalno izrazila.

V poljudni smeri je letos društvo začelo izdajati »Zgodovinsko knjižnico.« Pred vsem hoče društvo s to knjižnico vzbuditi zmisel in zanimanje v širjih slojih za domačo zgodovino ter podati tudi potrebna navodila. Ni dovolj, da se pre-

iskužejo dogodki minulih časov, ampak skrbeti moramo, da tudi potomstvu zapustimo spomine naših časov. Zatorej se je odbor odločil, izdati najprej navodilo za sestavljanje kronik. Knjižica se je tiskala v Celju v 1000 izvodih. Cena je nenavadno nizka (20 v), da bi se tem bolj razpečala. Prvi oddelek bo obsegal pomožna zgodovinska znanstva kakor: navod o prazgodovinskih izkopinah, navodilo za arhive, heraldiko, navodilo za narodopis i. t. d. Drugi oddelek bo v poljudni obliki obravnaval gospodarsko zgodovino, tretji politično, četrti kulturno in literarno.

Odbor se že dalj časa peča s tretjo znanstveno publikacijo, to je krajepisni slovar, kjer bi se kratko pa jasno opisala cela Južna Štajerska v zemljepisnem, zgodovinskem, narodopisnem, naravoslovnem oziru, razložil bi se postanek imen i. t. d. Ker pa nekaj sličnega pripravlja Matica Slovenska, še ta stvar ni dozorela. V daljni bodočnosti še čaka društvo objavljane arhivalnega gradiva, zgodovina posameznih župnij in občin i. t. d.

Poročevalec našteje tudi predavanja, ki jih je društvo doslej priredilo in s katerimi skuša v občinstvu pospeševati poznavanje domače zgodovine. Glede knjižnice opozarja poročevalec na resolucijo lanskega občnega zbora: »Vsi rodoljubi se prosijo, da svoje knjige in zbirke, zlasti zgodovinske, za slučaj smrti prepuste društvu, ker se le prepigostoma take reči pozgube ali pridejo v nepoklicane roke«.

Rednih udov je doslej 305, izmed teh nam je od lanskega občnega zbora smrt ugrabila štiri in ti so: Dr. Jernej Glančnik, odvetnik v Mariboru, Ferd. Majcen, gimn. prof. v Ptujju, dv. sv. dr. Gregor Krek, c. kr. vseuč. prof. v p. v Ljubljani, Josip Žičkar, državni poslanec in dekan v Vidmu. Trije udje so pa naznanili izstop.

Kar se tiče narodopisa, ki tudi spada v delokrog »Zg. dr.«, se doslej ni moglo kaj posebnega storiti, ker je še pri nas v tem oziru premalo zanimanja. In vendar je ta stroka ravno za nas silno velike važnosti. Naše ljudstvo je treba proučevati, in ko spoznamo ljudsko dušo, se na podlagi teh rezultatov mora zasnovati dobro premišljena politična taktika, javna vzgoja, izobrazba in socijalna organizacija. Ako naše slovensko ljudstvo primerjamo s Hrvati, Čehi, Nemci, Madžari in Italijani, opazimo, da pri nas (zlasti na Štajerskem) primeroma najhitreje gine narodna noša, narodna pesem in pripovedka, narodne šege in razne patriarhalne institucije. Češko ljudstvo je gotovo izmed prvih, kar se tiče izobrazbe,

pa vendar se mnogo bolj drži svojih očetovskih običajev, slično Madžari in Italijani, naš človek pa postane kar čez noč v noši in običajih kozmopolit. Prav dobro so pa že etnografi opazili, da je opustitev narodne noše in domačih običajev v ozki zvezi z zatajenjem narodnosti in celo vere.

Med germanskimi in romanskimi narodi je narodopisje že silno napredovalo, med Slovani so pa v tem oziru zlasti Čehi vzor. Pojdimo torej v šolo k Čehom in proučujmo svoje ljudstvo! Zanimati nas mora cel človek, opazovati moramo njegov tip, postavo, mišljenje in čutenje, pravne in нравne nazore, njegovo bivališče in delo, njegove igre in zabave, njegovo lepoticje, način življenja ob delavnikih in praznikih, zanimati nas mora vsaka vas, vsaka okolica, vsak okraj. Tako spoznamo sestavine narodove kulture ter njene solnčne in senčne strani. Ni se treba sramovati in prikrivati, če najdemo pri tem tudi tuje elemente, saj noben narod nima čisto samosvoje kulture, ki je občečloveško delo, ampak narodopisca zanima, kaj je kateri narod od svojega doprinesel k občni kulturi, odkod in po kateri poti je dobil tuje primese, kako si jih je asimiral. Za nas štajerske Slovence bi bilo na primer sila zanimivo zbrati in popisati one elemente, v katerih se ob narodni meji ločijo Slovenci od Nemcev, in kaj so dobili eni od drugih. Narodopis tudi nikakor ni mrtev predmet, ki bi zanimal le teoretičnega strokovnjaka, marveč je aktualne, praktične važnosti. Ako se enkrat zbero domači motivi v ornamentiki, pri pohištvu, stavbah, obleki, orodju i. t. d., tedaj bi bila dolžnost domačih obrtnikov in trgovcev te elemente uporabiti, ne pa vtihotapljati nemških in angleških reči in tako nehote krušiti mozaik narodnega življenja.

Naša duhovščina, učitelji, pravniki, zdravniki i. t. d., ki po svoji službi mnogo občujejo z narodom, lahko brez velikega truda storé mnogo za domači narodopis, kakor Čehi. Saj imajo celo tlačeni Slovaki v Turčanskem Sv. Martinu svoj narodnopisni muzej in, kar je zanimivo, so zlasti slovaške dame mnogo storile na narodopisnem polju.

Traba je le nekoliko požrtvovalnosti in podjetnosti, pa bi se brez velikega truda dale tudi pri nas po češkem vzorcu prirediti krajevne razstavnice, oziroma zbirke, ki bi predstavljale narodno življenje večjih in manjših skupin, na primer Pohorje, Savinjska dolina, Slovenske gorice, Mursko polje i. t. d. Iz teh razstav in zbirk pa bi se dal napraviti južnostajerski narodopisni muzej.

Za tajnikom poda blagajnik začasen pregled o društvenem imetju, končni račun se sklene šele ob novem letu. Povabi navzoče, da s prispevki podpirajo društvo, kupujejo društvene tiskovine in pristopajo kot udje.

Pri slučajnostih se nihče ne oglasi k besedi, zatorej predsednik zaključi zborovanje.

6. Odborova seja dne 22. oktobra 1905

se je vršila takoj do občnem zboru v Celju. Navzoči: Predsednik dr. Turner, podpredsednik H. Schreiner, tajnik prof. Kovačič, blagajnik dr. Pipuš, knjižničar prof. Stegenšek, prof. Kožuh, dr. Vrstovšek. Zapisnik zadnje seje se odobri. Vzame se na znanje in odobri nakup raznih starin. Prof. Kožuh naznani stroške za lepake povodom občnega zbora in pa da je pridobil nek rimski kamen za društvo. Od nekega uda predloženi načrt za krajepisni slovar se izroči v presojo g. Majcenu, da o njem poroča. Rešijo se še nekatere društvene formalnosti in zaradi poznega časa seja zaključijo.

Imenik društvenikov.

Redni udje.¹

Akademija slov. bogoslovcev v Celovcu.	Brezovšek Martin, župnik pri Sv. Martinu na Poh.
Apih Jožef, c. kr. prof. v Celovcu.	Brolih Luka, c. kr. gimn. prof. v Pazinu.
Aškerc Anton, arhivar v Ljubljani.	Brumen dr. Anton, odvetnik v Ptuju.
Atteneder Josip, župnik na Polzeli.	Cajnkhar Jakob, župnik v Središču.
Avsec Fran, župnik pri Sv. Juriju p. Kumnom.	Cajkno Valentin, katehet v Varaždinu.
Barle Janko, nadb. arhivar v Zagrebu.	Cerjak Fran, kapelan v Šmarju.
Baš Lovro, c. kr. notar v Celju.	Cerjak Josip, župnik v Rajhenburgu.
Bohak Fran, m. kapelan v Mariboru.	Cestnik Anton, c. kr. gimn. prof. v Celju.
Bohanec Ivan, župnik pri Svetinjah.	Chloupek dr. Karol, zdravnik v Ljutomeru.
Bohinc Fil. Jakob, vpok. stolni župnik v Braslovčah.	Christalnigg grof Oskar, graščak v Gorici.
Bosina Ivan, kapelan pri Sv. Juriju v Sl. gor.	Cilenšek Alojzij, župnik v Poličanah.
Brenčič dr. Alojzij, odvetnik v Celju.	

¹ Dostmrtni udje so zaznamovani z ležečimi črkami.

- Čebašek Jakob, kapelan v Dobovi.
 Čede Josip, župnik v Studenicah.
 Čitalnica narodna v Celju.
 Čižek Alojzij, katehet v Mariboru.
 Čižek Josip, dekan v Jarenini.
- Dečko dr. Ivan, advokat v Celju.
 Dobrovc Josip, m. kapelan v Celovcu.
- Dovnik Fran, dekan v Gor. gradu.
- Ferk Feliks, zdravnik v Mariboru.
 Feuš dr. Fran, prof. bogosl. v Mariboru.
- Firbas dr. Fran, c. kr. notar v Mariboru.
- Fišer Andrej, župnik v Ribnici.
 Flek Josip, prošt v Ptuju.
- Florjančič Josip, kapelan v Št. Juriju ob Taboru.
- Frangelj Jernej, župnik pri Sv. Marjeti.
- Franc-Jožefova šola v Ljutomeru.
 Frančiškanski samostan v Mariboru.
- Fras Marko, c. kr. knjigovodja v Šoštanjju.
- Gaberc Simon, dekan v Mariboru d. br.
- Glaser dr. Ivan, advokat v Mariboru.
 Globočnik Anton pl. Sorodolski, dv. sv. na Dunaju.
- Gomilšek Fran, kapelan pri Sv. Benediktu.
- Gorišek Ivan, vikar v Celju.
- Gorup Josip, učitelj na Polenšaku.
 Gregorec dr. Anton, zdravnik v Ptuju.
- Gregorec dr. Lavoslav, kanonik in dekan v Novi cerkvi.
- Gregorc Pankracij, župnik v Venčesu.
- Grossman dr. Karol, advokat v Ljutomeru.
- Gruden dr. Josip, prof. bogosl. v Ljubljani.
- Hajšek Anton, č. kanonik v Slov. Bistrici.
- Haubenreich Alojzij, kn.-šk. ekspeditor v Mariboru.
- Hauptmann Fran, c. kr. profesor v Gradcu.
- Hebar Fran, župnik na Sp. Polskavi.
 Herg Lovro, stolni prošt v Mariboru.
- Hirti Fran, župnik v Slivnici.
 Hohnjec dr. Josip, prof. bogoslovja v Mariboru.
- Horjak Janez, kapelan pri Kapeli.
 Horvat Friderik, župnik v Št. Lovrencu na Poh.
- Hrastelj Gregor, župnik v Selnici.
 Hrašovec Fran, c. kr. okr. sodnik v Gradcu.
- Hrašovec dr. Juro, advokat v Celju.
 Hrašovec dr. Silvin, sodnik v Mariboru.
- Hribar Ivan, župan v Ljubljani.
 Hribovšek Karol, stolni dekan v Mariboru.
- Hrzič Anton, prof. v Lunovcu pri Vel. Nedelji.
- Ilešič dr. Fran, c. kr. učit. prof. v Ljubljani.
- Irgl Fran, župnik na Sladki gori.
- Jager Avguštin, kapelan v Hajdini.
 Janežič Rudolf, spiritual v Mariboru.
- Jankovič dr. Fran, zdravnik v Kozjem.
- Janžek Eduard, župnik pri Sv. Marjeti nad Laškim.
- Janžekovič Jožef, kapelan pri Sv. Križu pri Slatini.
- Janžekovič Lovro, župnik v Veržeju.
 Janžekovič Vid, kapelan pri Sv. Jakobu v Sl. gor.
- Jazbec Anton, župnik v Sl. Gradcu.
 Jazbinšek Fran, gimn. v Mariboru.
- Jeglič dr. Anton Bonaventura, knezoškof v Ljubljani.

- Jelšnik Ivan, kapelan pri Sv. Juriju ob južni žel.
- Jerovšek dr. Anton, real. prof. v Mariboru.
- Jerovšek Fran, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
- Jossec Ljudevit, c. kr. poštini ofic. v Mariboru.
- Jurčič Josip, dekan v Vuzenici.
- Jurko Ivan, kapelan na Sladki gori.
- Jurkovič Martin, dekan v Ljutomeru.
- Jurtela dr. Fran, odvetnik v Ptuj.
- Kac dr. Viktor, zdravnik v Mariboru.
- Kapler Ivan, župnik pri Sv. Jakobu v Sl. gor.
- Karba Matija, župnik v Zrečah.
- Kardinar Josip, c. kr. gimn. prof. v Celju.
- Kaspert Anton, c. kr. gimn. prof. v Gradcu.
- Kavčič Jakob, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
- Keček Andrej, provizor v Stopercah.
- Kelemina Matija, župnik v Št. Ilju.
- Klasinc dr. Ivan, odvetnik v Gradcu.
- Koblar Anton, dekan v Kranju.
- Kocbek Anton, župnik pri Sv. Križu.
- Kociper Anton, kapelan pri Sv. Lovrencu na Dr. p.
- Kociper J. Ev., kapelan v Ljutomeru.
- Kokelj Alojzij, župnik v Vurbergu.
- Kolar Anton, župnik na Koblju.
- Kolar Vinko, provizor pri Sv. Pavlu pri Preboldu.
- Kolarič Anton, gimn. prof. v Ptuj.
- Kolarič Josip, župnik pri Sv. Martinu na Paki.
- Kolšek dr. Josip, advokat v Laškem.
- Kolšek Vinko, c. kr. notar v Šoštanju.
- Kočevar Makso, učitelj v Šoštanju.
- Komljanec dr. Josip, prof. v Ptuj.
- Koropec Ivan, učitelj v Šoštanju.
- Korošec dr. Ant., urednik v Mariboru.
- Kos Alojzij, župnik pri Sv. Martinu.
- Kos dr. Fran, c. prof. v Gorici.
- Kosar Jakob, župnik v Žičah.
- Kosi Jakob, kapelan v Celju.
- Košan Janko, c. kr. prof. v Mariboru.
- Kotnik Fr., stud. phil. v Gradcu.
- Kovačič dr. Fran, prof. bogosl. v Mariboru.
- Kozelj Fran, kapelan v Središču.
- Kozinc Ivan, župnik v Slivnici pri Celju.
- Kožuh Josip, c. kr. gimn. prof. v Celju.
- Kranjc Josip, kapelan pri Sv. Petru pri Mariboru.
- Kronvogel dr. Josip, c. kr. sod. svet. pri Sv. Lenartu.
- Kropivšek Val., kapelan v Škalah.
- Krošelj Fran, kapelan v Marenbergu.
- Kruljc Fran, kapelan v Mariboru.
- Krušič Ivan, vpok. gimn. prof. v Celju.
- Krušič Jakob, župnik v Št. Andražu pri Velenju.
- Kukovec dr. Vekoslav, odv. kand. v Celju.
- Kukovič Anton, nadučitelj na Polenšaku.
- Kumer Karol, župnik v Prihovi.
- Lah Martin, župnik pri Mar. Snežni.
- Landergott p. Emerik, frančiškan v Brežicah.
- Lasbacher Ivan, trgovec v Slov. Bistrici.
- Lasbacher Josip, kapelan pri Sv. Antonu v Sl. gor.
- Leber Fran, župnik pri Sv. Janžu pri Sp. Drgrd.
- Lednik Anton, župnik v Ločah.
- Lekše Fran, župnik v Lučah.
- Lenart Janez, nadžupnik pri Sv. Martinu.
- Lenart Martin, kapelan v Selnici ob Dr.

- Lendovšek Mihael, župn. v Makolah.
Ljubša Matija, kurat v Gradcu.
- Lom Fran, župnik pri Sv. Petru na
Kron. gori.
- Lončarič Josip, kapelan v Trbovljah.
Lorenčič V., kapelan v Rajhenburgu.
- Majcen Gabriel, c. kr. vadm. učitelj
v Mariboru.
- Majcen Josip, kanonik v Mariboru.
Majhen Josip, nadučitelj v pok. v
Studenicah.
- Majžer Anton, c. kr. gimn. prof. v
Pazinu.
- Markošek Ivan, vikar v Mariboru.
Marzidovšek Jakob, voj. duhovnik
v Mariboru.
- Matek Blaž, c. kr. gimn. prof. v
Mariboru.
- Matek dr. Martin, kanonik v Mari-
boru.
- Mayer Dr. Fran, odvetnik v Šoštanju.
Medved dr. Anton, c. kr. gimn. prof.
v Mariboru.
- Menhart J., župnik pri Vel. Nedelji.
Meško Martin, župnik pri Kapeli.
Mihalič Josip, župnik pri Sv. Barbari.
Mikl Fran, trgovec pri Sv. Marjeti.
Misijonska hiša v Studencih pri
Mariboru.
- Mlakar p. Bernardin, frančiškan v
Gorici.
- Mlakar dr. Ivan, kanonik v Mariboru.
Močnik Fran, kapelan pri Sv. To-
mažu.
- Moravec Fran, stolni župnik v Mari-
boru.
- Mraz Tomaž, nadžupnik v pok. v
Selnici.
- Mrkun Anton, kapelan v Vel. Laščah.
Murko dr. Matija, c. kr. vseuč. prof.
v Gradcu.
- Napotnik dr. Mihael*, knezoškof
i. t. d. v Mariboru.
- »Naprej«, izobr. in zabavno društvo
v Gradcu.
- Ogradi Fran, opat v Celju.
- Orožen Fran, c. kr. učit. prof. v
Ljubljani.
- Osenjak Martin, župnik pri Sv. Petru
pri Radgoni.
- Ozmeč Josip, župnik pri Sv. Lov-
rencu na Dr. p.
- Pajk Milan, c. kr. prof. v Ljubljani.
Peisker dr. I., c. kr. vseuč. prof. v
Gradcu.
- Petelinšek Martin, kapelan pri Sv.
Magdaleni v Mariboru.
- Petovar Terezija, učiteljica pri
Kapeli.
- Pintarič Fran, dekan v Radgoni.
Pipuš dr. Radoslav, advokat v Mari-
boru.
- Pivec Štefan, župnik v Podčetrtku.
Planinc Fran, kapelan v Pišecah.
Plepelec Josip, kapelan v Slivnici.
Pleteršnik Maks, c. kr. g. prof. v p.
v Ljubljani.
- Ploj dr. Miroslav, dv. svetnik na
Dunaju.
- Podkrajšek Fran, železn. oficijal v
Ljubljani.
- Polak Fran, farmaceut v Ptuju.
- Posojilnica v Slov. Bistrici.
- » v *Brežicah*.
- » v Celju.
- » v Dolu.
- » v Konjicah.
- » v Ljutomeru
- » v Mariboru.
- » v Ormožu.
- » v Ptuju.
- » v Gornji Radgoni.
- » na Slatini.
- » Savinjska v Žalcu.
- Potovšek Josip, župnik v Artičah.
Potrč p. Rafael, minorit pri Sv. Vidu.

- Požar Alfonz, kapelan v Sl. Bistrici.
 Preglej Viktor, kapelan v Vuzenici.
 Presker Karol, kapelan v Bizeljskem.
 Pšunder Ferd., vikar v Ptuju.
 Pukl Jakob, tolmač v M. Enzersdorfu.
 Pučnik Anton, m. kapelan v Celju.
 Rabuza Anton, stud. phil. v Gradcu.
 Rančigaj Anton, župnik pri Sv. Petru v S. d.
 Rantaša Tomaž, posestnik v Seliščih.
 Ravnateljstvo c. kr. v Pazinu.
 Rath Pavel, župnik v Št. Ilju pri Turjaku.
 Rauter Jakob, kapelan v Št. Ilju v Sl. gor.
 Reich Anton, c. kr. blag. preds. v Ljubljani.
 Repolusk, Friderik, župnik pri Sv. Vidu.
 Robič Fran, dež. odbornik v Gradcu.
 Rojnik Štefan, rač. ofic. v Gradcu.
 Rosina dr. Fran, advokat v Mariboru.
 Rožman Janez, kapelan v Mozirju.
 Savinjska podružnica slov. plan. društva v Gornjem gradu.
 Serbec dr. Janko, zdravnik v Celju.
 Serbec dr. Josip, odvetnik v Celju.
 Schoepl dr. Ant. vitez v Ljubljani.
 Sigl Josip, župnik v Trbonjah.
 Simonič Fran, stol. vikar v Mariboru.
 Singer Štefan, župnik v Logavesi.
 Sinko Jožef, župnik pri Sv. Lovrencu.
 Sket dr. Jakob, c. kr. prof. v Celovcu.
 Slanc dr. Karol, advokat v Novem mestu.
 Slavič Fran, župnik pri Sv. Antonu.
 Slavič dr. Matija, katehet v Celju.
 »Slovenija«, akad. dr. na Dunaju.
 »Slovenska knjižnica ljubljanskih bogoslovcev« v Ljubljani.
 Somrek dr. Josip, ravnatelj tiskarne v Mariboru.
- Stern Jurij, kovaški mojster v Mariboru.
 Steska Viktor, kn. šk. dv. kapelan v Ljubljani.
 Sticker dr. Ljudevit, odv. kand. v Celju.
 Strelec Ivan, nadučitelj v Št. Andražu v Sl. gôr.
 Strgar Anton, kapelan v Mariboru.
 Stroj Alojzij, katehet v Ljubljani.
 Suhač dr. Anton, župnik pri Sv. Ani.
 Svet Alfonz, gvardijan v Gradcu.
 Šalamun p. Bernardin, kapelan pri Sv. Trojici v Halozah.
 Šijanec Anton, župnik pri Sv. Juriju v Sl. gor.
 Šinko Matija, prof. v p. v Središču.
 Škamlec Ignac, kapelan v Ljutomeru.
 Šlebinger dr. Janko, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.
 Šket Mihael, župnik v Loki.
 Šoba Alojzij, župnik v Zdolah.
 Šmid Miloš, župnik v Solčavi.
 Špindler Fran, kn. šk. rač. rev. v Mariboru.
 Schreiner Henrik, c. kr. učit. ravnatelj v Mariboru.
 Štrakl Matej, župnik pri Sv. Petru.
 Štrekelj dr. Karol, c. kr. vseuč. prof. v Gradcu.
 Štuhec Fran, kapelan pri Sv. Juriju na Šč.
 Tiplič dr. Fran, zdravnik pri Sv. Lenartu.
 Tomanič Janez, župnik pri Sv. Urbanu.
 Tomažič Ivan, kn. šk. dv. kapelan v Mariboru.
 Tomažič Marko, župnik v Pilštanju.
 Tombah Josip, župnik pri Sv. Petru p. Sv. gor.
 Tominšek dr. Josip, c. kr. prof. v Ljubljani.

- Srabočan Ant., kapelan v Konjicah.
 Stegenšek August, prof. bogosl. v Mariboru.
- Topolnik Ivan, kapelan v Šoštanju.
 Trop Ivan, vikar v Mariboru.
 Trstenjak Anton, kontrolor mestne hranilnice v Ljubljani.
 Trstenjak Alojzij, gimnazijec v Mariboru.
 Trstenjak Ernest, kurat v Gradcu.
Turner dr. Pavel, veleposestnik v Mariboru.
- Učiteljišče c. kr. v Mariboru.
 Ulčnik Martin, župnik v Doliču.
- Vihar Filip, župnik pri Sv. Martinu.
 Vodnik Hinko, c. kr. prof. v Celju.
 Vodošek Jos., kapelan pri Sv. Pavlu.
 Vogrin Ivan, kapelan pri Sv. Petru pri Radgoni.
- Voh Jernej, kanonik v Mariboru.
 Vojsk Alojz, župnik pri Sv. Kungoti.
 Volčič Miroslav, kapelan p. Sv. Vidu.
 Vošnjak dr. Josip, zdravnik v Sl. Bistrici.
- Vozlič Leopold, kapelan v Riegersburgu.
- Vovšek dr. Fran, c. kr. sodn. nadv. v Mariboru.
- Vraber Maks, kapelan v zavodu dell' Anima v Rimu.
- Vraz Anton, župnik pri Sv. Antonu v Sl. gor.
- Vrečko dr. Josip, odvetnik v Celju.
 Vreže Ivan, c. kr. učit. profesor v Mariboru.
- Vrhovnik Ivan, župnik v Ljubljani.
 Vrstovšek dr. Karol, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
- Weixl Josip, župnik pri Sv. Križu.
- Zamuda Alojzij, kapelan na Vranskem.
- Zavod šolskih sester v Mariboru.
- Zemljič Matija, provizor pri Sv. Jakobu ob Pesnici.
- Zidanšek Josip, prof. bogoslovja v Mariboru.
- Zdolšek Andrej, župnik pri Sv. Štefanu.
- Zdolšek Fran, župnik pri Sv. Juriju ob Tab.
- Zdolšek Fran, župnik v Št. Jerneju.
- Zmazek Fran, župnik pri Sv. Benediktu.
- Zupanič Jakob, župnik v Gotovljah.
- Žičkar Marko, kapelan v Konjicah.
- Žmavc dr. Jakob, c. kr. gimn. prof. v Kranju.
- Žunkovič Martin, c. kr. stotnik v Mostaru. 300

Umrlí rední udje:

- Glančnik dr. Jernej, odvetnik v Mariboru.
- Krek dr. Gregor, dv. svet., c. kr. vseuč. prof. v pok. v Ljubljani.
- Majcen Ferdinand, gimn. profesor v Ptujú.
- Malenšek Martin, župnik v Ljubljani.
- Žičkar Josip, poslanec in dekan v Vidmu.

Darila za muzej in knjižnico. Razne starine, novce, knjige, rokopise in izkopine so darovali muzeju sledeči p. n. gg.: Bahovec V., poštni uradnik v Mariboru; Berglauc Jan. iz Dobrine; Čavš Peter, uradnik pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Čede J., župnik v Studenicah; Damiš J., tržan pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Godec J., učitelj v Lembahu; Gregorc P., župnik pri Sv. Venčesu; Ilesič J., župnik pri Sv. Bolfenku pri Bišu; Janžekovič L., župnik v Veržeju; Janžekovič Vid, kapelan pri Sv. Jakobu v Slov. gor.; Jazbinšek Fr., šestošolec v Mariboru; Joherl J., župnik v Feldkirchenu pri Gradcu; Jug Fr., posestnik v Zadržah pri Šmarju; Jurčič J., nadžupnik v Vuzenici; Karba Dominik iz Babinec pri Ljutomeru; Kolednik J., župnik v p. pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Koroša Ivan, železničar v Mariboru; Kovačič dr. Fr., prof. bogosl. v Mariboru; Krajnc J., c. kr. kontrolor pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Krajnc Jožef, kapelan pri Sv. Petru pri Mariboru; Kropivšek Val., kaplan v Ptuju; Kurbus Marija pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Lesjak Martin, učitelj v Rušah; Lipovšek K., osmošolec v Mariboru; Lončarec, trgovec pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Lončarič Jožef, kaplan pri Sv. Petru pri Radgoni; Majcen G., c. kr. profesor v Mariboru; Meznarič Mat., provizor v Svičini; Muršec Martin, trgovec v Bišu; Ogrizek Fr., župnik v Črešnjah; Pavlin J. v Mariboru; Petrič Jožef, obč. predstojnik v Gornji Veličini; Pivec Št., župnik v Podčetrtku; Posojilnica v Mariboru; Rožman Fr., trgovec v Veržeju; Šijanec Anton, župnik pri Sv. Juriju v Slov. gor.; Štrakl Mat., župnik pri Sv. Petru pri Mariboru; Šuman Mat., veleposestnik pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Trstenjak Al., sedmošolec v Mariboru; Vaclavik Rob., župnik pri Sv. Lenartu nad Laškim; Vrabl Jožef, dijak v Mariboru; Žunko Jan., cerkovnik pri Sv. Marjeti ob Pesnici.

Cenjenim članom,

ki za leto 1905 še niso plačali udnine (udnina rednih članov znaša 5 K na leto in dosmrtnih 100 K za vselej) smo pripravili poštno-hranilnično položnico. Prosimo uljudno, da čim prej storijo svojo dolžnost.

Upravništvo.

V zalogi „Zgodovinskega društva“

se še dobe po zelo znižani ceni pri »Zgodovinskem društvu« ali pa v Cirilovi tiskarni v Mariboru naslednje knjige rajnega zgodovinarja M. Slekovca:

Polidor pl. Montagnana	10 „
Duhovni sinovi slavne nadžupnije konjiške	10 „
Sekelji, rodoslovna in životopisna razprava	10 „
Vurberg, krajepisno-zgodovinska črtica	20 „
Wurmberg, Topographisch-historische Skizze	20 „
Župnija Sv. Lovrenca na Dravskem polju	30 „

Druge Slekovčeve knjige so že pošle.

Za poštnino se naj priloži 5, oziroma 10 vin.

Istofam se še dobi I. in II. letnik „**Časopisa za zgodovino in narodopisje**“. Cena za ude 5 K, za neude 6 K.

Janežičeva Slovnica. Spisal Gabriel Majcen k pedesetletnici »Slovenske slovnice« Antona Janežiča. 20 v, s poštnino 25 v.

Zgodovinska knjižnica. I. oddel., I. zv.: Krajevne kronike. Cena po pošti 23 v.

Celjski grofje in jugoslovansko ozemlje. Govoril na občnem zboru »Zgod. dr.« dr. Karol Verstovšek. Cena po pošti 13 v.